د پښتو متل سپړنه

Ketabton.com

شاه محمود کډوال

۱۳۹۴ لمریز کال

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پښتو متل سپړنه

لیکوال:

پوهنمل شاه محمود کډوال

۱۳۹۴ل کال

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحیم

کتاب پېژندنه:

د کتاب نوم: د پښتو متل سپړنه

لیکـــوال: پوهنمل شاه محمود کډوال

خپرونـدی: د افغانستان ملي تحریك، فرهنګي څانګه

وېـبپـاڼـه: www.melitahrik.com

ډیزایـن: ضیاء ساپی

کمپوز: خپله لیکوال

پښتۍ ډیزاین: فیاض حمید

چـاپشمېـر: ۱۰۰۰ ټوکه

چـاپـکــال: ۱۳۹۴ ل کال/ ۲۰۱۵م

د تحریك د خپرونو لړ: (۱۱۳)

یادونه: د چاپ حقوق له ملي تحریک سره خوندي دي او د کتاب د محتوا مسولیت لیکوال پورې اړه لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نیولیک

سرلیکونه مخگڼه

پیلیزه...۱
سریزه ۳
د فولکلور لنډه پېژندنه ۵
متل څه ته وايي ؟ ۷
ايا متل له مَثل سره اړخ لګوي ؟ ۲۰
د متل ډولونه ۲۴
په متلونو کې د دودونو غبرګون ۳۰
متلونه او د خلکو اندونه ۵۵
متلونه او کولتوري يون ۷۲
د متلونو ژبني او ادبي ارزښتونه ۹۱
د متلونو شاليد ۱۰۸
د متل شاليد ، له اصطلاح سره د توپير کرښه ۱۱۴
اخځونه ۱۲۶

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تحريك يادښت

د افغانستان ملي تحريك د (۱۳۹۳ ل) كال په پيل كې له خپلو ګرانو هېوادوالو سره ژمنه كړې وه چې د دې كال په بهير كې به (شل عنوانونه) بېلا بېل ديني، علمي، ادبي او ټولنيز اثار خپلې ټولنې ته وړاندې كوي. ملي تحريك دا ژمنه د ياد كال د كب پر (۲۸)مه نېټه پوره او د يوې پرتمينې غونډې په ترځ كې يې شل عنوانونه علمي اثار هېوادوالو ته وړاندې كړل. ملي تحريك په ياده غونډه كې ژمنه وكړه چې د (۱۳۹۴ ل) كال په بهير كې به انشاء الله د خداى (ج) په نصرت ټول ټال سل (۱۰۰) عنوانه بېلابېل علمي اثار ټولنې ته وړاندې كوي. طبيعي خبره ده چې دا اسانه كار نه دى، ډېر زيات زيار او زحمت ته اړتيا لري، خو ملي تحريك ټينګ هوډ كړى چې خپله دا ژمنه به هم د تېرې ژمنې په څېر عملي كوي. دا اثر چې ستاسو په لاس كې دى د همدې (سل عنوانونو) ژمنه كړو اثارو له جملې څخه دى، چې د چاپ جامه اغوندي. ملي تحريك هيله لري چې له دې اثر څخه به زموږ هېوادوال په زړه پورې ګټه پورته كړي. ملي تحريك له ټولو هغو ليكوالو، ژباړونكو، سمونچارو، مالي او معنوي مرستندويانو او چاپ چارو څخه چې ددې اثارو د چاپ په دې ټول بهير كې يې يو بل سره مرسته او ملګرتيا كړې او دا فرهنګي بهير يې بريالى كړى، د زړه له كومې مننه كوي او كور ودانى ورته وايي.

د هېواد د فرهنګ د ښېرازۍ په هيله

د افغانستان ملي تحريك فرهنګي څانګه

(c) ketabton.com: The Digital Library

پیلیزه

پښتانه او پښتو ژبه هم د نړۍ د پرمختللو ولسونو او ژبو په څېر دي ، خو د ټولنیزو چارو او ژوند شتمني یې لږه تر کار لاندې لوېدلې او سپړل شوې ده . پښتني فولکلور د دې څرګندویي کوي ، چې موږ د خپل لومړني ژوند د اړتیاوو لپاره کافي مواد لرل او چاته اړ نه وو . که اړ وو ، هم په هغه کچه ، چې د نړۍ ټول ولسونه او ژبې دي او دا یوه طبیعي خبره ده .

پښتني فولکور او په هغې کې متل ، هغه ژبنی واحد دی ، چې زموږ او نړۍ د ژوند غوره تګلارې او معیارونه لري . دا واحد تر ډېره څېړل شوی ، خو لا پراخو څېړنو ته اړتیا لري . متل د ټولنې وګړو ته د ټولنیز ژوند لپاره ښې لارې ټاکي .

ډېری متلونه د یوې پیښې او کیسې زېږنده ده . زموږ وګړو د ټولنیز ژوند په بهیر کې رامنځته کړي او تر شا یې پخې تجربې پرتې دي . څرنګه چې وړاندې وویل شول ، د فولکلور او بیا ولسي ادب او همدا ډول متل په اړه ، درنو پوهانو او لیکوالو کار کړی او د درناوي وړ دی . موږ په تېرو څېړنو د ډېروني هڅه کړې ده .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د (پښتو متل سپړنه) موضوع ، هغه ده چې ما د ماسترۍ د تیزس د بشپړونې په موخه څېړلې او چمتو کړې ده . د دې موضوع د څېړلو لپاره مې ، د خپلو شونتیاوو په اډانه کې ډېره هڅه کړې او داسې څه مې ټولنې او پښتو مینوالو ته وړاندې کړي ، چې ټولنه کې خپل ځای لري . له بېلابېلو پښتو پوهانو ، استادانو ، کتابونو او خلکو مې معلومات راټول کړي او شنلي مې دي . په دې ترڅ کې د نورو قدرمنو په استازیتوب زما له لارښود استاد پوهنوال احمدشاه زغم نه مننه کوم او ورته د سوکاله ژوند غوښتونکی یم ، چې په ورین تندي یې زما اړتیاوې بشپړې کړې او د څېړنې په بهیر کې یې زما بشپړه ملتیا کړې ده .

درنښت

شاه محمود کهوال

(c) ketabton.com: The Digital Library

سریزه

پښتو ژبه او فولکلور هغه شتمني ده ، چې بېلابېلې برخې یې په ګڼو رنګونو ښکلې دي . په فولکلور کې د ژوند او ژواک هر اړخ شته ، د فولکلوري او ولسي ژبې او ادب له بېلابېلو واحدونو له ډلې یو متل دی ، چې زموږ د ولس لاسته راوړنه او پراخې ماناوې رانغاړي .

متل زموږ د ژوند بېلابېل پړاوونه او رنګارنګ اړخونه څرګندوي . دا فولکلوریک ژانر او جوړښت ، له پیله زموږ د ژوند د بهیر مادي او مانیز پرمختګ ، ګام پر ګام راښیي.

متل زموږ د ژوند بېلابېل اړخونه ، فکرونه ، معیارونه ، ارزښتونه ، آرونه او باورونه رااخلي او خوندي کړي یې دي . متل د یوه نږدې اوږد بهیر ، کیسې ، پېښې او تجربې لنډیز ، پایله او نچوړ دی .

متلونه تر ډېره د شالید لرونکي دي . یوه پېښه او کیسه پکې پرته وي ، ګڼ شمېر یې ډله ییز رنګ لري ، داسې چې ډېر وګړي پکې ګډون لري ، خو ځینې یې کېدای شي د یوه وګړي او فرد تجربه وي او ډله ییز رنګ ونه لري . د ځینو متلونو په اړه ویل کېږي چې شالید نه لري ، په دې مانا ، چې تر شا یې پېښه او کیسه نشته ، هغه هم په ډله ییز رنګ کې ، دا ډول کېدای شي هماغه فردي تجربه وي .

متلونه یوه لنډه جمله ده ، تر ډېره نظمي بڼه لري ، منثور یې هم ځانګړې ښکلا او بڼه لري ، ځانګړی خوند لري ؛ له دې کبله یې ذهن هم ښه خوندي کولای شي او له خلکو نه هېرېږي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د متل د لنډ جوړښت په پرتله ، د متل کیسه او پېښه اوږد جوړښت لري او د متل د لنډ جوړښت په څېر ښکلا او خوند هم نه لري . له دې کبله د ډېرو متلونو کیسې او پېښې هېرې شوي او له منځه تللې دي او يواځې د متل لنډ او خوندور شکل راپاتې دی ځکه موږ فکر کوو ، چې ځینې متلونه په شالید کې کیسه ، پېښه او تجربه نه لري . یواځې هغه متلونه ، چې د یو فرد د ذهني تجربې پایله ده او ډله ییزه تجربه پکې نشته د هغوی پېښه او کیسه هم فردي او ذهني ده.

د متلونو په شالید کې پېښې ، کیسې او تجربې بېلابېل رنګونه لري . يو شمېر يې تاریخي بڼه او مانا لري ، په دې ډول ، چې متل د يوې داسې پېښې لنډيز او پایله ده چې په تاریخ کې ځای لري . یو شمېر داسې دي ، چې دیني رنګ لري ، په شالید کې یې د قرانکریم د یو آیت او حدیث شریف مانا پرته وي . یو شمېر یې داسې دي ، چې په شالید کې یې اخلاقي او ټولنیزې تجربې پرتې دي . همداسې یو شمېر متلونه بیا داسې دي ، چې په شالید کې یې افسانې او اسطورې پرتې دي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱ ـ د فولکلور لنډه پېژندنه :

څرنګه ، چې زموږ د دې څېړنې اصلي موضوع (د پښتو متل سپړنه) ده او متل بیا له فولکوریکو توکو څخه یو دی ، ځکه پر فولکلور لنډې خبرې هم راتـه اړینې برېښي .

د فولکلور مرکبه کلمه له دوو بسیطو کلمو څخه جوړه شوې ده . لومړی توکی یې فولک (Folk) دی او د بې سوادو او عوامو خلکو پـه مانـا دی . دا کلیمـه په زړه انګریزي ژبه کې د (Folc) په بڼه ، په منځنۍ او نـوې انګریـزي کـې د (Folk) په شکل راغلې ده ، چې د خلکو ، ملـت ، قـام او د کـورنۍ د غـړو پـه مانـا ده . پـه ژرمانیـک ژبـه کـې (Folkam) راغلـې ، چـې د (ناثابـت) او (ناڅرګند) مانا لري . دویم توکی یې (Lore) دی ، چـې پـه زړه انګریـزي کـې (Lare) وه ، مانا یې د (حقایقو مجموعه عنعنه د یو شي په بـاره کـې د عوامـو فکر و عقیده عامیانه مالومات ، افکار او ولسي ذهنیت) ده .

اصلاً فولکلور د عوامو خلکو ، د یو ملت یـا یـو قـام او یـا یـو نـژاد پـه نظـر د حقایقو مجموعه ده . د دوی عنعنوي سرمایه ده او د ژوند او نړۍ په اړه د دوی فکر و عقیده مالومات ، افکار او د دوی عمومي ذهنیـت دی . د یـو ملیـت یـا ملت او یا د یو هیواد په فولکلور کـې د هغـوی ټولـه مـاضي او د موجـوده او راتلونکي ژوند لپاره ارزښتونه پراته دي .

د یوې ټولنې فولکلور موږ ته د هغوی د پلرونو ، نیکونو او اجـدادو کولتـوري نورمونه او ټولنیز ارزښـتونه بیـانوي او د هغـوی لـه کولتـوري معیـارونو او

(c) ketabton.com: The Digital Library

هدفونو سره مو اشنا کوي . په همدې توګه فولکلور انسانانو ته لارښوونه کوي ژوند ته مانا ورکوي او د حرکت سمت يې ټاکي (۲ : ۱) .

فولکلور د لومړني او بدوي انسان هغه برداشت او تعبير دی ، چې له خپل چاپېر او د ژوند له اړخونو څخه يې کوي او د خپل شاوخوا موجوداتو په باب نظر څرګندوي او د فولکلور تاريخ هم له هماغه لومړني انسان څخه راپيلېږي ، چې د فولکلور په غېږه کې يې سترګې غړولې دي او له همدې امله د فولکلور هر اړخ ډېر لرغونی او زوړ دی(۱۸ : ۵۸) .

مشهور پارسي قاموس (فرهنګ عميد) ليکي :

فولکلور : فرانسوي ټکی دی ، د عوامو پېژندنه ، د ولسي- خلکو د ادابو ، دودونو او تصنيفاتو پوهنه يا علم ، د سيمه ييزو عقيدو ، افسانو او ترانو ټولګه .

معين فرهنګ ليکي :

فولکلور فرانسوي ټکی دی . Folk د خلکو او Lore د هغو پوهه . هغه علم ، چې د يوې سيمې د اصلي پخوانيو استوګنو له خوا د هغو د دود و ادابو (اخلاقو) ، کيسو او ولسي تصانيفو نه جوړ دی يا خلک پېژندنه .

د اروانباد څېړندوی محمد صديق روهي په نظر :

" فولکلور د زيار ايستونکو د هلو ځلو او ژوند پېښو هېنداره ده ، چې په هغه کې د خلکو اجتماعي سيکالوژي د دوی انګېرنې او برداشتونه ، د هغوی ارمانونه او غوښتنې د دوی ذوق او د پوهې سطحه ، د دوی مبارزې او فعاليتونه او په پای کې د دوی د باطني نړۍ ژورتياوې منعکسوي . سره له دې ، چې په فولکلور کې جادو خرافات او دې ورته نور عقايد او تجربې هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

شاملې دي ، خو که موضوع په ژوره او هراړخیزه توګه وڅېړل شي ، نو د لرغونو انسانانو جادو او خرافات هم ، له حیاتي اړتیاوو سره نېغې اړیکې درلودې . د ځینو خرافاتي اړخونو په نفي کولو سره له فولکلور څخه د تربیتي مقصدونو او ستیتیکي غوښتنو د پوره کولو لپاره هم استفاده کېږي (۲۴ : ۳) ."

فولکلور د ولسي۔ ژوند هېنداره ده . په دې هېنداره کې د خلکو دودونه ، ارزښتونه چال چلند ، انګېرنې ، کړنې او د ژوند هر راز لارې چارې منعکسوي . د فولکلور د څېړنې ساحه ډېره پراخه ده ، خو عمده برخه یې ولسي دودونه ، خرافات ، رواجونه ولسي ادب (متلونه ، سندرې ، کیسې او نور) دي (۷ : ۱).

۲ ـ متل څه ته وایي ؟

متلونه د یوه ولس د ټولنیزو ، پوهنیزو او رواني ازمېښتونو او لیدنو کتنو د محصول په توګه د ولس د پوهې او شعور د کچې ښکارندوی دي . پښتانه ، چې په ټولنیز ژوندانه مین قام دی ، که څه هم د سیاسي او اقتصادي ناخوالو په حکم له اکادیمیکو او منظمو ښوونیزو مزکزونو لرې پاتې شوي یا پاتې کړای شوي دي ، خو بیا یې هم ټولنیز او سیاسي نظام د ژبې (پښتو) ترڅنګ د پښتو او پښتونوالي د نظام په رڼا کې یو بریالی ټولنیز او پوهنیز نظام چلولی دی ، په دغه نظام کې مشران ، مخور او شمله ور د ټولنیز نظام او پر ټولنیزو ستونزو د لاسبرۍ بریالۍ او اغېزمنې لارې چارې لري چې متل هم د همدغو

(c) ketabton.com: The Digital Library

مشرانو او مفکرانو د پوهې او تجربې د محصول په توګه د پښتنو د ورځني ژوندانه د ناخوالو او نیمګړتیاوو د درملنې دنده پر غاړه لري (۱۶: ۱) .

د پښتو متلونه هم د پښتو د ادب یوه غوره برخه ګڼل کېږي ، دا متلونه له ډېر پخوا څخه موجود او زموږ د سپېڅلو نیکونو غوره ، قیمتي او تللې ویناوې دي ، چې د نقلونو په شان له یو نه بل ته ، له بل نه بل ته ، نقل په نقل راغلي او پاتې شوي دي . د لنډیو په شان د متلونو د ویلو تاریخ هم مالوم نه دی ، مګر په هره زمانه کې ویل کېږي او کوم خاص ویونکي هم نه لري ، بلکې د ټولو پښتنو د خولې مرغلرې دي ، چې خورې ورې د خلکو په ذهنونو کې پرتې دي . د متلونو عبارات خوندور ، لنډ ، مختصر او ډېر مطالب پکې ځای شوي وي . پښتو متلونه که څه هم په نثر کې داخلېږي ، مګر اکثره یې سجع او قافیه هم لري .

متلونه د یو ملت د عاداتو او خویونو د ښکاره کېدو ایینه ده او د هر قوم د پوهې تجربو او طبیعت د صفایۍ اندازه ترې مالومېږي . متلونه هغه پخې پخې خبرې دي چې له ډېرو تجربو نه وروسته په لاس راځي او د ژوندانه لارښوونکي ګڼل کېږي . متلونه په کلام کې خوږوالی او قوت پیداکوي ، عبارت پرې خوندور او خوږېږي . دا وجه ده ، چې شاعر او لیکونکي یې په خپلو ویناوو کې راوړي او له دې کبله د بدیع په فن کې دا یو صنعت بلل شوی دی . د متلونو پېژندنه دوه خواوې لري ، یوه دا چې اصل مورد یې سړي ته مالوم شي ، چې دا یې حقیقي مانا ده او بل دا چې د استعمال ځای یې وپېژندل شي ، چې دا یې کنایي مانا ده ... (۸: ۳۲) .

(c) ketabton.com: The Digital Library

متلونه هغه لنډې ويناوې دي ، چې د پېښو يا خبرو په وخت د استناد لپاره کارول کېږي . د يوې مخکينۍ ترسره شوې پېښې کيسه په يوه لنډه جمله يا ترکيب کې په ډېره لنډه بڼه وړاندې کېږي او د نورو قياس پرې کېږي .

متلونه د پښتني فولکلور او ژوند يو مهم ژانر دی ، چې اکثره وخت د خبرو پر وخت د ډاډ ، باور او رښتيايني لپاره کارېږي. اکثره پښتانه په عامو خبرو کې هم متلونه کاروي. متلونه خبرې مستدللې کوي ، خوند يې ډېر وي او د اورېدونکي يا لوستونکي ډاډ او باور ډېروي .

ښاغلی رفيع په دې اړه ليکي :

"متلونه د خلکو هغه سپېڅلې ، پاکې ، مانادارې او لويې لويې لنډې جملې دي ، چې د ولس د ثقافت ، فرهنگ علم او پوهې ، کړو وړو ژوندۍ نمونې او د ولسي پوهانو د لوړو افکارو نماينده گان دي (۲۴ : ۱۲۲) . "

د پښتو ادب يو مهم توک دغه متلونه دي ، چې په لنډو ويناوو کې حکمتونه او د گټې خبرې ځای شوي دي . په متلو کې د ملتو د روحياتو خورا ښې ښې نکتې پرتې وي او ځينې پوهان وايي ، چې تر شعر لا متلونه د ملتو پر عقليت ښه دلالت کوي . ولې ، چې اشعار د داسې خلکو له کومو راوځي ، چې فکر ، ذهن او عقليت يې تر عوامو لوړ وي . اما متلونه د عوامو له تفکره حکايت کوي او د متلو الفاظ لکه اشعار مصنوعي او پالش شوي نه وي او د عوامو په ژبه وي ، نو متلونه د وگړو ډېر ګڼلی شو او پر روحياتو يې دلالت تر شعر ټينگ او د ويسا وړ وي . متلونه د ملتو د اجتماعي ژوندون او د دوی د عقلي هويت ښکاره کوونکي دي . په مختلفو اوضاعوو او کيفياتو کې د تجربو او ازمېښتونو نتيجې په لنډو کليماتو کې ځای شوې دي (۳ : ۱۸ ، ۱۹) .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د هر ولس په شفاهي ادب کې متل (ضرب المثل) مهم ځای لري . د بډایو ژبو یو خصوصیت دادی ، چې په متلونو هم بډای وي . متل د خبرو یوه ښېخې لنډه جمله ده چې د مانا په لحاظ بشپړه او د مفهوم او مورد په لحاظ عامه وي .

د متل بلاغت او فصاحت په دې کې دی ، چې د فورم له مخې لنډ او مؤجز ، د مانا په لحاظ مستعار او کنایه ، د افهام له مخې ساده او عام فهم او د افادې په لحاظ په هدف رسا او سم لګېدونکی وي .

ماکسیم ګورکي د متل په باب ویل : "په لفظي ساده ګۍ کې یې تر ټولو لویه هوښیاري او حکمت ځای شوی دی ، متل او سندره همیشه مؤجز وي ، خو د بشپړ کتاب هومره تفکر او احساس پکې وي ." ده به لیکوالو ته مشوره ورکوله ، چې لیکوالي له متل څخه پیل او زده کړي ، چې الفاظ پکې داسې کښېښکل شوي وي ، لکه په موټي کې ګوتې ، متل (چې پښتانه ورته د هوښیارانو خبره هم وایي)خبره خوندوره کوي او د هغې مفهوم د مضبوطتیا او غبرګون غوندې دی .

متل اصلاً د یوه هوښیار او حکیم عاقلانه (مقوله) وي ، چې په قصدي یا اتفاقي ډول یې له خولې وتلې وي ، خو بیا د لفظي ښکلا او مناسبت او مانیزې حکیمانه افادې او ارزښت په برکت د ولس په ژبه جاري او خوندي ساتل شوی وي . د متل لومړی ویونکی د ولس له نظره لوېدلی وي ، خو وینا یې د شفاهي ادب یوه ارزښتناکه برخه ګرځي .

د متل په مرکز کې د ګرامر له مخې یو شخص (غالباً مفرد غایب یا مخاطب) ځای لري ، خو د ویونکي او هم د اورېدونکي په فکر کې د هغه مورد ښېخې عام وي . متل د ولسي جهانبینۍ ، تفکر او ذهنیت بېل بېل اړخونه ترسیموي ،

(c) ketabton.com: The Digital Library

تاريخي وي ، لکه : (کـه تـه نـازو شـې ، نـو ميرخـان بـه څـوک وزېـږوي ؟) جغرافيوي وي (پېريانو ته غزنى څه شى دى ؟) اخلاقي وي (چې بد گرځـې ، بد به پرځې) مذهبي وي (چې اوبه وي ، تيمم ته حاجـت نشـته) اقتصـادي وي (د خپلې بړستنې سره پښې غځول په کار دي) او نور .

د متل ستر خصوصيت دادى ، چې هميشه کنايي مانـا افـاده کـوي ، کـه خپلـه اصله او حقيقي مانا افاده کړي ، هغه بيا متل نه دى . مثلاً : (که غر لـوړ دى ، پر سر يې لار ده) (د غله په ږيره خلى وي) (په يوه گل نه پسرلى کېږي) . دلته يو متل هم پـه خپله لومړۍ مانا نه دى او نه د (لوړغر ، په سر يې لاره) ، (غـل ږيره ، خلى) (گل ، پسرلى) ترمنځه ارتباط ملحوظ دى ، چې د متل حقيقي مانا ده ، بلکې دلته هر متل خاص کنايي مفهـوم لـري ، چـې هـم اورېـدونکى پـرې پوهېږي او هم د ويونکي مطلب وي او هغه د متل کنايي مانـا ده ، کـه کنـايي مانا افاده نه کړي ، هغه متل بللى نه شو (۷ : ۵۲ ، ۵۳) .

پښتانه متل ته ډېر اهميت ورکوي . هر متل ورتـه د کـاڼي کرښـه ښـکاري او هغه يو پوخ او غښ دليل بولي . پښتو متلونه د پښتنو د اجتماعي ژوندون پوره نماينده گي کوي .

د پښتو متلونه ډېر او په زياته اندازه دي او لکه لنډۍ په هره خوا کې پـه بېـل بېل ډول د خلکو په سينو کې پراته دي . د پښتو متلونه ډېر پخواني او لرغوني مالومېږي . ځکه چې د متل جوړېده او شهرت ډېره زمانه غـواړي او ډېـر ژر د متل حيثيت نه شي مومندلاى .

دغه شان ښايي ، چې د متلونو په عبارتونو کې هم ډېـر تـوپير نـه وي راغلـى ، ځکه چې د متلونو عبارت او لفظ د يو روايتي متن پـه توگـه پـه خپـل اصـلي

(c) ketabton.com: The Digital Library

رنګ ساتل کېږي او د زمانو بدلونه پکې زيات تغير نه پيداکوي . د پښتو هر متل لکه د لنډۍ يو ځانله خپلواک مضمون يا په بله ژبه د يوې پېښې او واقعې لنډيز دی (۱۱ : ۲) .

متل هغه عام اهنګدار او مؤجز کلام دی ، چې په حکمت بنا وي او د عموميت اهنګ او ايجاز په ګاڼه پسوللی وي ، که لنډۍ د پښتنو جماليـاتي ټـولنيز شعور تمثيلوي ، نو متلونه عقلاني او فلسفي خوا ښيي. ښاغلی قيام الـدين خادم د متل د ويي په باب ليکي: " د متل د ويي اصله مانا ماته نه ده مالومه ، خو د عربي د مثل او ضرب المثل مانا واضحه ده ، زه نه شم ويلای ، چې متل به له مثل نه جوړشوی وي ، مګر د مثل په مانا سړی پوهېږي ، چې دا هغه بديعه حکيمانه جمله ده ، چې د تشبيه ،کنايې او مثال په ډول د کلام د تحکيم لپاره راوړل کېږي .... "

خادم صاحب د مثال لپاره دا لاندې متل راوړي :"چې ځې ځې ، ابـازو تـه بـه راځې."

د مضمون له مخې د پښتو هر متل يوه ګټوره وجيزه ده . دپښتنو روحيات او ټولنيز ژوند پکې په ښه توګه ځلېږي او د ولسي ادب هغه بډايه پانګه ده ، چې د ټولنيز ژوند ټولې خواوې پکې څرګندې شوې دي . د مينې او ښکلا، وصال او بېلتون ، خوښۍ او خپګان ، اخلاق ، تاريخ او جغرافيې ، مذهب ، اقتصاد ، عدالت ، هېوادپالنې او نورو فکرونو مخزن دی .

په متلونو کې د يوې ټولنې ډېر پټ دننني رازونه پراته دي او پښتنو ته ډېر ارزښت لري ، ځکه دا وينا د ټولنې هغه ګډ او ټولنيز مضمون دی ، چې د ټولو

(c) ketabton.com: The Digital Library

له خوا د عقل او پوهې له مخې سنجول شوی ، د ټولو له خوا قبول شوی او پـه سیمه کې یې د کلونو کلونو په تېرېدو ریښې پخې شوې دي .
د دي لپاره ، چې یـوه وینا د متل په نامه یاده شي او بیا د ټولو لـه خـوا د منلـو وړ وګرځي ، باید ساده او د ولس په ژبه وي ، ښه اهنګ ولري ، په غوږونو ښه ولګي ، په مغزو کې سملاسي ځـای ونیسي- او زړونـه یـې ومنـي ، د همـدې مقصد لپاره په یوه متل کې تـل دري شـیان ، خـوږوالی ، لنډوالی ، مقصـد او مفهوم ضروري بلل شوی (۴ : ۸) .
متل هغه لنډه جمله یا عبارت دی ، چې د یوې انساني تجربې او مشاهدې بیـان پکې په ډېره په زړه پورې ښکلې بڼه او انداز کې شوی وي .
د متل عبارت ساده او روان وي ، خو ډېره سـتره او ژوره مانـا او مفهـوم پکـې پټ وي . دا د انسانانو د مغزونو خبرې دي ، چې د دوی د ټولنیز ژوند لـه پخـو تجربو څخه رازېږېدلي دي .
متلونه د یوې ژبې د ولسي او شـفاهي ادبیـاتو سـتره او ارزښـتناکه برخـه ده. اصلي جوړونکي او رامنځته کوونکي یې هم نه دي مـالوم ، د ټـول ولـس ګـډ مال دی . هر متل تر شا په خپل پس منظر کې یوه پېښه ، کیسه او د ژوند پخه تجربه لري ، چې د هغې نتیجه او نچوړ د پند او عبرت لپاره خوله په خولـه لـه یو نسل څخه بل نسل ته لېږدېدلي او د کاڼي کرښې ګرځېـدلې دي ، نـو ځکـه یې خلک پـه خبرو اتـرو کـې د خپلـې وینـا د منطقـي او بـاوري کولـو لپـاره استعمالوي .
ځینې متلونه په نظم وي ، چې وزن او قافیه لري او ځینې بیا په نثر وي ، چـې د وزن او قافیې له قید نه خـلاص وي ، خـو دواړه ډولونـه د پـوره فصاحت او

(c) ketabton.com: The Digital Library

بلاغت نه برخمن وي . د يادوني وړده ، چې زموږ زياترو پخوانيو شاعرانو پخپلو شعرونو کې د شعري قوت د لوړتيا لپاره متلونه راوړي او د ځينو مشهورو شاعرانو د شعرونو ځيني بيتونه او يا نيم بيتي په خلکو کې د متلونو په بڼه استعمالېږي (۲۱ : ۵۵) .

پښتو متلونه د ولس د خولو څخه راوتلې هغه پخې خبرې دي ، چې د ډېرو تجربو او زمانو په تېرېدو سره هغه په هر تول باندې پوره او پخې شوې دي (۲۰ : ۵) .

کله چې انسان د گلونو غونچه ويني او په زړه او ذهن د باغونو او گلستانونو زرگونه رنگونه خواره شي ، همدغسې متل د ژوند د تجربو له ماناوو نه يوه ډکه پکه داسې مجموعه ده ، چې زړه او ذهن يې واوري ، نو د فکر او تخليق چينې تاندې کړي او خيالونو ته نوې او نااليدلې لارې په گوته کړي . متل د ژوند د کالبوت روح دی چې دغه قرار شي ، نو متل بې قراري وربښي او چې بې قراره شي ، نو قرار ورکوي ، چې روغ وي ، بيمار يې کړي او چې بيمار شي ، نو خپله يې طبيب او په خپله يې دارو شي . متل د انسان د ژوند نه مانا اخيستې ده او متل انسان او د انسان ژوند ژواک ته مانا وربښلې ده (۲۳ : ۱۱) .

متل لکه اور اورکی يا اوربلک له ځانه رڼا لري . موږ متل ته د څراغ ويلو پر ځای اوربلک په دې وايو ، چې دا لکه يو ژوندی شی په خپلو پښو په ټولنه کې روان وي مزل کوي او په رڼا کې يې خلک د ژوند غوټې پرانيځي. هر ځای ، چې خبره بنده وي متل چې ور برابر شي ، نو داسې يې په اسانه خلاصه کړي ، لکه کيلي چې کولپ (قفل) خلاصوي . د مزل کولو طريقه يې دا وي ،

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې د انساني تجربې پر بنسټ منځته راغلي ډېره زياته دانـايي پـه بېخـي لـږو ټکو کې په هر متل کې ځای شوې وي او دغه لـږ ټکـی دومـره سـاده ، دومـره اسانه او ترتيب يې دومره طبيعي وي ، چې نه يې حافظې تـه يـاد سـاتل گـران وي او نه يې ژبې ته ادا کول . په دا نو ، چې يو متل پر يوه موقع باندې وويل شي ، هلته هر څومره وگړي ، چې حاضر وي ، هر يوه ته هغه بې له څه کوښښه ياد شي او دا هر وگړی ، چې بيا چېرتـه بـل ځـای پـر همدغسـې موقـع بانـدې برابرېږي دغه متل يې خولې ته په خپله راځي او هلته موجود نور وگړي ، چـې يې اوري ، نو متل د هغو حـافظې تـه هـم ځـان رسـوي او ورسره مختـه ځـي . داسې هر متل په ټولنه کې په گرځېدو راگرځېدو وي او چې پـر خپلـه مناسـبه موقع يې واوري ، نو پوه به شي چې په دغه وړه کوزه کې څومره ژور سـمندر پروت دی (٦ : ١٦۴) .

متل هغه جمله ده ، چې د مثـال پـه طـور بيـان شي او پـه دلـيلي توگـه وجـود ومومي . په تېره زمانه کې ډېرې داسې واقعې تېرې شوې دي ، چې هغه يا پـه کيسه کې بياني شوې او يا په لنډه جمله کې هغې ته اشاره کوي او هـر کلـه ، چې د کومې پېښې اړوند دغه وړه جمله ، چې په وړو وړو ټکـو مشـتمله ده ، بيان کړی شي ، نو د اورېدونکو ذهن ته هغـه ټولـه واقعـه راوړانـدې شي (٥ : ٢١) .

په شفاهي ادب کې شايد متل يواځينی صنف وي ، چې د دنيا په ټولو ژبو کـې اوچت مقام لري . د متل د دې اهميت او عموميت لويه وجـه د هغـه پـه مـانيزه غنا پورې اړه لري . په متلونو کې د يوه ولس د اخلاقي ، عقل او پوهې کچـه د شفاهي ادب د هر بل صنف په پرتلـه پـه زياتـه انـدازه څرگنـدېږي . د پښـتنو د

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټولنيز قانون (پښتونولی) کابو ټول مفاهيم يواځې او يـواځې پـه متلونـو کـې خوندي دي . پښـتو متلونـه نـه يـواځې د پښـتو ادب غـوره نمونـه ده بلکـې د پښتون د نفسياتو او کلچر د ادراک لپاره بهترينه وسيله هم ده (۱۲ : ۱) .

Oxford Advanced learner's Dictionary د متل په اړه ليکي:

A well-known phrase or sentence that gives advice or says something that generally true. (۱۲۱۵ : ۲۵)

د متل نورې پېژندنې داسې شوي دي :

- پښتو متلونه ډېر لوی مقصد په لنډو وينـاوو کـې ښـکاره کـوي او د ويسا وړ ګڼل کېږي او په وينا کې د قالب او شاهد مثال لري .
- متلونـه د پوهـانو خـبرې دي ، چـې حـق و رښـتيا دي . دا د کلونـو د تجربې او مشاهدې پايله وي ، چـې پـه کوچنيـو کوچنيـو جملـو کـې بيانېږي .
- محاوره د هرې ژبې يو لازمي جز وي ، خو د متل استعمال پـه اختيـار پورې اړه لري .
- متلونه په عمومي توګه د عوامي ذهن امين وي او په شاليد کې يې د صديانو پوهه پرته وي ، دغه وجه ده ، چې متلونه د ژبـې ښايسـت او ګاڼه بلل کېږي . په ليـک او وينـا کـې د نـدرت د پيـداکولو لپـاره د متلونو استعمال ډېر ښه وي .
- په لفظي ساده ګۍ کې يې تر ټولو لويـه هوښـياري او حکمـت ځـای شوی دی. متل او سندره هميشه موجز وي ، خو د بشپړ کتاب هـومره

(c) ketabton.com: The Digital Library

تفکر او احساس پکې وي . متلونه که څه هم لنډ او په ساده توګه لیکل شوي دي ، خو مفهوم یې ډېر لوی دی ، چې اصلا د یوه کتاب بڼه لري .

- متلونه له لفظي او مانیزو ښکلاوو ډک دي . د متل ایجاز ، اختصار او په هغه کې د لوی مفهوم ځایول د هغه بلاغت او فصاحت همیشه د ادب د تیورۍ د محققینو پام ځانته اړولی دی .
- متلونه هغه عام حقایق دي ، چې د خلکو په خبرو اترو کې په ذوق او خوند سره ویل کېږي .
- متلونه هغه لنډې ویناګانې دي ، چې بلاغت او رښتینوالی ولري . دغه ویناوې د ډېرې پخوا زمانې څخه په خلکو کې موجودې او د دوی خوښې وي .
- متلونه هغه وړې ، مګر چستې جملې دي ، چې د انساني ژوند تجربې او مشاهدې پکې په ډېره عجیبه اندازه نااشنا طریقه او خوندناک شکل وړاندې شوي وي ، د طنز او مزاح مالګه هم ورسره وي .
- متلونه که څه هم لنډې او ساده جملې دي ، مګر حقیقت دادی ، چې په هر متل کې لوی حکمت پروت وي او دغه مقولې ، چې د تجربو نه وروسته منځته راغلي او په عام ساده او لنډ ډول یې په جامعه کې انتشار موندلی ، د یوې سیمې ، ټولنې او یوې زمانې د خلکو ذهني او فکري سویه ، کردارونه اجتماعي روابط ، هوښیاري ، د ژوند سطحه ، کولتور او نور په ښه ډول ترې څرګندېږي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

- متلونه په عموماً په عوامي سطحه پيداکېږي . په دوی کې د عـوامي ژوند څرک پروت وي ، بيا يې ښېگړه دا ده ، چې خاص خلک يـې هـم په خپل استعمال کې راولي، که څه هم د دوی له چاپېرياله سره اکـثره تړون نه لري . دا خبره نه ، خو د متلونو پـه اړه ده ، بلکـې د لفظونـو ، تلفظ او محاورو په اړه هم عوام ته خواص مات شوي دي .
- په متل کې د قرنونو تجربې ، د انساني ژوند مشـاهدې او د پوهـانو د احساساتو پانگه پرته وي . پـه متـل کـې د لفظونـو تقـديم او تـاخير درست وي خو د محاورې پـه شـان پکـې د مصـدر د ټولـو مشـتقاتو استعمال ناجايز وي .
- متل هغه عام آهنگداره او موجز کلام دی ، چې په حکمت بنا وي او د عموميت آهنگ او ايجاز په گاڼـه پسـوللی وي . کـه لنـډۍ د پښـتو جمالياتي ټولنيز شعور تمثيلوي ، نو متلونـه عقـلاني او فلسـفي خـوا ښيي .
- متل د يوې تجربې پايله او يوه اخلاقـي نقطـه وي ، چـې پـه تمثـيلي اسلوب کې بيانېږي . لفظونه مختصر وي ، مگر لـه دوی څخـه يـوې لويې واقعې ته اشاره وي .
- ورځنۍ ، محاورې او متلونه د لساني گروه د سماجي او لساني رويې او ثقافتي حيثيت غمازي کوي .
- متل يو داسې لنډه اغېزناکـه جملـه ده ، چـې اکـثره پـه اسـتعاري يـا تجنيسي فورم کې وي او په سمه توگـه د يـوې ريښـتينې تجربـې او مشاهدې څرگندونه ده .

(c) ketabton.com: The Digital Library

- متل د ولس د متداولې او د ژوند د عملي فلسفې شعر دی .
- په عمومي توګه په متلونو کې پټه کنايي فلسفي مفکوره موجوده وي .
- متلونه او عوامي شاعري داسې څيزونه دي ، چې موږ ورته خاص طور سره د يو قوم د ژوند ژواک کره وره ، دود و دستور ، روغ رنځور ، مړي ژوندي او د عاداتو خصلتونو وغيره وغيره ، چې په مختصرو الفاظو کې به ورته تهذيب ، تمدن ، کلچر او ثقافت ووايو ؛ ايينه دار وي .
- متل ، د مانا او مطلب ډکې وړې وړې خبرې دي ، چې د اوږدې تجربې نه رازېږېدلي وي .
- متلونه زموږ د عوامي ادب په شان ، زموږ شريک قومي ميراث دی . دا د خپلو خوندورو ماناوو او برجستګۍ له برکته د زړه د حال د اظهار لپاره ډېره غوره او خوندناکه ذريعه ده او هم د دې په ذريعه په خبرو کې خوند او زور پيداکېږي (۱۴ : ۲۵) .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳ ـ آیا متل له (مَثَل) سره اړخ لګوي ؟

متل زموږ د خلکو ، ولس ، فولکور او کولتور هغه شتمني ده ، چې زموږ د ژوند سره تړلی تاریخ لري . په دې مانا ، له هغه مهاله ، چې موږ د یوې وګړنۍ ډلې او ولس په توګه او زموږ ژبه د پوهونې او راپوهونې د وسیلې په توګه ، د نړۍ پرمخ رامنځته شوي یو ، بېلابېلې ژبنۍ ښکارندې او ژبنۍ جوړښتونه هم همدا مهال راپنځېدلي او تر ننه دوام لري .

ځرنګه ، چې زموږ د وګړو او ژبې تاریخ زرګونه کلونه وړاندې او زوړ دی ، همداسې د متل لرغونتیا هم زرګونو کلونو ته رسېږي . متل د یوه ژبني واحد په توګه ، زموږ په ژبه کې هغه وخت هم شتون درلود ، چې زموږ سیمې ته عربي ژبه او کولتور راغلي نه ول . د متل له څېړنې راته دا خبره ښه جوتېږي ، ځکه په متلونو کې داسې فکرونه شته چې هغه تر اسلام وړاندې دي . زموږ هېواد ته د اسلام راتګ ځرګند تاریخ لري ، په داسې حال کې ، چې موږ تر اسلام وړاندې هم ژوند کړی او ژبه مو ژوندۍ وه او په دې توګه متلونه هم کارېدل .

متل که د عربي ژبې (مثل) پښتو شوې بڼه وبولو ، نو دلته دا پوښتنه مخته راځي، چې ایا متل د یوه ژبني واحد په توګه له هغې وروسته زېږېدلی ، چې عربي ژبه سیمې ته راغلې یا دا چې دا جوړښت وړاندې شتون درلود ، خو نوم یې اوښتی یا دا چې متل هماغه لرغونی نوم دی ، چې د دې ژبني جوړښت لپاره کارېدلی دی ؟

د متل په اړه ځینې بحثونه ، چې متل عربي ـ پښتو بولي ، په موږ کې ډېر نوي دي او که ډېر لرغوني هم وي ، هغه وخت رامنځته شوي ، چې سیمې ته عربي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژبه راننوتې او زموږ په ژبو یې مستقیم او نامستقیم اغېز کړی دی . دلته دا خبره بیا راغبرگوم ، چې د یوه ژبني جوړښت په توگه د متل تاریخ ، زموږ په سیمه کې تر عربي ژبې لرغونی دی .

زموږ ستونزه داده ، چې په دې برخه کې شواهد او اسناد نه لرو ، چې متل ته یې په لرغونو وختونو کې کوم نوم ورکړی وو ، په سیمه کې تر اسلام او عربي ژبې وړاندې اړوند اسناد زموږ په لاس کې نشته ، له دې کبله اړ یو مسایل د عربي ژبې تر اغېز لاندې وسپړو . که متل زموږ د پښتو ژبې او یا نورو اریایي ژبو کلمه وي ، په اړه یې سمه څېړنه شوې نه ده ، خو دا چې دا کلمه د عربي (مثل) پښتو شوې بڼه وبولو بېلابېلې څېړنې شوې دي.

د متل کلمه په همدې شکل (فرهنگ عمید) رااخیستې ده ، چې عربي هم راته نه ښکاري ، خو دغې کلمې باندې چا ډېر بحث کړی نه دی . د (افسانه ، لنډ داستان مثل ، شوخه خبره) ماناوې یې ورته لیکلې دي . په پورتنیو ماناوو کې یو څه لیدل کېږي ، هغه دا چې ډېر متلونه یوه لنډه کیسه ، پېښه او داستان لري ، چې په پورتنیو ماناوو کې شته ، له همدې کبله دغې ژبني جوړښت ته متل ویل شوی دی .

متل ته په عربي کې مثل هم په دې اعتبار وایي ، چې د دویم شي حال د اول سره مشابه کېږي ، یعنې د استعمال ځای یې په اصل مورد کې قیاسېږي (۸ : ۳۲) .

په پښتو کې متل عین هغه شي ته وایي ، چې په عربي یې مثل بولي ، ښایي چې متل له عربي څخه مفغن شوی وي . څکه چې کله په تفغین کې (ث) په (ت) بدلېږي ، لکه میراث چې میرات شو . د عربي لغت پوهان وایي ، چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

مثل او نظير او دا کليمه له عربي مثـل څخه جوړه شوې او پر ټولو حکمتو او لنډو کيسو او اساطيرو اطلاق شوه(۷ : ۱۸ ، ۱۹) .

متل او مثل د مفهوم ، مضمون او مانا له مخې يو دي ، چې په ټولـو خلکـو او قومونو کې شته ، د هغوی د ځانگړو پوهنو ، ژونـد پېښـو او تجربـو محصـول وي ، خـو مـوږ لـه نيکونـو نيکونـو رانيـولې د ژونـد ډېـر کولتـوري پړاوونـه درلودلي دي ، چې ټولو مادي او مانيزو شيانو ته مو خپل خپـل نومونـه لـرلي دي . متل او مثل هم همداسې درواخله (۱۰ : ۶۱) .

د متل لفظ د عربي د لفظ مَثَل سره تعلق لري . په سامي ژبو کې (ت) په (ث) بدلېږي لکه واخلئ (يافث > يافت) خو دا بدلون په عربي ژبه کې عام نـه دی ، ما په عربي کې د متل لفظ د (متل) شکل کې چېرته هم نه دی ليدلی . د عـرب (م ، ث ، ل) د مادې نه د عربي د قاعدو لانـدې گـڼ اسـتقامات کـولی شي . د دغې مادې لفظ مِثل هم ځينې وخت د مَثَل مانا ورکوي او جمع يـې امثـال ده . په پښتو کې د متل جمع د عربي قاعدې لاندې امتال نه راځي ، بلکـې متلونـه راځي (۱۳ : ۳۱) .

مِثل ، مثال يا مثلً د عربي ژبې لفظ دی . دا لفظ په قران شريـف کـې څـو څـو ځايه او څو څو وارې راغلی دی . چېرته مثلاً او چېرتـه د جمعـې لپـاره امثـال ليکل شوی دی . مثل په اصل کې داسې قسم خبرې ته وايي ، چې هغـه د بلـې خبرې په شان وي يا د هغې خبرې په رنگ ، مانا او مطلب څرگندوي يا يو کـار ، کيسه او پېښه د بل کار يا بلې پېښې سره تړي . په ځينې ځايونو کـې د مثـل بيانولو يا وړاندې کولو لپاره د (ضرب) لفظ استعمالېږي . دا لفظ هم لـه عـربي ژبې او قران شريف نه اخيستل شوی دی ، لکه: ضرب‌الله مثلاً فمثله صـفوان ،

(c) ketabton.com: The Digital Library

و مثلا الذين ينفقون (البقره) . داسې نورو ډېرو آيتونو کې دا لفظ بيان شوی دی او هم داسې دا لفظ د عربي نه نورو ژبو نقل کړی ، خپل کړی او اخيستی دی . په اردو ، پارسي او پښتو ژبو کې دا لفظ هم په دې ماناوو او مطلب سره استعمالېږي ، لکه : ضرب الامثال ، مثلاً ، مثال کے طور ، د مثال په توگه او داسې نور .

په پښتو ژبه کې د مثال لفظ هم د دې مطلب لپاره استعمالېږي ، خو جمع يې لکه د عربي د قاعدې لاندې امثال نه راځي ، بلکې مثالونه ويل او ليکل کېږي . د دې سره سره د پښتو ژبې يو بل توری (متل) زموږ په ورځني ژوند کې ډېر استعمالېږي . متل هم د مثال مانا او مطلب ورکوي يا ځرگندوي ، مالومېږي داسې ، چې متل هم د مثل نه جوړ شوی او اخيستی شوی دی ، په زړه عربي ژبه کې د (ث) لفظ په (ت) ويل کېږي . نن هم د عربو په ډېرو علاقايي ژبو کې (ث) په (ت) ويل کېږي . لکه : د عربي يو نوم (ابن هيثم) دی ، خو په وينا کې (ابن هيتم) ويل کېږي يا د عربي بل لفظ ، چې په ليک کې (الاثين) دی ، خو په وينا کې (الاتين) ويل کېږي ، چې مانا يې (دوه) ده . داسې (الثلاثه) هم په (ث) ليکل کېږي ، خو په وينا کې (التلاته) ويل کېږي ، چې مانا يې (درې) ده .

دې د عربي لفظونو ته چې پام وکړو ، نو د دې نه دا مالومېږي ، چې پخوانۍ زمانه کې د (مثل) لفظ نه په پښتو کې (متل) جوړ شوی دی ، چې مانا او مطلب يې هوبهو د (متل) لفظ سره تړون خوري ، خو د دې جمعې د (امثال) پرځای (متلونه) جوړ شول .

(۲۳ : ۱۹ ، ۲۰)

(c) ketabton.com: The Digital Library

فرهنګ عمید د (مَثَل) مانا داسې ليکي :

ورته ، صفت ، حديث ، قصه ، مشهور قول ، ضرب المثل (۱۵ : ۲۱۷۹) .

ياد فرهنګ د (مُثُل) کلمې ته ليکي : جمع مثال (۱۵ : ۲۱۷۹) .

د (مِثال) کلمه بيا داسې مانا کوي : اندازه ، مقدار ، مانند ، شبيه [فرمان ، حکم قصاص] (۱۵ : ۲۱۷۸) .

د متل (مَ تَ) د کلمې مانا ياد فرهنګ داسې کوي :

افسانه ، لنډ داستان ، مثل ، هغه خبره چې د شوخۍ له مخې ويل شي (۱۵ : ۲۱۷۳) .

زاهد پښتو ـ پښتو سيند ليکي :

متل (مَ تَ) : يو لنډه جمله ، چې ستر کولتوري او علمي ارزښت پکې پروت وي .

(۹ : ۹۴۲)

همدارنګه د (مَثَل) کلمې ته ليکي : متل ، مشهور قول ، حکايت (۹ : ۹۴۴) .

ضرب المَثل ته ليکي : مثل وهنه ، متل اړونه ، متل (۹ : ٦٧٨) .

۴ ـ د متلونو ډولونه :

متلونه د شکل له مخې په دوو برخو ويشل کېږي :

۴ ـ ۱ ـ منظوم :

دا هغه متلونه دي ، چې نظمي ځانګړنې لري ، لکه :

په زړه صاف ، په خوله خلاف .

چې غواړې ، پرې واوړې .

ډېره يوه نېکمرغه ، يوه بدمرغه .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښه عمل ، د لارې مل .

چې هوس دی ، دومره بس دی .

چې نه دې وي له موره ، ورته مه وایه چې وروره .

چې مړ شو ، هغه پړ شو .

چې لوی غاپي ، کوچنی تراپي .

چې ژرنده يې ګرځي ، بلا يې پرځي .

چې سبا شي غم پیدا شي ، چې بېګا شي غم پناه شي .

۴ ـ ۲ ـ منثور :

دا هغه متلونه دي ، چې نثري ځانګړنې لري ، لکه :

چې ښه وي ، بد دې اور واخلي .

په دسترخوان هر مچ زمری دی .

په سپي د خاوند زړه بدېږي .

په ډېرو لیونی خوښ وي .

په پټه خوله څه نه کېږي .

په بد زوی ، ښه پلار یادېږي .

په خپله ډوډۍ موړ ، په کلي نازولی .

په پوښتنه سړی مکې ته ځي .

پردۍ ورکړه ، نیمه خوا ده .

بد په بلا اخته ښه دی .

بربنډ له اوبو نه ډارېږي .

پردی غم تر واورو سوړ دی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښاغلی اروانښاد دوست شینواري په دې اړه ګټور مالومات وړاندې کوي او متلونه په عام ډول په دوو برخو ویشي ، منثور او منظوم .

الف ـ منظوم متلونه : دا ډول متلونه د یوه بیت حکم لري ، چې هم د قافیې او هم د سیلابونو له مخې تر یوې اندازې مقید او خاص اهنګ او تال لري ، لکه:

بد به دې په زړه لرم
سلام به دې په خوله لرم

×××

که په کور کې غوړه مومې
لیونی به غرو ته درومې

×××

سل روپۍ پورکړه
دا ختر شپه په کورکړه

ب ـ منثور متلونه : دا هغه متلونه دي ، چې د سیلابونو په شمیر او د قافیې په مراعات مقید نه دي او عروضي اساس نه لري ، بلکې مسجع نثر ورته ویلای شو دا په خپل منځ کې په نحوي لحاظ په دوه ډوله دي :

الف ـ چې بشپړه جمله وي ، مسند او مسندالیه یعنې فعل او فاعل یا مبتدا او خبر ولري ، دې ته په انګلیسيـ کې (Proverb) او په روسي کې (پسلوویڅه) ویل کېږي . دا هغه مستعاره بشپړه مقوله ده ، چې کنایي مفهوم افاده کوي او غالباً اهنګ لرونکی (سندریز) فورم لري ، لکه :

که غر لوړ دی ـ پر سر یې لار ده .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ب ـ هغه ، چې بشپــړه جمله نه وي او په نحوي لحاظ د کلام يــو مهــم جـز ونــه لري ، خـو نــور د متـل تـر تعريـف لانـدې راځـي ، دې تـه پـه انګليسي ـ کـې (Saying) او په روسي کې (پګه وورګه) ويل کېږي ، لکه :

زه ستا دارو ـ ته زما دارو .

اوږه دې پـه اوږه ـ منت دې پـه څه .

خپل عمل ـ د لارې مل .

خپلـه وطنه ـ ګلـه وطنه .

دغه ډول تــه ځينې خلک محاوره وايي ، خو د پښتو او دري د ولسي ادب پـــه کتابونو کې عموماً د متل پـه نامه ياد شوي او پـه کـوم تـوپير ورتــه نـــه دي کتل شوي . متل کله يوه جمله وي ، لکه : د غله ځای په غره کې هـم نـه شي . کله دوه جملې وي :

ړانده ته مه ګډېږه ـ کاڼه ته ډول مه وهه .

کله چې متل له دوو جملو څخه جوړ وي ، د دواړو جملو تر منځه کله د عطـف مانيز ارتباط موجود وي (د عطف ادات حذفېږي) لکه :

کوتک وهه د ورور لپاره ـ خېره کوه د خدای (ج) لپاره .

يا داسې نور ارتباطونه سره لري ، چې دويمه غالباً د لومړي تابع جمله وي . ډېر لږ متلونه له درېيو جملو هم جوړوي ، لکه :

(د کونډې کره زوی نه وو ، چې زوی يې پيدا شو، مرګو ګډه شوه) (۷ : ۶۰ ـ ۶۲) .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اروانباد شینواري د متلونو په ویشنه کې د منثورو متلونو ، د دویم ډول په اړه ، چې په انگلیسي یې (saying) بللي ، ښاغلی عبدالکریم عامر په خپل اثر (پښتو محاورې) کې د (مقولې) تر سرلیک لاندې داسې لیکي :

مقوله د عربي ژبې له قول څخه ده ، چې لغوي مانا یې خبره او وینا ده . په اصطلاح کې هغه جملې یا فقرې ته ویل کېږي ، چې د یو ښه ناصحانه رنگ له امله خلکو خوښه کړې وي . دغه مقوله د متل لپاره هم استعمالېږي. له دې مقولې څخه په اصطلاح کې (مقاله) هم وتلې ده ، چې د ویلو په مانا ده . د مقولې لفظونه خپله حقیقي مانا څرگندوي او په دې کې د زوړوالي شرط هم لازمي نه وي . یو څو بېلگې یې دا دي :

۱ . ته پوه شوې ، ستا ایمان .

۲ . ته پوه شوې ، ستا کار .

که د مقولې جوړښت ته وکتل شي ، نو د متل لور ته ذهن ځي . متل هم په لومړي سر کې یو قول وي ، چې پکې پوهه ، تجربه او مشاهده خپل کار کوي ، وروسته یې استعمال عام شي ، د ضرب المثل رنگ یاني په خبرو کې د مثالونو په رنگ راوړل کېږي.

پورتني مثالونه هم د متلونو ځای ته رسي ، مقوله هغه قول دی ، چې پکې هغه د متل لوازمات خپل کار کوي د خولې وتلې هره خبره مقوله ده ، خو هغه مقولې د عام ذهنونو او خولو برخه گرځي . کومې ، چې څه دانایي ، پوهه ، تجربه او مشاهده ولري. د ژبې دغه څېړل شوي ټول اصطلاحات په بنسټیزه توگه پر لغت ولاړ دي ، له لغته پس دغه ټول اړخونه زېږي . که لغت یاني د یو شي لپاره مخصوص نوم نه وي ، نو دا اړخونه مخته نه راځي. د عام خلکو

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ژبې زور پر خواصو باندې ډېر وي ، ځکه چې استعمال یې ډېر وي ، نو خواص د عوامو ژبه هر کله په خپلو ویناوو کې ځایوي . دغه ذکر شوی رنګ که د عامو یا د خاصو له خوا وي ، خو په ټولنه کې د عام استعمال ځای ولري ، د خپل مفهوم شهرت او لوړوالي له امله محاوره هم د متل رنګ لرلای شي ، نو مقوله هم په لومړي سر کې یو قول وي ، وروسته هغه د متل رنګ واخلي ، که داسې ووایو ، چې د متل بنسټ پر مقوله ولاړ دی ، بې ځایه به نه وي . دلته به یو څو متلونه رانقل کړو :

چې سر وي ، خولۍ ډېرې دي .

خپله لاسه ، ګله لاسه .

دغه بېلګې د متلونو دي ، خو په لومړي سر کې د خولۍ ډېرښت او د سر د خوندي پاتې کېدو لیدنې (مشاهدې) او تجربې دغه خبره خولې ته راوړې ده ، چې اوله یې د مقولې رنګ دی ، یانې خولۍ ډېرې دي د سر پاتې کېده ضروري دي یا خولۍ شته د سر سلامتي غواړه یا هغه د متل په رنګ کې هم مقوله وي . دغه د یو قول او خبرې ډېر استعمال د متل رنګ واخلي . د مقولې د خوند ځای دا دی ، چې خپله حقیقي مانا ورکوي ، د جوړښت په اعتبار له دوو تورو څخه وي ، پر مخ یې حد نه دی ټاکل شوی. په پښتو ژبه کې ډېرې مقولې شته ، چې خپل مانیز رنګ له محاورې او نورو اصطلاحاتو څخه بېلوي او خپل ځان ته یو جلا رنګ او مانا لري ، دوه بېلګې یې یادې شوې دي (۱۴ : ۳۱ ، ۳۲) .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵ ـ په متلونو کې د دودونو غبرګون :

ژبه د وګړو ترمنځ د پوهونې او راوپوهونې وسیله ده ، ژبه د انسان د مانویاتو مادي شکل دی . د ژبې بنسټ (غږ) دی ، چې دا خپله یوه فزیکي ښکارنده او ماده ده.

ادب په ژبه پورې تړلی او داسې ویل کېږي ، چې ژبه د ادب لپاره وسیله ده ، خو داسې وسیله ده ، چې نشتون یې ادب نشت کولای شي . د ادب د نورو توکو د څرګندونې . برسېرونې او نورو وګړو او ټولنې ته د رسونې ګټوره او بنسټیزه وسیله همدا ژبه ده ، چې نالیدونکي ځواکونه خلکو ته رسولای شي . ښایي د سر په سترګو یې نه ګوري ، خو د زړه په سترګو یې لیدای شي .

متلونه د فولکلوریک ، ولسي ، ګړني ، ژبني او کلیوال ادب مهم توکي دي ، چې د یوې ټولنې د کولتوري یون لوړې او ژورې ښیي . د دې لپاره د همدې اثر په بېلابېلو پانو کې کې ګڼ داسې نظرونه لیدای شئ ، چې متلونه یې د ادب برخه بللې ده .

د متلونو په پېژندنه کې دا خبره ډېره ویل کېږي ، چې متلونه د یوې ټولنې او وګړو د ژوند هینداره ده . د هغوی رواني او نفسیاتي غوښتنې ، معیارونه او دودونه پکې خوندي شوي دي . همدا د ډېرو فولکلوریکو ادبي ژانرونو ځانګړنه ده .

متلونه د یوې ټولنې او وګړو هغه ژبنۍ پانګه ده ، چې د یوې ټولنې د نورو ډېرو ځانګړنو ترڅنګ یې دودونه هم خوندي کړي دي . دا لړۍ یواځې په متل

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې نه بلکې په نورو ادبي ډولونو کې هم غځول شوې ده او ادب د ارزښتونو او معيارونو د خونديتوب غوره وسيله گرځېدلې ده .

دود تر ډېره عملي او اجرايوي بڼه لري ، په دې مانا ، چې دود يو داسې ارزښت دی چې په عمل کې ترسره کېږي او متلونه بيا د همدې کړو وړو څرگندوی دي . د بېلگې په توگه : ډېر عمره انسان ته سلام اچول زموږ دود او ځواب يې هم زموږ دود دی . په لغمان ولايت کې د کال په ځانگړې وخت کې د ولس له خوا وياله پاکولو ته (کتېر) وايي ، چې دا يو دود دی ، همدارنگه نور ډېر بېلابېل دودونه ، چې موږ يې په ټولنه کې لرو .

مازيگری دی ښېرې مه کړه

ته به د نار ښېرې کوې رښتيا به شينه

پورتنۍ لنډۍ د پښتو ولسي ادب ډول او شعر دی ، خو گورو ، چې څنگه يې يو دود خوندي کړی . زموږ په ټولنه کې همدا اوس دود دی ، چې ميندې هېڅکله په مازيگر کې خپلو اولادونو ته ښېرا نه کوي ، ځکه ويريږي ، چې قبولې نه شي ، د خلکو عقيده داده ، چې په دې وخت کې يې د قبليدو شونتيا ډېره ده . که څوک غواړي ښېرا يې قبولې شي ، نو همدې وخت کې يې کوي . په پورتنۍ لنډۍ کې د دود ترڅنگ کرکه هم شته .

همدارنگه :

لاس دې تر زنې لاندې مه ږده !

ستا به عادت وي ما به ورک کړې له وطنه

په پورتنۍ لنډۍ کې هم د دې ترڅنگ ، چې محاوره يا گڼنه او کرکه خوندي ده . زموږ په ټولنه کې يو دود هم شته ، هاغه دا چې که څوک کوم ځای کې لاس

(c) ketabton.com: The Digital Library

تر زنې ناست وي ، نو بل يې منع کوي ، چې داسې مه کښېنه ښه پايله نه لري يا پلار دې مړ کېږي .

د متلونو ويل په خپله هم زموږ د ټولنې او خلکو دود دی ، چې د وينا او ګړېدلو پر وخت يې کاروي .

د پورتنيو بېلګو په څېر ، د ولسي ادب ګڼ شمېر داسې ډولونه شته او حتا په اوسني شعر کې هم دا لړۍ روانه ده ، چې زموږ شاعرانو پکې خپل دودونه خوندي کړي دي. اوس يو څو داسې متلونه هم ګورو :

- مشر د کشر پل دی :

کشران له مشرانو زده کړه کوي ، د کوچني يا کشر د ژوند يو پړاو داسې دی ، چې له مشرانو او نورو اخيستنه يا کاپي کوي . ډېر ځله زوی يا کوچنی هغه کارونه کوي يا يې تکراروي ، چې پلار يې کړي يا يې د کورنۍ نورو مشرانو کړي دي . دلته کوم دود خوندي شوی دی ؟

که وګورو ، پښتانه مشران کوم نيمګړی کار يا داسې ، چې بد ورته ښکاري ، د خپلو کشرانو او کوچنيانو په مخ کې نه کوي او وېره لري ، چې ګواکې هغه به يې هم زده او تکرار کړي او فکر کوي ، چې (مشر د کشر پل دی) چې دا يو دود دی .

- ګټه په تاوان کېږي :

د پورتني متل له بېلابېلو کارونو څخه يوه داسې دی ، چې که څوک خاني او ملکي کوي بايد ډېره او ډنده ولري . د خلکو سره د ستونزې پر وخت منډه ووهي ، له خپلو ګاونډيانو او کليوالو سره ښه چلند وکړي او ... اوس که وګورو همدې متل ته په کتو هغوی چې لوړې څوکۍ غواړي . دولت غواړي

(c) ketabton.com: The Digital Library

او ... نو دایې په ځان منلې وي ، چې تاوان به کوي ، چې ګټه ترلاسه کړي . که ځان ولسي جرګې ته کاندیدوي ، نو خلکو پسې به منډې وهي ، خپل ملګري به خوښ ساتي ، خلکو ته به ډوډۍ او چایونه ورکوي او نور خدمتونه به یې کوي ، چې دا ټول د شخص لپاره تاوان دی ، چې په پایله کې یې ګټه هماغه د ده وروستۍ موخه یا د ولسي جرګې وکالت او استازیتوب دی. اوس دا زموږ په ټولنه کې دود دی ، چې څوک ګټه غواړي ، نو تاوانونو ته غاړه ږدي .

- له کلي وځه ، خو له نرخه مه وځه :

دا هم یو پښتو متل دی ، هغه وخت کارېږي ، چې څوک غواړي مقابل لوری ، ټولنیزو آرونو ، معیارونو قوانینو او پرنسیپونو ته متوجه کړي . اوس دود پکې څه شی دی ؟

موږ همداسې متلونو او په دې کې پټ ارزښتونو ته په کتو ، له خپل کلیوال او ګاونډې سره هغه کوو ، چې څه دود او دستور وي او دا زموږ دود ګرځېدلی دی .

- پردی کټ تر نیمو شپو وي :

پورتني متل هم ښایي خپله فلسفه ولري ، خو موږ یې څه وخت کاروو ؟ کله مو چې له چا یو څه راوړي وي ، نو هر وخت چې د هغه اړتیا شوه ، بېرته یې وړي . دې ته نه ګوري ، چې زموږ کار پرې خرابېږي ، بلکې خپل کار جوړوي او دا یې حق هم دی . دود پکې څه دی ؟

له یوې خوا ، له چا راوړی یا پور شوی څیز ، پر وخت ورکوو او ځان یې پوروړی بولو . دا زموږ دود دی ، چې دغو اشخاصو سره باید پر وخت عمل

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکړو ، څه وخت چې هغه وغواړي څيز يې ورکوو . بلخوا د دې متل پټ راز په دې کې دی ، چې موږ بايد خپل اړتياوړ توکي او نور ، چې د ژوند په بېلابېلو برخو کې ورته اړمن يو خپله پوره کړو او له بل نه يې ونه غواړو ، ځکه هغه رانه وړي . زموږ دود دادی ، چې تر ډېره هڅه کوو ، خپل اړتياوړ توکي ولرو او بل ته اړ نه شو .

- اخښي چې جيب ترلی وي ، په خواښې او ښينې يې قدر خوړلی وي(١٦ : ١) :

زموږ په ټولنه کې کوژده او واده د ټولنيز ژوند بېلابېل دودونه او پړاوونه دي . کوژده او واده ، د دوو پرديو انسانانو ، يو ځوان او يوې پېغلې او دوو کورنيو ، کلو او قومونو ترمنځ د نږديوالي لامل ګرځي . په کوژده او واده سره ، يو ځوان او يوه پېغله نوي خپلوان پيدا کوي . اوښی ، خواښې ، خسر ، ښينه ... خو د هلک لپاره د دې نويو خپلوانو او نجلۍ خوښ ساتل او د هغوی رضايت ترلاسه کول زموږ دود دی .

هلک اړ دی د نجلۍ کورنۍ او د کورنۍ غړي ، په ځانګړې توګه خواښې ، خسر اوښی او ښينه له ځانه راضي کړي ، چې د ده راتلونکي ميرمن خوښه شي . دا کار تر واده مخکې ډېر پېښېږي . دا داسې وخت وي ، چې هلک خپلې خسرګنۍ ته ډېر اړ وي ، وېره لري ، چې د واده بار پرې درون نه کړي . له واده وروسته بيا دا فشارونه لږېږي . دا موضوع په هغه وخت کې ، چې هلک غريب وي ، محسوسېږي ، خو د بډای لپاره بيا ياده ستونزه نه وي .

پورتني متل زموږ د ټولنې او خلکو دا دود خوندي کړی ، چې کله هلک کوژده وکړي بيا تر واده مخکې او حتا تر هغې وروسته په خپله خسرګنۍ ډېر مهربانه

(c) ketabton.com: The Digital Library

او په هغوی لګښت کوي . هغـوی لـه همـدې لارې خـوښ سـاتي ، چـې دا پـه نامستقیم ډول د ده د راتلونکې میرمنې خوښي ده . زمورږ میرمنې هم همداسـې دي ، که چېرته يې مېره د دې پلارګنۍ خوښه وساتي دا پرې خوښېږي . د مېره لپاره دا مهمه ده ، چې میرمن يې خوښه اوسي . د زوم قدر هغه وخت ډېر وي ، چې د خواښې ، اوښي او ښینې زړه خـوښ وسـاتي ، د خسرـګنۍ مهمـه برخـه ښځينه ده نارينه هم خوښ سـاتل پـه کـار دي خـو د ښـځو ونـډه د کـوژدې او ودونو په چارو کې ډېره غوښنه ده . که چېرته زوم یـا ځـوان د پـورتني دود پـر وړاندې حرکت وکړ او د خسرګنۍ په ځانګړې توګه ، خواښې اوښـي او ښـينې زړه يې ونه ساته ، بیا يې قدر او درناوی هم نشته . په پورتني متل کـې همـدا دود خوندي دی ، هغه دود ، چې زمورږ د ټولنې زومان ورسره مخ دي ، هغه دود چې خواښې ، اوښی او ښینه يې له زومانو سره پالي .

- اختر چې تېر شي ، نکريزې په دیوال وتپه !

مـورږ د اسـلامي ښسـتونو لـه مخـې دوه اخترونـه لمـانځو ، کـوچنی او لـوی . اخترونه دوه ستري کلنۍ خوښۍ دي چې ډله ییز او عمومي رنګ لـري ، ټـول مسلمانان په دې کې ګډون لري .

اختر سره د يو دود په توګه ، نور دودونه تړلي دي يا دا دود جلا جلا برخې لري . يوه برخه يې داده ، چې ښځې او نجونې په اختر کې نکريـزې وهـي ، لاسـونه او پښـې سرې کـوي . دا زمـورږ د ټـولنې دود دی . د اخـتر ترڅنـګ پـه نـورو خوښيو ، لکه : کوژده او واده کې هم دا کار کېږي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

لکه څرنګه ، چې د خوراک اړتيا د ولګې پر وخت وي او په مـوړ ځـان څـوک څه نه خوري ، دغسې د نکريزو وخت هم اختـر او نـورې خوښـۍ دي ، لـه دې پرته بې اړتيا څوک نکريزې نه وهي ، بې وخته نکريزې په ديوال تپي .

- بنيادم يو نور ، جامه يې دوه نوره (١٦ : ١١) :

بنيادم ، الله ج او قرانکريم مکرم بللـی دی ، بنيـادم د الله ج خلقـت او نـور دی . ټول بنيادمان ، چې په هره جغرافيه کې اوسېږي ، له يادو ځانګړنو برخمن دي . بنيادمان ټول يو ډول نړۍ ته راځي ، په جوړښت کې يـې تـوپير نـه وي ، خـو ځينې څيزونه له بېلابېلو ټولنو اخلي ، چې يوه يې جامه يا کالي دي .

په پورتني متل کې که د (جامه) له کلمې د کاليو او لباس مانا اخلو ، هغه چې موږ يې اغوندو او د ځان پټولو لپاره يې کاروو ، دا د بنيادم لپاره دوه نوره دي . جامې اغوستل زموږ دود دی .

که له (جامه) نه د اخلاقو مانا اخلو او د پورتني متل موخه دا ګڼو ، چې اخلاق تر بنيادميت وروسته مهم او دوه نوره دي ، نو بياهم زموږ د خلکو دا دود دی ، چې نېک او غوره اخلاق خوښوي او هر سړی هلته درون او قـدرمن وي ، چـې نېک اخلاق ولري . دا زموږ دود دی ، چې په خپله هم نېک اخلاق کـوو او لـه نورو يې هم غواړو .

- بې سته څوک جنت ته نه ځي :

ست کول زموږ په ټولنه کې دود دی . ست څه ته وايي ؟

له کندهاره يو راغلي شخص ته په کابل کې د هغه يو ملګری وايي ، چې راځه نن شپه له ماسره لاړ شه . دغسې غوښتنې ته ست وايو .

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دسترخوان ناست میلمه ته کوربه وایي ، ډوډۍ وخوره ! ست مه کوه . دا په داسې حال یا هغه وخت کې چې کوربه فکر کوي ، مېلمه موړ شوی نه دی .
ست یوه جدي غوښتنه نه ده ، خو غیر واقعي یا دروغ هم نه ده . موږ چې کله چانه غوښتنه کوو ، چې راځه! له ما سره لاړ شه یا له ماسره شپه وکړه ، هغه پرې خوښېږي او وایي ، چې پلاني ماته ست وکړ .

- پرهېز له سلو درملو ښه دی :

کله چې څوک ناروغ شي ، بیا درمل خوري ، خو د ناروغۍ د مخنیوي او شاتګ لپاره ښه لاره پرهېز او د هغو څیزونو نه خوړل دي ، چې ناروغي ډېروي .
د ناروغیو د درملنې لپاره درمل خوړل زموږ دود دی ، خو پورتنی متل پرهېز تر درمل خوړلو نه سل ځله غوره بولي . پرهېز کول هم زموږ د ټولنې بل دود دی .

- په ډېرو وهلی ښه دی ، په یوه ملامت نه :

په پورتني متل کې کوم دود پروت دی ؟
په وهلو کې د انسان بدن ضربهویني ، ټپي کېږي او تر دې ، چې د زیان کېدو ګواښ هم پکې شته او بیا چې دا وهل د ډېرو خلکو په وسیله وي . ښکارنده ده ، چې ځاني او روغتیایي زیان یې هم ډېر وي . زموږ خلک دا هرڅه مني ، خو ګرمتیا یا ملامتي ورته تر دې درنه او سخته ښکاري .
دا اوس زموږ دود دی ، چې په یو کار کې هر څومره زیان ګورو ، راته سپک ښکاري خو ملامتي راته درنه ښکاري او ځان د خلکو له ملامتۍ ساتو .

(c) ketabton.com: The Digital Library

- پړ مې کړه ، مړ مې کړه :

د ګرمتيا او پړتيا په اړه وړاندې هم وغږېدو . زموږ خلک هر ډول سزا منلو تـه هغه وخت چمتو کېږي ، چې پړ يا ګرم شي . له هغې پرته هېڅ ډول زيـان منلـو ته چمتو نه وي .

موږ د بېلابېلو ټولنيزو پېښو پر وخت دا دود پالو ، چې که چا زموږ پر وړاندې يو ناوړه عمل وکړ ، نو هغه د يوې جرګې يا په انفرادي توګه ګـرم او پـړ کـړو ، هغه ته د بېلابېلو دليلونو په وسيله قناعت ورکوو ، چې ګواکې پړ دی . پـړ يـا ګرم وګړي هم دا دود پالي چې که په يوه موضوع کې ګرم شي ، بيـا هـر زيـان ته چمتو وي ، که هغه مرګ هم وي .

- په اوړي يې ګټه ، په ژمي يې ښته :

زموږ د هېواد په ډېرو سيمو کې اوړی د کرلو او رېبلو وخـت وي . پـه همـدې وخت کې بېلابېل فصلونه کرل کېږي او کرګر خپل حاصـلات لاسـته راوړي . په ژمي کې عام فصلونه نه کېـږي . پـه دې وخـت کـې هغـه حاصـلات لګـول کېږي ، چې په اوړي لاسته راغلي دي . زموږ په خلکو کـې دا اوس دود دی ، چې په اوړي کار کوي ځمکې کري او د ژمي لګښتونه برابروي .

- په خوارۍ څوک بد نه ايسي ، په بې کارۍ بد ايسي (١٦ : ٢٠) :

په پورتني متل کوم دود پروت دی ؟

زموږ خلک کار خوښوي ، هغه انسان خوښوي ، چې په کـار بوخـت وي ، کـه څه هم ګټه يې ځان ته وي ، داهم يو دود دی . د دې ترځنګ له بې کارۍ کرکه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوي ، بې کاري ورته د سلو بلاوو مور ښکاري او هغه خلکو تـه بـد گـوري ، چې بې کاره وي داهم دود دی .

- په ژرنده کې دې شپه شه ، زوم کره دې مه شه :

په ژرنده کې شپه تېرول ، اسانه کار نه دی . هلتـه شـپه پـه دې مانـا ده ، چـې شپه په ويښه تېره شي ، نه په خوب. په ژرنده کې د ژرندې د ماشينونو غږونه وي ، د خلکو شور ما شور وي . د غنمو او جوارو بورۍ وي ، د اوړو گردونـه او دوړې وي ، خو يوې خواښې ، خسر ... ته د زوم تر کوره ښه ده .

زموږ خلک د يوه دود په توگه دا پالي او په زوم باندې ډېر حساب نـه کـوي . دا خبره او دود تر ډېره عام دی ځينې زومان کېداشي داسې نه وي .

- ځو کوچنی ونه ژاړي ، مور تی نه ورکوي :

کوچنی خبرې کولای نه شي . که څه غواړي ، نو د بېلابېلـو غږونـو او ژړا پـه وسيله يې غواړي . هر کلـه ، چـې کـوچنی وژاړي ، مـور يـې پـوهيږي ، چـې کوچنی څه غواړي يا څه ستونزه لري .

که څه هم پورتنی متل د کارونې بېلابېل ځايونه لري ، خـو پـه پـورتني شـکل کې يې ځو دودونه خوندي کړي دي . يو دا چې کله زموږ د ټولنې کوچنی ارام پروت وي او نه ژاړي ، نو مور تی هم نـه ورکـوي . بـل دا چـې کلـه کـوچنی وژاړي او مور وپوهوي ، چې وگی يم ، نو مور تی ورکوی ، چې دواړه دودونه شته .

- څه وهلی ، څه پورې وهلی :

وهل يو داسې عمل دی ، چې په هغې کې انسان ډېر کړاو او رنځويني ، بـدني او روحي زيان ويني ، خو پورې وهل ، تېله کول يا ديکه کول ، بيا داسې عمل

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی ، چې د وهلو په پرتله سپک او ډېر زيان پر سړي نه راځي ، خو زموږ خلکو ته وهل او پورې وهل يوه مانا لري . دا د دود په توګه پالي ، که څوک د بل پـه وسيله پورې وهل شي هم د وهلو په توګه ورته ګوري .

- حاجي په مکه کې لټېوه ، چرسي په تکيه کې :

حج کول او بيا مکې ته تلل زموږ دود دی ، چې اسلامي سرچينـه لـري . د دې ترڅنګ بل دود هم د چرسو څښل دي . تکيه په ننګرهار کې يوه سيمه ده ، چې چرس پکې ډېر کرل کېږي او چرسيان هماغلته چرس څښي .

د دې متل موخه داده ، چې د هر سړي کار و روزګار ته په کتـو ، د هغـه ځـای هم موندلای شو ؛ پوه او عالم بـه چېرتـه پـه پوهنتـون او ښـوونځی کـې وي او جاهل به چېرته په جواري ، غلا او وژلو بوخت وي .

- حيادار حيا کوله ، بې حيا ويل له ما څخه ويرېږي (١٦ : ٣۴) :

حيـا کـول او شرم کـول زمـوږ د ټـولنې عـام دود دی ، چـې د اسـلامي بنسـټ ترڅنګ افغاني او پښتني هم لري . زموږ ښځينه او نارينـه ټـول د حيـا او شرم دود پالي . حيا د ګټېې بېلابېل ځايونه لري .

- حيوان چې بېکاره شي ، هم خوړل کېږي هم خرڅېږي (١٦ : ٣۴) :

حيوان که غوا وي که غويی يا بل څه ، تر هغې سـاتل کېـږي او لګښـت پـرې کېږي چې کار کوي ، يا شودې کوي يا يوی او کولبـه ، خـو کـه دانـه کـوي ، زموږ دود دا دی چې يا يې حلالوو او خورو يې او يا يـې پلـورو ، چـې پـه دې وسيله ځان له يو بېکاره او بې ګټې حيوان خلاص کړو .

- چته چې څوان ووينې ، صورت حيران ووينې :

(c) ketabton.com: The Digital Library

پورتنی متل هم هغه څه بیانوي ، چې زمونږ په ټولنه کې دود دی . دا دود داسې دی چې کله هم یوه پېغله یو ځوان ویني ، نو هیجاني کېږي . د مینې او عشق سیندونه یې څپڅپانده کېږي . له ځوان سره د یوځای کېدو هیلې یې را ژوندۍ کېږي . ځوان هم همداسې دی . دی هم د پېغلو په لیدو هغه حالت ته ځي ، چې پېغله ځي .

- چې غوښه وسوځي ، هم له پیتو نه ښه ده :

دا متل زمونږ دا دود بیانوي ، چې زمونږ خلک غوښه ډېره خوښوي او ډېره یې خوري . که غوښه سوځېدلې هم وي ، خو تر پیتو یې ورته ارزښت ډېر وي . یاد متل بیا په کنایوي مانا په بېلابېلو ځایونو کې کارېږي .

- چې ډب نه وي ، هلته ادب نه وي :

د مشرانو درناوی ، ښه گرځېدل او ښه کول ، له ناوړه اخلاقو ځان ساتل ، ښې خبرې زمونږ له نظره ادب دی ، خو دا څنگه راتلای شي ؟ څنگه کولای شو یوه با اخلاقه ټولنه ولرو ؟

زمونږ وگړي په دې بارو دي او دا یې دود دی ، چې د ډب او کوتک په وسیله اخلاق او ادب راولي . که چېرته کوم کوچنی ناوړه کار وکړي ، نو وهي یې ، چې بیا هغه کار ونه کړي . په ښوونځیو کې هم دا کار کېده خو اوس یې تر یو ځایه مخه نیول شوې ده.

- چې سرونه وي ، خولۍ ډېرې دي :

په پورتني متل کې خولۍ یاده شوې ، لومړی خو دا زمونږ دود دی ، چې خولۍ جوړوو بل دود مو دا دی ، چې خولۍ په سروو . خولۍ بیا د هېواد په بېلابېلو

(c) ketabton.com: The Digital Library

سیمو کې جلا جوړښت او رنګ لري ، خو خولۍ هلته په کار راځي ، چې سر وي که سر نه وي ، نو خولۍ هم بې ګټې ده .

- چې سود کوي ، سودا به مومې (١٦ : ٤٣) :

زموږ د ټولنې له بدمرغه دودونو څخه یو سود دی ، چې د اسلام مبارک دین ډېر بد او حرام ګڼلی دی . هغوی چې سود کوي ، ګټه نه ، بلکې زیان کوي ، خو نه پوهېږي .

- چې شپه تیاره شي ، بدان تېره شي :

شپه د ټولو انسانانو لپاره پرده ده ، دا د هغوی لپاره هم پرده ده ، چې ناوړه اعمال ترسره کوي . که څوک غلا کوي ، زنا کوي ، قیمار وهي ... ټولو ته شپه غوره وخت دی . دا یو دود دی ، چې غله د شپې غلا کوي ، زاني زنا کوي ... . د دې پر وړاندې د خلکو دود دا دی ، چې د شپې ډېر نه ګرځي ، د کورونو ورونه تړلي ساتي او ښځینه له کورونو نه وځي . د شپې له خوا څوک پیسې او زیورات هم چېرته نه وړي .

- چې له ځایه مست نه وي ، په بنګو نه مستېږي :

زموږ په سیمه او هېواد کې ګڼ شمېر نشه یي توکي کارېږي ، سګریت ، نسوار ، چرس هیرویین ... چې یو یې بنګ دی . له بنګو نه د نشې په موخه ګټه اخیستنه زموږ په ټولنه کې یو دود دی او اوس هم ژوندی دی .

- چې هلک دې ملک شو ، کلی دې ورک شو :

زموږ د ټولنې دا دود دی ، چې د مشرۍ او ملکۍ لپاره پاخه او بوډاګان ټاکي . هغوی په دې فکر دي ، چې هلکان د بوډاګانو او پخو سړیو په پرتله بې

(c) ketabton.com: The Digital Library

تجربې او خام وي نه چې کليوالي چارې ګډې وډې کړي . داهم يو دود دی ، چې مشري او ملکي ځوانانو او هلکانو ته نه پرېږدي .

- چېرې کلاله ګوره ، خو خپله سياله ګوره :

زموږ خلکو کې دا دود دی ، چې کله يوه کورنۍ له بلې کورنۍ سره خپلوي کوي يا هلک ته کوژده کوي ، نو خپله سياله کوي ؛ داسې ځوک ، چې له دوی سره د ژوند په بېلابېلو چارو کې انډول وي . ياد متل د ژوند په نورو برخو کې هم په پام کې نيول کېږي .

- چېرې چې ډنګ شي ، د ابۍ ګوډې ترځنګ شي :

زموږ ټولنه د خوښيو په وختونو او نورو حالاتو ، لکه : چاته خبر ورکول يا اعلان پر وخت ډولونه ډنګوي . د پورتني متل موخه له (ډنګ) څخه هماغه د خوښيو ، کوژدې واده ، سنت ګري او نورو وختونو کې ډنګ او ډونګ ، ټنګ ټکور او سيل کول دي چې داهم يو دود دی . داسې محفلونو او وليمو ته د ښځو (ابۍ) ورتګ هم زموږ دود دی ، چې په دوی کې يې ځينې بيا د دې خوښيو او ودونو ډېرې ليواله وي .

- خپل به دې وژړوي ، پردی به دې وخندوي :

دا زموږ د ټولنې او خلکو دود دی ، هغه ځوک چې له چا سره د زړه له تله مينه او ملګرتيا لري ، هغه ته رښتيا او حق وينا کوي . داسې ويناوې ورته کوي ، چې کېدای شي هغه پرې خپه شي ، ځکه د هغه نيمګړتياوې ورته ځرګندوي . بلخوا داهم دود دی چې پردي خلک چاته رښتيا نه وايي ، د چا په سپکوالي نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپه کېږي ، بلکې يو شخص ته داسې خبرې کوي ، چې هغه پرې سمدستي خوښ شي ، که څه هم شخص له گناهونو او تيروتنو ډک وي .

- خيرې په اوبو پاکېږي او وينې په وينو (١٦ : ٥٢) :

په پورتني متل کې کوم دود پروت دی ؟

يو خوا دا معمول دی او دود دی ، چې ټولې عامې خيرې او چټلې په اوبو پاکوي . ځينې يې کېدای شي په اوبو پاکې نه شي ، خو بياهم وروستی پاکوونکی يې اوبه دي لکه : ودانيز رنگونه ، چې ودانۍ پرې رنگوي ، اوبه يې پاکولای نه شي . لومړی بايد د پاکولو لپاره ځانگړي مواد يا د خاورو تېل وکاروو او بيا اوبه .

وينه په وينو پاکېږي . له دې څخه موخه څه ده ؟

خدای ج مه کړه ، که يو څوک بل ووژني ، نو زموږ دود دا دی ، چې بېرته بايد يکې قاتل ياد قاتل د کورنۍ بل غړی ووژل شي ، له دې پرته بل بديل نه منې . که څه هم شوني ده ، په بله لاره دا موضوع حل شي . ځينې يې په بدو هم حلوي .

- خېښي په خوښي ، سودا په رضا :

زموږ په ټولنه کې دا دود دی ، چې کله له چا سره خپلوي کوي ، يا خپل زوی ته د چا لور غواړي يا خپله لور د چا زوی ته ورکوي ، دغه دود په خوښۍ سره کېږي ؛ نه په بدۍ او شخړه . همدارنگه که څوک له چا څه پيري او يا يې په چا پلوري هم په خوښۍ سره کېږي ، نه په خپگان سره .

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د خوار ملا مساله څوک نه اوري :

له بده مرغه شته او مال کله ناکله داسې بد دودونه په ټولنه کې دودوي ، چې ټولنه بدمرغه کوي . د یوه ناپوه او جاهل ، خو بډای شخص خبره خلکو ته سمه ښکاري او د یوه پوه ، عاقل ، خو غریب انسان خبره خلکو ته ناسمه ښکاري . دا زموږ د ټولنې دود دی ، چې که یو ملا ، مولوي او ښوونکی ، خوار او غریب وي ، نو څوک یې خبره هاغسې نه اوري ، لکه د یوه بډای او شتمن شخص یا ملا او مولوي چې اوري . که شخص شتمن وي ، نو خبره یې هم خلک ښه مني او که غریب وي ، خبره یې څوک نه مني ، که څه هم ډېره پوهه او عقل ولري .

- د خطا یا ناغه وي یا توبه :

دا متل کوم دود بیانوي ؟

زموږ په ټولنه او خلکو کې دود دی ، چې که کوم سړی خطا یا تېروتنه وکړي ، د دې لپاره ، چې له خطا څخه زیانمن شوي شخص ته ځان پاک کړي ، اړ دی یا ناغه ورکړي یا توبه وباسي . خطا یا تېروتنه یو قصدي کار نه دی ، بلکې په ناپوهۍ سره له یوه شخص کېږي . ناغه کېدای شي نقدي روپۍ وي یا بل څه . توبه د شخص ژمنه او اقرار دی ، چې دا تېروتنه یا خطا یې کړې او وایي ، چې بد ترې شوي ، بیا به یې نه کوي .

- دروغجن سړی ، هر چا ته بد ښکاري :

دروغجن انسان هغه څوک دی ، چې تل دروغ وایي او رښتیا نه وایي . داسې شخص د دروغو ویلو له امله د هیچا نه خوښېږي او ټول ورته بد ګوري او دا زموږ دود دی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

- له واده نه وروسته ، سندرې څه په کار :

واده د يو ځوان او يوې پېغلې د يوځاى كېدو او دوو كورنيو د خپلوۍ لپاره يو دود دى. د واده په بهير كې د خوښۍ سندرې ويل هم يو دود دى ، خو له واده وروسته سندرې ويل دود نه دى او په دې وخت كې سندرې نه ويل دود دى .

- ډبره چې پر ځاى پرته وي ، درنه وي :

كله چې څوک په يوه دنده كار كوي ، هماغه ځاى كې خپل درنښت او عزت گوري او بل ځاى يا دندې ته زړه نه ښه كوي . دا كار زموږ د ټولنې او خلكو دود دى .

- ډمه گډېدلى نه شوه ، ويل يې ځمكه كږه ده :

په پورتني متل كې د ډمې گډېدلو يا نځېدلو موضوع ياده شوې ده . كله چې زموږ خلک او ټولنه د خوښۍ مراسم ولري لكه : كوژده ، ودونه ... نو په داسې وختونو كې د كور او خپلوانو د ښځو ترڅنگ كليوالې ډمې هم گډېږي او دا زموږ دود دى .

- راتگ په اراده ، بېرته تگ په اجازه :

زموږ په خلكو كې دا دود دى ، چې كله يو څوک چېرته ځي ، څرگنده ده ، چې په خپله خوښه او اراده ځي چې داهم دود دى او كله ، چې له هغه ځايه يا كوره وځي يا رخصت اخلي ، نو له كوربه څخه اجازه اخلي او پرته له اجازې نه ځي ، چې دا هم دود دى .

- رنگ يې د ملا ، عمل يې د بلا :

(c) ketabton.com: The Digital Library

زموږ په ټولنه کې داسې خلک شته او داسې دود دی ، چې يو شمېر انسانان په ښکاره يو ډول او عمل يې بل ډول وي ، يعنې په ظاهره او وينا کې ډېر نېک او ښه ، خو په عمل کې بد او بلا وي .

- زوړ شو ، خو سوړ نه شو :

زموږ په ټولنه کې تر ډېره ځوانان مست او ګرم وي او دا يو دود دی ، خو ځينې زاړه يا سپين ږيري هم داسې وي ، چې د ځوانانو کاني کوي ، چې دا کار د يو شمېر زړو او بوډاګانو دود دی .

په پورتني متل کې زموږ د خلکو دا دود پروت دی ، چې زموږ وګړي که د ځوانۍ په پړاو کې کوم داسې کار کوي ، چې ټولنې ته د منلو وړ نه وي يا يې بد بولي ، خو د بوډاتوب او زړښت په پړاو کې بيا ډېر درون او داسې کارونه کوي ، چې د ټولنې له غوښتنو او ارزښتونو سره په ټکر کې نه وي . همدا زموږ دود او زموږ د ټولنې بوډاګان او زاړه ، ځان داسې سمبالوي ، چې کومه ديني او ټولنيزه نيمګړتيا ونه لري .

- زرګر د مور له نتکۍ نه هم غلا کوي (١٦ : ٥٧) :

پورتني متل هم زموږ د ټولنې يو اړخ او دود روښانه کوي . زرګران زموږ د ټولنې يوه برخه ده . د دوی کار دا دی ، چې له زرو نه بېلابېل توکي جوړوي ، په ځانګړې توګه د ښځو د سينګار وسيلې ، خو د دوی نيمګرتيا داده چې تل په بېلابېلو رنګونو له خپلو پېرېدونکو او خلکو غلا کوي ، د لږ ارزښت زر په لوړ ارزښت خلکو ته پېژني او په لوړ قيمت يې پلوري . همداسې نورې بېلابېلې غلاوې او چلوټې کوي .

- زور ته پوله نشته :

(c) ketabton.com: The Digital Library

له بده مرغه ، زموږ په ټولنه کې داهم يو دود دی ، چې زورور هره ناروا کوي او هېڅ بريد نه مني . هغوی چې زور لري خلک وژني ، د خلکو ځمکې نيسي- ، د خلکو لونې په زور واده کوي او نور بېلابېل تېري کوي .

- ژرنده او جومات نه پېژني :

ژرنده زموږ په ټولنه کې جلا او جومات جلا درېځ لري . زموږ دود دا دی ، چې په ژرنده کې اوړه کوو، خبرې کوو ، مرکې او کيسې کوو ، ژرنده کې په لوړ غږ غږېږو خو جومات کې بيا يواځې عبادت او ديني چارې ترسره کوو .

- ژبه لنده لښته ده :

زموږ په ټولنه او خلکو کې يو شمېر خلک داسې دي او دا دود دی ، چې په خپله ژمنه او ژبه ټينګ نه ودرېږي . هره ګړی ژبه اړوي او د خپل ځان په ګټه خبره بدلوي . د يو شخص پر وړاندې يوه خبره او د بل پر وړاندې بله خبره کوي.

- ږغ د ملا ، امين د کلي :

زموږ په ټولنه کې ملا او مولوي ستر مانيز درېځ لري او دا دود دی ، چې ملا ورته هر څه ووايي ، هاغسې کوي . که ملا خلک له کوم کار راوګرځول ؛ بيا يې نه کوي او که د کوم کار د کولو يې ورته وويل ؛ بيا هغه کوي.

- ږيره زما ، واک يې د ملا :

زموږ په ټولنه کې داهم دود ده ، چې د ملا واک او اختيار په ټولنه او خلکو کې ډېر دی . هر وګړی مکلف دی هاغسې وکړي ، چې ملا يې غواړي او غوښتنه يې کوي خو ځينې خلک بيا د ملا دومره واک نه مني .

- سپي چې غاپي ، څه ويني :

(c) ketabton.com: The Digital Library

سپیان د شپې له خوا د نامالومو د لایلو له امله غاپي . مـوږ هـېڅ نـه وینـو او هېڅ مو په سترګو نه ښکاري ، چې فکر وکړو سپی هغو ته غاپي . ځینې وګړي وايي ، چې سپیان پېریان او ملایکې لیدای شي . پېریان او ملایکـې بیـا مـوږ لیدای نه شو . کله چې سپی د شپې له خوا پېریان او ملایکې ګوري ، نو ورته غاپي .

- سپینوالی د زړه ښه دی ، نه د ویښتو (۱٦ : ۷۹) :

زموږ خلکو کې دا دود دی ، چې سپین زړي او مخلص انسـانان خوښـوي او هغوی ښه ګڼي . ورسره بیا داهم دود دی ، چې سپین ویښتان یې نه خوښېږي ، سپین ویښتان خلکو تـه د زړښـت نښـه ښـکاري او هـر سـړی غـواړي ځـوان اوسي.

- سپین ویښته ، د عزت نښه ده :

زموږ په ټولنه کې دا دود دی ، چې ځوانان او ټول خلک د بوډا او سپین ږیري ډېر درناوی کوي . د هغه خدمت کوي او خبرې ته یې غوږ ږدي .

- سپی مې کړې ، کشر مې نه کړې (۱٦ : ۸۱) :

په هر کور کې مشر او کشر وي . زموږ په ټولنه کې د هر کور کشر۔ او مشر۔ خپلې دندې او مسوولیتونه لري. مشر ستر کارونـه کـوي او کشر۔ کـوچنی ، کشر په کور کې د مشر تر امـر لانـدې وي . د دود لـه مخـې د کـور کـوچني کارونه ډېر په کشر وي .

- شلومبې او ښوروا د بې خونده سړي لړېږي :

شلومبې له مستو او چکې څخه لاسته راځي . په دې ډول ، چـې مسـتې او چکه نرۍ کړي او اوبه ورواچوي. دا د ټولنې او خلکو دود دی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښوروا هم همداسې ده ، لکه شلومبې ؛ غوښه پخه کړي او ډېرې اوبه ورواچوي ، چې په دې ډول شلومبې او ښوروا د ډېرو خلکو لپاره کار ورکوي.

- شف شف مه کوه ، شفتالو ووايه :

زموږ په ټولنه کې دا دود دی ، چې خلک ګونګې او ژوولې خبرې نه مني . که یو څوک په کنایو او اشارو کې غږېږي او مطلب مستقیم نه وايي ؛ دا نه خوښوي ، بلکې غواړي یو څوک ورته خبره سپینه او روښانه وکړي.

- ښځه په کور ښه ايسي ، ژرنده په شور :

په هره ټولنه کې د ښځو لپاره جلا فکرونه او دودونه شته . په موږ کې دا دود دی ، چې ښځې ډېرې لږې او د سختې اړتیا پر وخت له کوره وځي ، نور تل په کور کې وي او د کور کارونه سمبالوي .

- ښځه یا پر کور یا په ګور :

د تېر یاد شوي او د دې متل کیسه نږدې ورته ده . د یو دود ښکارندويي کوي . زموږ په ټولنه کې کور بشپړ ارزښت لري او زموږ د چاپېریال د شونتیاوو او اسانتیاوو په رڼا کې کورته د یو شخص اړتیا وي ، چې هغه سمبال کړي . دغه شخص ښځه بلل شوې ځکه ښځه د کور په چارو ښه پوهېږي او مینه هم ورسره لري . له بلې خوا ، دا هم زموږ دود دی ، چې ښځه باید له خلکو پټه وي ، پردي وګړي يې باید ونه ګوري . له همدې امله ښځې پر کور او پرده کې ساتل کېږي او ټولنیزو چارو او کارونو لپاره لکه نارینه بهر نه وځي ، یوازې د سختې اړتیا پر وخت ، لکه : واده ، ناروغتیا او ... کې له کوره وځي .

- ښځه مې دې نجل وي ، زامن مې دې سل وي :

(c) ketabton.com: The Digital Library

زموږ په خلکو کې دا هم یو دود دی ، چې ځان هم ځوان غواړي او ښـځه هـم ، خو دا هم دود دی ، چې د بېلابېلو لاملونو له مخې ، اولادونه او زامـن هـم ډېـر خوښوي .

- ښځه شریکه ښه ده ، نه تجارت :

سوداګري او تجارت زموږ د ټولنیزو چارو یو اړخ دی ، خو په سـوداګرۍ کـې د دوو یا ډېرو وګړو ګـډون بیـا زمـوږ خلکـو تـه ډېـر د منلـو نـه دی او دا نـه خوښوي . دا یې دود دی چې خپلواکه سوداګري وکړي . ښځه شریکـول زمـوږ ټولنه کې ناشونی کار دی ، له دې کار خلک ډېر بد وړي ، دا دود په موږ کـې نشته ، خو دا ورته تر ګډې سوداګرۍ غوره ښکاري .

- طلاقي د پردو ښځو هم بد ایسي :

طلاق یا د ښځې پرېښوول یو داسې عمل دی ، چې زموږ خلک ترې بـد وړي . دلته له ښځې سره تر مرګه ژوند کول دود دی ، خو طلاق دود نـه دی ، کـه وي هم ، دومره دی چې حساب پرې نه کېږي . دا هم دود دی چې له طلاقي شخص نه ښځې کرکه کوي ځکه هغه ښځې جنس ته بد کتلي دي او طلاق یې ورکړی دی .

- غل چې غلا ته ځي ، قسم پر شا ګرځوي :

غلا بد عمل دی ، خو زموږ په ټولنـه کـې شـته . د غلـو دا دود وي ، چـې کلـه رسوا کېږي او یا ونیول شي ، نو د ځـان د ژغـورنې لپـاره قسـمونه خـوري . د دوی لپاره ځان ژغورنه مهمه وي ، د قسمونو خوړل ورته کومه درنه موضـوع

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه ښکاري د قسم خوړلو ارزښت ورته دا دی ، چې ځان پـرې وژغـوري ، هغـه هم د غله په توګه .

- غلو به قافلې وهلې ، نو نه چې يې کوټې وهلې :

د پخوانيو غلو دا دود وو ، چې په خپل کلي او کور کې به يې غلا نـه کولـه ، کاروانونه او قافلې به يې وهلې . اوسنيو غلو بيا دا دود بـدل کـړ ، کاروانونـه هم وهي ، کورونه او کوټې هم .

- غوښې د هر چا خوښې دي ، خو پيشو ايمان پرې راوړی دی :

غوښه خوړل په موږ کې ډېره دود ده . داسې لږ وګړي به وي ، چې غوښـه يـې نه خوښېږي . د دې ترڅنګ چې غوښـه خـوړل زمـوږ د انسـانانو يـو دود دی ، ځناور (پيشو) بيا له انسانانو تېر دي . د هغـوی لـه انسـانانو هـم غوښـه ډېـره خوښېږي .

- غل په تږمۍ کې خوشحاله وي :

زموږ په ټولنه کې دا دود دی ، چې غله تل د شپې له تاريکۍ نه په ګټنـه غـلا کوي ځکه څوک يې ليدای نه شي . که د ورځې غـلا وکـړي ، بيـا يـې خلـک ګوري او نيول کېږي .

- قربان له خپله کوره ، چې خبري شي په زوره (١٦ : ٩۴) :

زموږ په ټولنه او خلکو کې دا دود دی ، چې څه ډول په خپل کور او کلي کـې ژوند کوي ، هاغسې يې د بل په کلي او کور کې کولای نه شي . په خپل کور کې د خپلواکۍ او ازادۍ احساس کوي . هغه چې د بل په کور کې نه وي .

- قرض ورکول يو هنر ، اخيستل يې بل هنر :

(c) ketabton.com: The Digital Library

پور ورکول او اخيستل زموږ په ټولنه کې دود دی . ډېر ځله داسې کېږي ، چې د پور ورکولو پر وخت ، پور ورکوونکی خپه او پور اخيستونکی خوښ وي . خو کله چې پور ورکوونکی له پوروړي ، پور غواړي ، بيا دواړه خپه وي ، که څه هم پور ورکوونکی زړه کې ګوړې ماتوي ، چې پور به مې راووځي ، خو پوروړی ، اخوادېخوا کوي ، چې پور ورنه کړي . پور ورکوونکی اړ دی ، د دې لپاره ، چې نه سيخ وسوځي نه کباب ، له چل او هنر نه کار واخلي ، چې خپلې پيسې ترلاسه کړي .

- کارغه د زرکې مزل کاوه ، خپل يې هېر شو :

زموږ په ټولنه کې داسې دود دی ، چې ځينې خلک د نورو پيښې کوي يا خپل طبيعي عادات پرېږدي او د نورو عادات کوي ، لکه : خپله غريب دی ، خو د خانانو غوندې ځان ښکاره کوي يا د هغوی په څېر لګښتونه کوي . له دې کبله دويم حالت (خاني) هم خپله نه کړي او له لومړي حالته (غريبی) هم ووځي ، بيخي بل حالت ته لاړ شي .

- کار چې په سلا شي ، بې بلا شي :

کله کله يو وګړی ، د داسې کار کولو هيله لري ، چې په سمه توګه يې پايلې سنجولای نه شي . په داسې وخت کې زموږ د خلکو دود دا دی ، له هغوی سره ، چې په اړونده برخه کې پوهه او تجربه لري سلا مشوره کوي . د سلا او مشورې ګټه دا وي ، چې د کار پايلې ګټورې وي .

- کږې خولې په سوک سمېږي :

که څه هم دا ښه او غوره ده ، چې د ټولنې هر کار او ستونزه په سوله او منطق حل شي او همدا زموږ د خلکو دود هم دی ، خو کله نا کله بيا ځينو خلکو ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوتک په کارېږي ، چې سم شي ، څکه هغوی همداسې روږدي وي . خلک په زور او کوتک سمول هم زموږ دود دی .

- کونډه چې سترګې تورې کړي ، مېړه به وکړي :

کونډه هغې ښځې ته وايي ، چې مېړه يې مړ شوی وي . زموږ په ټولنه کې دا دود دی چې کونډې ، د ډېرو کړاوونو او غمونو زغملو له کبله رنځورې ، مړاوې ، خپه او نهيلې وي . که ډېره ځوانه هم وي ، سينګار نه کوي په خپله يې هم زړه نه غواړي او خلک هم دا نه خوښوي او دا دود هم دی . که کونډه غواړي ، مېړه وکړي ، نو بيا دود دا دی ، چې ځان سينګاروي ، چې د چا خوښه شي او واده يې کړي .

- کونډه د لېوره په تمه ، له مېړه ووته :

زموږ په خلکو او ټولنه کې دا دود دی ، چې کله يې په کورنۍ کې يو زوی مړ شي ، نو بيا د خپل زوی کونډه بل زوی ته کوي . دا نه خوښوي ، چې کونډه بل ځای مېړه وکړي . په يوه کور کې کونډه شوې ښځه هم همدا خوښوي ، چې په همدې کور کې پاتې او واده شي . دا دود هم شته ، چې کېدای شي ، کونډه له کوره بهر واده وکړي خو دا ډېر عام نه دی . ځينې پښتنو کې دا دود دی ، چې کونډه داسې ښځه بولي چې واک يې له دوی سره دی ، خو ځينې بيا د کونډې په خپلواکۍ باور لري .

- که باران وي که ږلۍ ، ميلمه غواړي ښه مړۍ :

ميلمه زموږ په خلکو او ولس کې خپل ځای او ارزښت لري . په موږ کې داسې دود دی ، چې د ميلمه ډېر قدر او درناوی کوو . هغه سره خوږې خوږې خبرې کوو ، د کوټې په بر ځای يا له وره يې لرې کښېنوو ، د خوب پر وخت

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورته ځانګړی ځای ټاکو د کور له عادي خوړو نه د ده خواړه ښه چمتـو کـوو . هر سړی د خپل ځواک سره سم د مېلمه پالنه کوي . پـه هـر ډول حـالاتو کـې د مېلمه خوراک و څښاک زموږ له ورځنیو خوړو ښه وي .

- لاس چې مات شي ، خپلې غاړې ته لوېږي :

پورتنی متل کوم دود رانغاړي ؟

زموږ په ټولنه کې دا دود دی ، چې کله د چا ورور ، پلار ، خور ، مېره ، میرمن ، تره ترور ... کوم زیان وویني یا داسې شي ، چې د ژوند په چارو کې مرسـتې ته اړ وي ، نو دی اړ دی مرسته یې وکړي . ټولنه او خلک له دې شخص همدا هیله او تمه لري .

٦ ـ متلونه او د خلکو اندونه :

د متلونو په تېرو بحثونو کې دا خبره روښانه شوه ، چې ملتونه د ولسي ادب د یوه توک په توګه ، هغه ژبنـی واحـد دی ، چـې دیـوې ټـولنې د وګـړو د ژونـد چاپېریال ، کړه وړه اړتیـاوې او غوښـتنې منعکسـوي . متلونـه د یـوې ژبـې د ویونکو لپاره د ژوند د لارښود بڼه او مانا لري ، متلونه دي ، چـې پـه ویلـو او اورېدلو یې ستر بشري کړکیچونه او ربړې حلیږي . متلونه یو لارورکي انسان ته لار ورښايي او ړوند ته د امسا کار ورکوي .

متلونه چې د هرې ژبې اړونـد وي ، پـه بـاوري توګـه د هغـه خلکـو د افکـارو ځرګندوی او د ژوند روښانه هېنداره ده . که چېرته متلونـه وڅېـړل شي ، نـو د

(c) ketabton.com: The Digital Library

يوې ټولنې د ژوند ټول اړخونه ، که هغه مادي دي که مانيز ، ترې څرګندېدای شي .

د پورتني سرليک د روښانتيا لپاره ، لاندېني متلونه ګورو :

- کار مې د بل خوښ ، خوراک مې خپل (١١ : ١٠٦) :

زموږ په ټولنه کې يو شمېر وګړي داسې دي ، چې د بل په خدمت او يا بېګار کې عدالت نه کوي . په دې مانا چې خپل کارونه يې پرېښې وي ، ځان او کورنۍ يې در په در ، خو دی ټوله ورځ ، د خلکو په کارونو پسې ګرځي . له دې سره سره ، کړاو او زيان يې خپل کور ته رسېږي . ټوله ورځ د بل په کار پسې ورک وي ، چې غرمه شي ډوډۍ کور ته راوړي ، جامې د خلکو په کار کې ناولې کړي ، خو وينځلو ته يې کور ته راوړي . که همدا متل سياست ته راوباسو نو ګورو ، چې ګڼ شمېر سياستوال داسې دي ، چې ګټه يې يو بل ملت او هېواد ته رسېږي ، خو زيان يې خپل ملت ته . په دې توګه دا متل زموږ د ټولنې د افرادو د اندونو د يو اړخ څرګندوی دی . په همدې توګه :

- د مېړه لوز ګوره ، د ښځې ښايست (٢٠ : ٢٠٨) :

که دې متل ته وګورو ، نو موږ ته ځينې معيارونه په ګوته کوي . هغه دا چې دلته د مېړانې لپاره معيار ژبه ، ژمنه او ټينګښت دی . مېړه هغه څوک کېدای شي ، چې په خپله ژبه او خبره ولاړ وي ، مېړه داسې ژمنه نه کوي چې بيا ترې په شا شي .

بلخوا ، ياد متل داهم راښيي ، چې مېړانه د ښځو کار نه دی ، ځکه دلته (ښځه) د (مېړه) پر وړاندې راغلې او دا زموږ د ټولنې يو واقعيت هم دی . موږ په يوه داسې ټولنه کې اوسو ، چې هلته نرواکي ده او له ښځو هغه تمه نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کېږي ، چې له سرو کېږي. په دې متل کې ، په ټولنه کې د نارینه او ښځینه دریځ هم روښانه شوی دی . د دې ترڅنګ دوه بېلابېلې پدېدې (لوز او ښایست) د دوو بېلابېلو جنسونو (نر او ښځه) لپاره مناسب ګڼل شوي دي . دلته دا هم روښانه شوې ، چې زموږ په ټولنه کې د ښځې ښایست څومره ارزښت لري ؟ هاغسې چې یوه مېړه ته (لوز) مهم معیار دی ، همداسې ښځې ته (ښایست) . ښايي څوک ووايي ، چې د ښځې ښایست نه به موخه ، د ظاهري ښکلا ترڅنګ باطني او اخلاقي ښکلا هم وي ، خو زه فکر کوم ، زموږ په ټولنه کې د ښځو لپاره تر ډېره ظاهري ښکلا د پام وړ ده ، نه اخلاقي او باطني . دلته داهم يادول په کار دي ، چې زموږ ښځینه طبقه نړدې په ورته او ښه اخلاقي ښکلا سمبالې دي ځکه نو هغې ته اړتیا هم نشته . له دې حقیقت نه هېڅوک سترګې نه شي پټولای ، چې زموږ د ټولنې هر نارینه ښایسته او ښکلې ښځه غواړي او ښځې ښایسته مېړه ، خو معیارونه ، د نارینه لپاره (لوز او ژبه) او د ښځې لپاره (ښایست) دی او دا معیارونه د دواړو (نر او ښځې) لپاره دي . په دې مانا ، چې د ښځو هم هماغه نارینه خوښېږي چې په خپل (لوز او ژبه) ټینګ ولاړ وي او خپله ژمنه نه ماتوي ، نارینه بیا هغه ښځه چې ښایست ولري .

د متلونو ستره ځانګړنه همدا ده ، چې پراخې ماناوې او مفاهیم په خپله غېږه کې رانغاړي ، دومره رنګین او ښکلي شالونه پرې خپاره وي ، چې یو له بله ښکلي وي او هر څومره خبرې ، چې پرې وشي ، پای نه لري .

که د پورتني متل بل اړخ راوسپړو ، نو هاغه دا دی چې :

(c) ketabton.com: The Digital Library

انحضرت (ص) د منافق له نښو څخه یوه دا بللې ده ، چې هغه څوک منافق دی ، چې (لوز او ژمنه یا ژبه) ماتوي او په مقابل کې یې هغه څوک له منافقته خلاص دی ، چې پر (لوز ، ژبه او ژمنه) ولاړ وي . دلته دا خبره هم زباتېږي ، چې زموږ متلونه څومره اسلامي رنګ لري او څومره له اسلام او شریعت سره اړخ لګوي .

که د پورتني متل بل اړخ سپړو ، نو هغه به دا وي ، چې هره پدیده ، الله (ج) په خپلو اوصافو او ځانګړنو سره پیداکړې ده . منه خپلې ځانګړنې لري او ناک خپلې همداسې مندتې ، هندوانه ، ډبره ، لرګی ... انسان ته په کار ده دا ومني او پدیدې هم له خپلو ځانګړنو سره ومني ، ځکه (هر سړی پیدا دی خپل خپل کار لره که نه).

یوه بله بېلګه :

- د اولاد بد چاته نه ښکاري :

پورتنی متل هم زموږ د خلکو ترمنځ دود دی او په ورځنیو چارو کې یې کاروي . له دې متل هم بېلابېلې ماناوې اخیستلای شو ، خو ماته یې ډېره نږدې دا ښکاري :

زموږ په ټولنه کې دود دی ، چې یو څوک ، هغه مینه ، چې خپل اولاد سره لري ، د بل سره یې نه لري . د خپل زوی په ډېرو بدو ځان ناګار اچوي ، خو د بل لږ بد هم ډېر لوی ګڼي . که د ډېرو کورنیو حال وګورو ، نو وررونه د اولادونو په سر خپلو منځو کې سره وران او تر دي ، چې په جګړو اوښتي ، د یو شمېر کورنیو د بېلتون لامل هم همدا اولادونه دي . دلته زموږ پام بل اړخ ته هم اوړي او هغه دا چې په پلرونو باندې خپل اولادونه دومره ګران دي ، چې بد یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

هېڅ ليدای نه شي . په دې ځای کې زموږ د ټولنې د وګړو او پلرونو د ژوند يو بل اړخ څرګندېږي ، هغه چې کېدای شي د نړۍ په يو بل ګوټ کې داسې نه وي . د دې ترڅنګ دا پوښتنه هم راولاړېږي ، چې د اولادونو فکر بيا د پلار په مقابل کې څنګه وي ؟ په دې توګه پورتنی متل موږ ته د لا څېړنو لار اواروي ، چې د خپلې ټولنې په اړه يې وکړو .

پورتنی متل هم زموږ د ټولنې د وګړو د اندونو احوال راکوي ، لږ تر لږه زموږ په ټولنه کې د (پلار او اولاد) ترمنځ اړيکې څرګندوي .

- ژرنده که د پلار ده ، هم په وار ده :

پورتنی متل موږ کله کاروو ؟ هغه وخت ، چې يو څوک غواړي په يو کار کې له نورو خلکو مخکې شي او نوبت يا وار مرعات نه کړي . دا متل د دې څرګندوی دی ، چې زموږ په ټولنه کې بېلابېل توپيرونه نه منل کېږي. دا شوني نه ده ، چې يو خان دې راشي او د غريب وار دې ونيسي- او يا يو قومندان دې راشي د يو سرتيري يا عادي وګړي وار دې ونيسي . دلته ټولو ته يو معيار دی او هغه دا چې هر څوک مخکې راغلی ، له وروستيو مخکې دی .

ياد متل دا هم رابښيي ، چې زموږ ټولنه په ټولنيز نظم او نظام باور لري ، د ګډوډۍ او بې نظمۍ پلوي نه ده خو دا هم په ګوته کوي ، چې شوني ده د خپلوۍ اړيکې لامل شي ، چې حق حقدار ته ونه رسېږي او ټولنيز معيارونه تر پښو لاندې شي ، لکه : دا اوس يې ځينې بېلګې ګورو ، اوس قومندان ،

(c) ketabton.com: The Digital Library

خان یا د زور او زر خاوند ټولنیز معیارونه ماتوي د بې واکه ، بې وسه او بې ځواکه شخص حق خوري ، خو هر څه چې وي له معیارونو سرغړونه ده ، معیار هماغه پورته متل دی ، چې د حق پلوي کوي او دا زموږ د خلکو او ټولنې فکر دی .

که د متل بل اړخ سپړو ، نو دلته د (ژرندې) کلمه راغلې ، چې دا پخپل ځای د څېړنو جلا جلا زېګنالونه راکوي :

ژرنده ، زموږ د کولتوري یون یوه برخه ده ، له دې څخه زموږ د ژوند د پرمختیایي پړاو یو ګوټ ځرګندېږي .

دلته د (ژرندې) کلمه د فرهنګي تاریخ لپاره ډېره مهمه ده ، چې دې متل خوندي کړې ده . نن زموږ په چاپېریال او ټولنه کې داسې وګړي شته ، چې هغوی ژرنده په هغه لومړني شکل (د اوبو ژرنده) لیدلې نه ده . ښایي راتلونکې کې هغه نسل ټول له منځه لاړ شي ، چې ژرنده یې په خپلو سترګو لیدلې ، نو بیا همدا متلونه او نوره ژبنۍ پانګه ده ، چې زموږ د ژوند رښتینی تصویر ساتي ، کله چې ژرنده یادوو ، له هغې سره موږ ځو کلي ، ولس او فولکلور ته . له ژرندې سره ، د ژرندې ابتدایي ماشینونه ، د ژرندې ودانۍ او جوړښت ، د ژرندې موقعیت ، د ګرځېدو وخت ، په ژرنده پورې تړلې افسانې او کیسې ، شیشکه ، اوبه ، شنیلی او ... . له دې لنډو جملو څخه ځرګندېږي چې متل څنګه زموږ ژوند په خپله غېږه کې رانغاړي . متل د ولس ژبه او د ولس د اندونو خوندي کوونکی دی . دلته دا خبره باید یاده کړو، چې متل د زرګونو کلونو وړاندې وینا او تجربه ده ، خو اوس هم ژوندی او لا به ژوندی وي . موږ اوس هم له هغو پېښو سره مخېږو ، چې زرګونه کلونه وړاندې

(c) ketabton.com: The Digital Library

انسانان ور سره مخ ول او بیا د متل مانیز پراخوالی ، هغه تل ژوندی ساتي ، د هغه ارزښت په ټاکلي وخت پورې تړلی نه دی .

یو بل متل دی ، چې په لغمان ولایت کې ما اورېدلی دی :

- له دې ځای تر کامې ، چا کړې یارانې :

لغمان د هېواد په ختیځ کې پروت یو ولایت دی او کامه د ننگرهار ولایت یوه ولسوالي ده . کامې ته یې یو وخت وره امریکا ویله ، ځکه ډېر کرنیز حاصلات یې لرل ، له همدې امله د لغمان خلک ډېر دې ولسوالۍ ته د کار لپاره راتلل . زه هغه وخت یادوم چې ښایي موټر او نور لېږدوونکي وسایل لا لغمان ته راغلي نه ول ، خلکو د سفرونو لپاره له ژویو یا خپلو پښو نه کار اخیست . که څوک به له لغمان نه کامې ته لاړ هم ، نو میاشتې او کلونه وروسته به بېرته لغمان ته راته او یا به د تل لپاره هلته پاتې کېده . له دې امله ، چې واټن ډېر وو او چا نه شو کولای دې دوو ځمکو ته لاړ شي راشي . په پورتني متل کې له (یارانې) نه موخه د اړیکو پالل او تگ راتگ دی .

که په تاریخي لحاظ دې متل ته وگورو ، نو بېلابېل اړخونه مو مخې ته ودرېږي ، چې باید روښانه شي . دا د یو داسې وخت متل دی ، چې که نن یو لغماني ځوان ته ووایې نو هغه ته به افسانه ښکاره شي ، چې گواکې داسې وخت هم وو ، چې له لغمانه تر کامې چا د تک راتگ او اړیکو پاللو ځواک نه درلود ، په داسې حال کې چې نن په یوه یا دوو ساعتونو کې ورسېږې .

- غر که لوړ دی ، په سر یې لاره ده :

(c) ketabton.com: The Digital Library

زموږ ټولنې د خپلو تجربو په لړ کې ثابته کړې ، چې د هرې ستونزې حل شته . هر سخت انسان يوه کمزوري لري ، يوې جګې ، بندې ، بې وره او بې ګودره کلا ته د ننوتلو لار پيداکيږي . هره سخته غوټه د پرانيستنې لار لري ، هر زورور د کمزوري کېدو لار لري ، هر نه تسليمېدونکی انسان د تسليمېدو لار لري ، په هره تياره کې تګ شونی دی يا له تيارې وروسته رڼا شته . لسيزې وړاندې چا نه منله ، چې ګواکې انسان دې وکولای شي سپوږمۍ او فضا ته لاړ شي ، دا هم چا نه منله ، چې د نړۍ له يوه ګوټه ، بل ګوټ کې يو انسان بل انسان په ژوندۍ بڼه وګوري ، خو نن داسې بلا پرمختګونه وشول او روان دي .

زموږ ټولنې او وګړو ، زرګونه کلونه وړاندې دا فکر درلود ، چې د نړۍ ټولې نېمګړتياوې او اړتياوې به سوکه سوکه بشپړيږي ، که يو وخت سپوږمۍ ته ختل (غر او لوړ) ول ، خو دوی ورته ختل شوني بلل (په سر يې لار شته) .

پورتنی متل انسان ته د زغم او صبر لارښوونه کوي ، هيلې يې نه مري او د ژوند د پايښت هڅه او هاند کوي باوري کيږي ، چې د ټولو هغو کړکيچونو سره چې مخ دی حل لري او برې يې په برخه دی .

متل د ولسي افکارو بېلابېل رنګونه ښيي . متل د ولس د هغه وګړو تجربې او مشاهدې دي ، چې افکار يې د علم او ساينس له کتابونو اخيستې نه دي ، بلکې له خپل چاپېريال او ژونده يې اخيستنه کړې ده . ولس د پوهانو او فلسوفانو ژوند او نظرونه لوستي نه دي ، خو داسې متلونه يې رامنځته کړي ، چې پوهان او فلسوفان ترې اخيستنې کوي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځرنګه چې د ولس ژوند ساده او طبيعي دی ، په متلونو کې هم ساده او طبيعي مسايل بيان شوي ، خو دا چې په فکري او مانيز اړخ کې ځومره پياوړي دي ، له دې ځرګنديږي ، چې تر ننه يې ژوند اوږد شوی او د هر زمان او مکان سره اړخ لګوي . د متلونو په شاليدونو کې پرتې تجربې کومې لابراتواري تجربې نه دي ، بلکې دا داسې تجربې دي ، چې په ټولنه او وګړو کې ازمايل شوي او پايله يې وړاندې شوې ده .

که څه هم متل په يوې ځانګړې وخت او ځای پورې اړه لري ، خو د مانا عموميت يې دا له دې دريځه وباسي او د ګڼو مسايلو د بيان وړتيا پيداکوي . متل د يوې داسې پېښې پايله ده ، چې زرګونه کلونه وړاندې پېښه شوې ، خو دا چې په بشري ټولنه کې پېښې تکراريږي او يا داچې د پېښو ترمنځ مانيز تړون او شکلي بدلون د دې لامل ګرځي ، چې متل تل ژوندی پاتې شي او هر وخت او ځای سره اړخ ولګوي .

- بې کاري لنګيږي ، خواري ترې زيږيږي (١٦ : ١٢) :

زموږ په کليوالي او ښاري ژوند دواړو کې ، بې کاري لويه بلا ده . بې کاره انسان هغه ماشين ته ورته دی ، چې ګرځي ، برېښنا لګوي ، نور لګښتونه لري ، خو بېرته توليد نه کوي يا د هغه کار لپاره ، چې چمتو شوی ، هغه نه کوي .

که يو پلار او د کورنۍ مشر بې کاره وو ، نو زامن او کورنۍ به يې خواره وي ، د ټولنې او وګړو اړمنه به وي نالوستې او د نورو ستونزو سره به مخ وي . کار ، نه يواځې دا چې انسان ته روغتيايي ګټې لري ، ګڼې نورې ټولنيزې او شرعي ګټې هم لري . که پلار کار وکړي او يوه اندازه پيسې لاسته راوړي ، ميرمن او کورنۍ به يې سوکاله شي ، د هغوی اړتياوې به يوه اندازه پوره کړي

(c) ketabton.com: The Digital Library

، ژمی به يې گرم او اوړی به يې سوړ شي . په کلي او گاونډ کې به سرلوړی او ډاډمن ژوند ولري او که نه بدمرغه او خوار به وي .
زموږ ولس فکر کوي ، چې بې کاري د خواريو ، ذلالت او بدمرغيو مور ده . انسان چې بې کاره شو او بوختيا يې نه لرله ، له دې امله يې ، له بې کاره خلکو ، غلو او نشه يانو سره مخه شي .
که فکر وکړو ، غله څوک دي او څوک غلا کوي ؟ ځواب به يې دا وي ، هغه انسانان چې زيار گاللی نه شي او غواړي د زيارکښو زيار په خپله گېډه کې واچوي . کارکول او زيار گالل ، د دې لامل گرځي ، چې انسان خوښ ، سوکاله او ډاډمن ژوند ولري .
د پورتني متل څخه څرگندېږي ، چې زموږ په ولسي نړۍ ليد کې بې کارۍ ته په کوم فکر کتل کېږي . د بې کارۍ پر وړاندې ولسي غبرگون او دريځ څه ډول دی ؟
په ياد متل کې د کاڼي داسې کرښې ايستل شوي ، چې تر ننه تازه او خپل رنگ او کيفيت لري . د اوسني نړۍ د انسانانو فکري تگلوری کټ مټ د پورتني متل سره جوخت ځي ، چا چې پورتنی متل منلی پرمختگ يې کړی او چا چې نه دی منلی خوار او بدمرغه دی .

- د بل زوی ، نه زوی :

د زوی په اړه زموږ ولس خپل تعريف او معيار لري . زوی هغه چاته وايي ، چې د شخص له وينې او نطفې څخه وي . له همدغې زوی نه بيا پلار لويې هيلې لري همدغسې زوی ته په درنه گوري او همدغسې زوی لپاره هره قرباني ورکوي . خو داهم بايد هېره نه کړو ، چې زموږ په ټولنه او ولس کې داسې

(c) ketabton.com: The Digital Library

پېښېږي هم کېږي ، چې دوه بېلابېل وګړي د څه مجبوريتونو له کبله خپلوان شي . د بېلګې په توګه ، د چا زوی نه کيږي ، نو د بل چا زوی او ماشوم د خپل زوی په توګه مني او هغه لويوي يا داسې چې يو شخص هغې کونډې سره واده وکړي ، چې بچيان لري ، په دې حالت کې يو شخص د داسې زوی او لور سره مخ شي ، چې د ده نه دي .

د پورتنيو حالاتو پر وړاندې زموږ د ولس او ټولنې پرېکړه همدا ده د (بل زوی نه زوی يا پردی زوی نه خپلېږي) . دا فکر د پام وړ دی ، ځکه موږ په خپله ټولنه کې ګورو چې حتا په اوسني ښاري ژوند کې هم د (بل زوی) په (نه زوی) حساب دی ، ډېرې لږې پېښې به داسې ولرو ، چې د (بل زوی ، خپل زوی) ثابت شوی اوسي . که خبره لنډه کړو او پورتني متل د طب او ارواپوهنې له نظره وڅېړل شي ، نو کټ مټ يو فورمول دی چې تر اوسني پرمختللي ژونده او مهاله هم ثابت او روغ دی او انسان يواځې هغه انسان خپل زوی بولي او ځانګړې اړيکي ورسره پالي ، چې له خپلې وينې او نطفې يې وي . له دې پرته ، که يو کوچنی ، چې نری ته له راتګ سره سم ، يو داسې چا ته ورکړل شي ، چې پردی او پلار يې نه وي ، له لسيزو ژوند تېرولو وروسته به هم هاغه ځای ونه نيسي ، چې اصلي زوی يې لري . دا متل يواځې د نارينه او پلار لپاره نه دی ، بلکې ښځه او مور هم همداسې حالت لري ، ښځه او مور هم وايي ، چې (د بل زوی نه وزی) .

په پورتني متل کې پروت ولسي فکر ، همدا نن هم زموږ د ولس ، وګړو او ټولنې ژوندی فکر دی . نن هم هاغه وګړي ، چې زامن نه لري او يا يې زامن نه کېږي ، د دې هڅه نه کوي ، چې د بل چا زوی په زويتوب ونيسي- ، همداسې

(c) ketabton.com: The Digital Library

بې زویه پاتې کیږي ، خو دا کار نه کوي ، ډیر لږ شوني ده ، چې څوک دې کار ته زړه ښه کړي .

- تر بې عقلې ناوې ، هوښیاره کونډه ښه ده (۱۱ : ۲٦) :

په دې متل کې څومره لویه فلسفه او منطق پروت دی ، څومره لوی ازمون او تجربه او څومره ژور ولسي فکر ؟

په پورتني متل کې متضادې کلمې او اړخونه راغلي (بې عقلي) له (هوښیاري) سره او (ناوې) د (کونډې) پر وړاندې راغلې کلمې دي . خو زموږ ولسي فکر کوم ته درنښت او ارزښت ورکوي ؟

(ناوې) هغه پېغله نجلۍ ده ، چې د لومړي ځل لپاره له یوه نارینه سره یوځای کیږي خپلې جلا رواني او فزیکي ځانګړني لري ، دا معمولاً د (کونډې) په پرتله ځوانه او ښایسته وي ، ځکه د (کونډې) په څېر ناخوالو ځپلې نه ده . (ناوې) د (کونډو) په پرتله لږې غوښتني لري ، په لږ شي قناعت کوي او نور بلا غوره صفتونه لري ، چې له همدې امله زموږ ټولنه ورته ځانګړی ارزښت ورکوي . په نشت حساب ځوانان به چمتو وي ، چې (کونډې) سره واده وکړي ، خو پېغلې (ناوې) ته هر یو حاضر وي .

کونډه ، خو بیا د هندیانو له نظره ډېره بدمرغه ښځه ده او دا فکر زموږ په ولسي نړۍ لید کې هم لږ و ډېر شته له نیکه مرغه ډېر نه دی . کونډه هم ، یواځې له دې کبله ، چې وړاندې واده شوې او بل مېړه یې درلود ، د یوه ځوان لپاره کم ارزښته وي ، که نه هغه هم بیا په خپل وار ، غوره صفتونه لري ، د ژوند تجربه لري ، په عقل پخه او د کور د سمبالښت ښه پوهه .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د (ناوې) د ټولو ښو او د (کونډې) د بدو صفتونو پر وړاندې زموږ د ولس لپاره تر ټولو لوړ او غوره معيار د (بې عقلۍ او هوښيارۍ) توپير دی . زموږ د خلکو او ولس لپاره هغه څوک غوره او ښه دی ، چې (هوښيار) وي که څه هم (کونډه) وي . زموږ ولسي فکر (بې عقلۍ ، ناپوهۍ او جاهليت) ته ارزښت نه ورکوي ، که څه هم د يوې (ناوې) په وجود کې وي .

له پورتني متل څخه زموږ په ولس کې د (عقل ، پوهې ، عاقل ، عالم ، هوښيار ، ناپوه او جاهل) دريځ روښانه کېږي او پوهېږو ، چې ولسي فکر له اوسني فکر سره کوم توپيرونه او يورنگي لري . ولسي- فکر د اوسني فکر لپاره ، داسې بنسټونه ايښي ، چې تر قيامته به ونه رژېږي .

- سرې غرونه دي ، ښځې اړمونه :

زموږ او هره ټولنه له جنسي پلوه په دوو بازوگانو ولاړه ده ، يو يې (سړي) او بل يې (ښځې) دي . پورتنی متل په ټولنه کې د دواړو د دريځ او ځای يو اړخ څرگندوي ، دا متل ښيي ، چې زموږ په ټولنه کې سړي په ځواک لوړتيا او نورو اړخونو کې تر ښځو ښه دي ، خو همدې ځواکمن او پياوړي سړي (غر) ته بيا ښځه (اړم) دی دلته له (اړمه) څو بېلابېلې ماناوې اخيستلی شو . يو دا ، چې د سړي عزت ، درنښت ، لوړتيا او پرمختگ په ښځې پورې تړلی ، که ښځه د سړي مرسته ونه کړي ، نو راولېږي او سپکېږي ، د ژوند په چارو کې له کړاوونو سره مخېږي ، شرمېږي او ژوند يې خنډنی او ځنډنی کېږي . سړی که هر څومره پياوړی دی ، خو د ښځې مرستې ته اړ دی،ځکه دا يې (اړم) دی ، که دا ترې لرې شوه ، نو (غر) راولېږي . ښځه مور ده ، که مور موږ سره نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

وای ، نو څه به مو کړي وای ؟ ښځه میرمن ده که میرمن مو راسره د ژوند په چارو کې مرستیاله نه شي نو څه به وشي ؟

مور ټوله ورځ په کارونو بوخت يو ، د غرمې یا شپې ډوډۍ کور ته یوسو ، هلته راته ښځې (مور ، خور یا میرمن) ډوډۍ تیاره کړې وي او مور یې خورو ، جامې مو ناولې شي ، هغوی یې راته وینځي ، ناروغان شو خدمت مو کوي او ... دا څومره مرسته ده ؟

د دې ترڅنګ ، له دې حقیقته هم سترګې پټولای نه شو ، چې زموږ د ټولنې ډېر سړي او حتا ټول د ښځو له خبرې نه تېرېږي . په یوه موضوع کې سخت درېځ نیسي ، د کلي ، کلیوالو ، پلار و مور او ورور خبره نه مني ، خو د ښځې مني . په دې مانا چې که ښځه ، سړي ته ارم شوه ، بیا یې اړولی شي ، که څه هم هغه (غر) دی . همداسې په بېلابېلو مواردو کې د ښځو (اړمتوب) لیدای شو . که پورتني متل ته ځیر شو ، نو دواړو (نر او ښځې) ته یو ډول ارزښت ورکوي . ښځه او نر دواړه د ټولنې مهم بنسټونه بولي او چاته یې لوړوالی او برتري ورکړې نه ده . همدا زموږ د ولس فکر دی او همدا هغه معیار دی ، چې په ولس او ټولنه کې پرې د (نر او ښځې) ارزښت ټاکل کېږي . دا معیار زموږ یو داسې ولسي معیار دی ، چې د نړۍ هېڅ ولس یې د ماتولو ځواک نه لري . پرمختللې نړۍ او وګړي د همدغې معیار لاندې ژوند تېروي .

- چې واک یې د مور وي ، کاڼي یې پر کور وي :

پورتنی متل زموږ د ولس او ټولنې د ژوند یو بل اړخ روښانه کوي . زموږ ټولنه یوه نرواکې ټولنه ده ، دلته پر ډېرو ټولنیزو چارو نر واکمن دی . تر دې ، چې د ښځو ډېرې پرېکړې هم دوی کوي . له دې کبله دا یو عیب او نېمګړتیا

(c) ketabton.com: The Digital Library

ده ، چې څوک دې د پلار پرځای د مور تـر واک لانـدې وي . زمـوږ ټولنـه پـه ټولنيز ژوند کې هغه واک ښځې ته نه ورکوي ، چې نارينـه تـه يـې ورکـوي ، ځکه نو هاغه کورنۍ او وګړي بدمرغه او لـه نـاخوالو سره مـخ بـولي ، چـې د ښځو (مور) تر واک لاندې ژوند تېـروي ، دوی فکـر کـوي ، چـې پـر کـور او کورنۍ يواځينی واکمن شخص پلار (نر) دی .

- د کور ګټه ، د لاهور ګټه :

پورتنی متل هم زموږ په ټولنه او وګړو کې يو ژوندی او عام متل دی او زموږ د ولسي فکر يو اړخ روښانه کوي . انسان په هغه ځای کې د خوښۍ احسـاس کوي او په رواني لحاظ سوکاله وي ، چې کوم ځای کې يې کلی ، کور ، مـور و پلار ، ورور و خور ، ميرمن او بچي وي . لـه همـدغې ځايـه يـې بېلتـون او لرېوالی ځوروي ، تل غواړي له خپل کور او کورنۍ سره يو ځای ژوند وکړي ، دا زموږ د ټولنې د انسانانو فکر دی.

زموږ د ولس او وګړو فکر همدا دی ، چې که څېرته له خپلې کـورنۍ او کـلي لرې ډېره ګټه لاسته راوړي ، خو په کلي او کور کې لږه ، د کـلي او کـور لـږه ګټه ورته د لرې ځای او مسافرۍ له ګټې غوره ښکاري .

که سرې د ياد متل په نورو اړخونو بحث کوي ، نـو ويـلای شـو ، چـې دلتـه د (لاهور ګټه) د خبرو لپاره نور ورونه پرانيځي . په دې مانا ، چـې زمـوږ خلـک له ډېر پخوا له (لاهور ، هند - پاکستان) سره اړيکي لري او دا ښار يـو وخـت د ګټې وټې ښار وو . کور و کلي ته ارزښت ورکول ، زمـوږ د ولـس فکـر دی ، ښايي دا فکر په نورو ولسونو کې بل ډول وي . له دې خبرې زمـوږ د ژونـد او ولسي فکر بل اړخ څرګندېږي . بله دا چې په ياد متل کـې دا هـم ګـورو ، چـې

(c) ketabton.com: The Digital Library

زموږ ولس او وګړي له خپل ولس ، کور و کلي او کورنۍ سره څومره مينه لري ؟ دا مينه دومره ده ، چې (لاهور) ورته پرېږدي ، خو خپل کلی کور غوره ګڼي .

متل د يوې پېښې ، کيسې ، ازمون او تجربې نچوړ او لنډيز دی ، متل داسې يوه جمله ده ، چې د ويولو او اورېدلو پر وخت يې انسان قناعت تر لاسه کوي . د متل په اورېدو سره ، انسان هغه پرېکړه کوي ، چې د متل خوښه وي يا د متل د منځپانګې سره سم داسې پرېکړه کوي ، چې يوه ستونزه له منځه يوسي . متل د ژوند په ټولو برخو کې يو فعال کارېدونکی توکی دی ، که هغه فردي معاملې دي ، که ډله ييزې يا ټولنيزې.

جرګې او مرکې د پښتني او افغاني ټولنې دود دی . جرګه د ټولنې د افرادو ترمنځ اړيکي تنظيموي . جرګه او مرکه نه پرېږدي ، چې بشري او ټولنيز ژوند کړکيچن خنډنی او ځنډنی شي ، جرګه د ټولنيزو ستونزو کړکيچونو او ربړو د حل لپاره غوره او کارنده سيستم دی .

د جرګې جوړېدل د دې لپاره کېږي ، چې د دوو مخالفو لوريو ترمنځ ربړه او شخړه يا بل کړکيچ حل کړای شي . دلته خبرې کېږي ، داسې خبرې ، چې د دواړو لوريو د قناعت لامل شي او جرګه يوې پايلې ته ورسېږي. جرګه د خبرو ، منطق او استدلال ځای دی ، جرګه مار ، که غواړي جرګه يو لوري او پايلې ته ورسوي ، نو د دې لپاره بايد داسې دلايل ووايي ، چې د ربړې او شخړې دوه يا يو لوری يې ومني .

جرګه زموږ د ولس دود دی ، زموږ ولسي خلک پکې ناست وي ، هغه ولسي- خلک چې نه يې قرانکريم تفسير کړی او نه يې احاديث لوستي ، نه ارستو

(c) ketabton.com: The Digital Library

پېژني نه اپلاتون نه د مصر له تمدنه خبر دي ، نه له بين النهرين او نـه يونـان . دوی کمونيزم ، سوسياليزم کپېټالېزم او امپرياليزم هم نه پېژني او د فلسـفې او علم له اوسنيو کړکيچونو هم خبر نه دي .

دوی په خپلو خبرو کې پورتني ياد مسايل نه بيانوي ، بلکـې هغـه څـه وايـي ، چې د دوی خپل او له ژوند سره اړخ لگوي او دا منطقي هـم ده ، کـه مـوږ يـو شپون ته د ژوند مسايل د ارستو ، اپلاتون ، مارکس او ... له نظره بيـانوو ، نـه پرې پوهېږي او نه يې زغملای شي ، خو که يو متل ، لنډۍ ، حکايـت او نکـل ورته ووايو ، نو پدغو ادبي ډولونو کې پروت منطق ژر مني ، ځکه دا سـاده او له ژوند سره يې اړخ لگوي ، خپل مال يې دی . له همدې کبله دی ، چـې جرگـه مار او د جرگې نور گډونوال د شخړې او ربړې يو يا دواړه لوريو تـه د قناعـت لپاره او د خپلو خبرو د پياوړتيا لپاره ، لـه متـل لنـډۍ ، حکايـت ، نکـل او ... څخه کار اخلي ، چې مقابل لوري ته قناعت ورکړي .

څرنگه ، چې زموږ په فردي ژوند کې متل ، زموږ د فکر او نظر د بـدلون لامـل گرځي همداسې په جرگه کې هم دی . هر کله چې د جرگې په بهير کـې د ربـړې او شخړې يو يا دواړو لوريو ته د قناعت لپاره متل وکارول شي نو د هغه فکـر او نظر اوړي او هغه څه کوي ، چې د متل غوښتنه ده . له همدې کبله د جرگـو او مرکو په بهير کې د متلونو کارونه ډېره او کارنده ده ، ځکه د کړکېچونـو او ربړو په حل کې ستره ونډه لري .

د جرگو او مرکو په بهير کې د متلونو کارونه ، موضوع او وخت ته په پام سره ترسره کېږي . د متل کارونکی گوري ، چې د مقابل لوري د قناعت ، باور او د فکر او نظر د بدلون لپاره کوم متل پرځای او وړ دی ، هماغه متل کاروي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

له پورتنیو څو بېلګو څخه مو موخه دا وه ، چې وښیو ، متل په کومه کچه زموږ د ژوند او وګړو له اندونو سره تړاو لري . دا یې یوه کوچنۍ بېلګه وه او دا چې په زرګونو متلونه لرو ، نو څرګنده ده ، چې زموږ د ژوند زرګونه اړخونه انځوروي او د خلکو له ژوند و اند سرچینه اخلي .

۷ ـ متلونه او کولتوري یون :

کولتور ، د وګړنۍ او بشري ټولنې مادي او مانیز شتمني ده . هر هغه څه ، چې د ژوند له پیل څخه تر ننه لرو ، ټول کولتور دی .

د پورتني پېژند پر بنسټ ، زموږ د څېړنې موضوع ، ستر او کوچني موضوعات او سرلیکونه کولتور دی ، فولکلور کولتور دی او متل هم کولتور دی .

د متل مانیز اړخ او فکر کولتور دی ، د دې تر څنګ په متل کې داسې بشري لاسته راوړنې یادې شوي دي ، چې موږ یې کولتور بولو ، لکه : ژرنده ، ویاله ، اتڼ ، ښوروا ادب او نور . موږ دلته موضوع یو څه راټولوو او په لاندې توګه پورتني یاد شوي مواد څېړو :

- اتڼ وهه شیرداده ، نن بیا د چرګ ښوروا ده :

په پورتني متل کې لومړی د ټول متل موضوع او فکر کولتور دی . بیا دلته اتڼ او د چرګ ښوروا ، هغه ښکارندې دي ، چې زموږ د ټولنې او بشر په وسیله رامنځته شوي دي ، له دې کبله یې کولتور بولو . دا چې مادي جوړښت لري ، نو مادي کولتور دی .

- اختر پټ مېږه نه دی :

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پورتني متل کې هم لومړی د دې متل فکر د کولتوري يـون يـو گـام دی او بيا اختر او مېړه زمورږ د ټولنې او بشر لاسته راوړنه ده ، ځکه يې کولتور بولو .

- ادب له بې ادبه زده کېږي :

ادب او اخلاق د کولتور او کولتوري يون يو گـام دی . اخـلاق او ادب د بشر او زمورږ د ټولنې او ولس لاسته راوړنه ده ، ځکه يې کولتـور بولـو . دا چـې د مانيزاتو برخه ده ، نو د کولتور مانيز اړخ دی .

- اسان يې نالول ، چونگښو هم پښې پورته کړې :

د پورتني متل فکري او تجربي اړخ بياهم د کولتور مانيز اړخ دی . بلخوا ، پـه (آس سپرېدل) بل کولتوري گام دی ، چې زمورږ د خلکو ، ولس او بشر لاسـته راوړنه ده او کولتور دی .

- اسياوان ، چې تسبې اړوي ، ژرندگړی خطا کوي :

په پورتني متل کې پروت فکر د کولتوري يون يو گـام دی . ورسره اسـياوان ، تسـبې او ژرنـدگړی ، هغـه ښـکارندې دي ، چـې د وگـړو او بشر پـه وسـيله رامنځته شوي دي، ځکه يې کولتور بولو .

- اوړه دې په اوړه ، منت دې په څه ؟

د پورتني متل فکر او تجربه هم د کولتوري يون يـو گـام دی . ورسره ، اوړه او منت زمورږ او بشر هغه لاسته راوړنه ده چې د ژوند په بهير کـې يـې رامنځتـه کړې ده او کولتور دی.

- اوسپنه ، په اوسپنه ماتېږي (۱۱ : ۹) :

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پورتني متل کې پرته تجربه او موضوع هم کولتور دی . اوسپنه هم د نړۍ د بشر لاسته راوړنه ده او د کولتوري يون يو گام دی .

- اوښ په غلبېل نه درنېږي :

د ياد متل فکر او تجربه زموږ کولتور او غلبېل هم د کولتور او کولتوري يون يو پړاو او گام دی . غلبېل د بشر او خلکو لاسته راوړنه ده ، ځکه يې مادي کولتور بولو .

- اوگره ، چې سړېږي ، بلا پرې لگېږي :

اوگره ، يو ډول خوراک دی ، چې له وريجو چمتو کېږي . دا د بشر او خلکو په وسيله رامنځته شوی دی ځکه د کولتوري يون يو گام دی . د متل فکر او تجربه هم زموږ د کولتور مانيز اړخ دی .

- اول هميانۍ گوره ، بيا نو شی رانيسه :

د پورتني متل نصيحت او فکر هم زموږ د خلکو کولتور دی . همدارنگه هميانۍ هغه وسيله ده ، چې زموږ ولس رامنځته کړې او د بشر لاسته راوړنه ده ، له دې امله ورته کولتور وايو .

- باغ د باغوان دی ، ژرنده د ژرندگړي :

باغ ، باغوان ، ژرنده او ژرندگړي زموږ او په ټوله کې د بشر لاسته راوړنه او د وگړو په وسيله رامنځته شوي دي ، ځکه يې د کولتوري يون يو گام بولو . بياهم د متل فکر او تجربه د کولتوري يون مانيز گام دی .

- بده ماينه ، تنگه موچنه ده (۱۰ : ۱۳) :

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پورتني متل تجربه او فکر هم زموږ د کولتور مـانيز اړخ دی . د دې ترڅنـګ ماينـه او موچڼـه زمـوږ د وګـړو او بشرـ لاسـته راوړنـه او د دوی پـه وسـيله رامنځته شوي ، نو ځکه يې کولتور او د کولتوري يون يو ګام بولو.

- برمته ، د بدی بانه ده :

برمته او بدي زموږ د ټولنې او خلکو دودونـه دي ، چـې پـه کولتـور کـې هـم راځي . سربېره پردې د ياد متل فکر او تجربه هم د کولتور مانيز اړخ دی .

- بلا وه که بلاګی ، ابا يې مړکه په چوړکی :

په پورتني متل کې لومړی د دې متل تجربه او فکر د کولتور يو ګام دی . بيـا د بـلا بلاګـی ، ابـا او چـوړکی زمـوږ د ټـولنې او بشرـ لاسـته راوړنـه او د کولتوري يون يو ګام دی .

- پاړوګر د مار له لاسه مري :

پاړوګر هغه چاته وايي ، چې ماران ساتي . دا کار د ولس او بشر کار او لاسته راوړنه ده ، ځکه يې کولتور بولو . بلخـوا د متـل موضـوع او تجربـه زمـوږ د کولتوري يون يو ګام را په ګوته کوي .

- پښ موړ شو ، چې پاته يې کور شو :

په پورتني متل کې نغښتی فکر او تجربه بياهم د کولتوري يون يو ګام ښـيي . د دې ترڅنګ پښ او کور د خلکو او بشرـ لاسـته راوړنـه ده ، چـې د کولتـور برخه يې بولو .

- په نيمڅي کې هم ويښته لټوي (١١ : ٢۴) :

نيمڅی ، هغه فرش او د کښېناستلو وسيله ده ، چې لـه ويښـتانو جـوړيږي . دا زموږ د خلکو او بشر په وسيله رامنځته شوی او په لاس راغلی دی . ځکه يې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کولتوري یون یو گام بولو . د دې ترځنگ د متل مانیز اړخ ، فکر او موضوع هم د کولتور برخه ده .

- په یوه تیکي کې ، دوه تورې نه ځایېږي :

تیکی د تورې پوښ یا هغه څیز دی ، چې توره پکې ساتل کېږي . همدارنگه توره د جگړې او دفاع یوه ستره چاره ده . دا دواړه تیکی او توره زموږ د خلکو او بشر په وسیله رامنځته شوي دي . ځکه یې د کولتوري یون یو گام بولو . په متل کې پرته تجربه او فکر هم د کولتور مانیز اړخ دی .

- تاته یې لور پخوي ، موږ ته یې تنور پخوي (۱۱ : ۲٦) :

د متل په زړه کې پرته مانا ، فکر او تجربه د کولتور مانیز اړخ دی . همدارنگه لور او تنور د انسانانو او بشر په وسیله منځته راغلي دي . ځکه ورته کولتور وایو .

- تاته یې ابۍ پخوي ، ماته یې تبۍ پخوي (۱۱ : ۲٦) .

په پورتني متل کې ابۍ او تبۍ د انسانانو او وگړو لاسته راوړنه ده او د دوی په وسیله رامنځته شوي دی . دې ډول لاسته راوړنو ته کولتور وایو . د تېر په څېر د متل موضوع ، فکر او تجربه هم کولتور دی هغه هم د کولتور مانیز اړخ .

- تربور ، د ترږمې موږی دی :

په پورتني متل کې پرته مانا ، موضوع ، فکر او تجربه کولتور دی . سربېره پر دې تربور او موږی د انسانانو او بشر په وسیله رامنځته شوي دي ، چې د کولتوري یون یو گام دی .

- تر پردۍ مصرۍ تورې ، لور پر غاړه ښه دی :

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پورتني متل کې مصرۍ توره او لور زموږ او د بشر د کولتوري یون یو ګام ، د وګړو او انسانانو رامنځته شوي توکي دي . په متل کې نغښتی فکر او تجربه هم د کولتور مانیز اړخ دی .

- تر مزد یې شکرانه ډېره ده :

مزد او شکرانه زموږ او د بشر د ژوند په بهیر او پړاوونو کې رامنځته شوې ښکارندې او د کولتوري یون یو ګام دی . ورسره د متل فکر او تجربه هم کولتور دی .

- تر وېش یې په چور خوشحاله دی :

په یاد متل کې پروت فکر ، تجربه او د یاد متل موضوع زموږ کولتور دی . همدارنګه وېش او چور زموږ د ژوند د بهیر او کولتوري یون یو ګام راښیي .

- تور نیمڅی په سابون نه سپینېږي :

تور نیمڅی او سابون زموږ او د بشر په وسیله رامنځته شوي دي . زموږ د ژوند د بهیر پړاوونه او د کولتوري یون یو ګام دی . همدارنګه د متل فکر او تجربه هم کولتور دی .

- څنګه جومات ، هسې بروزې :

جومات ، هغه ځای ته ویل کېږي ، چې مسلمانان پکې لمونځ او عبادت کوي . بروزې بیا یو ډول واښه دي ، چې پخوا به یې د جومات په ځمکه اچول او د فرش کار یې ترې اخیست . جومات او بروزې ، دواړه زموږ د کولتور برخه ده ، ځکه زموږ او د بشر په وسیله رامنځته شوي دي . د دې ترڅنګ ، په متل کې پروت فکر او تجربه د کولتور مانیز اړخ دی .

- څو یې ونه شاربې ، کوچ نه ورکوي (۱۱ : ۳۳) :

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پورتني متل فکر او تجربه کولتور دی . بلخوا شاربل او کوچ هغه ښکارندې دي

چې زموږ د ولس او بشر په مټ رامنځته شـوي او د دوی لاسـته راوړنـه ده ، ځکه يې کولتور بولو .

- ځنګل ، چې اور واخلي ، وچ او لانده ټول سوځي :

د پورتني متل مانيز پانګـه ، فکـر ، موضـوع او تجربـه کولتـور او د کولتـور مانيز اړخ دی . ځنګل له يوې خوا طبيعي پيدايښت دی ، بلخـوا بشريـ لاسـته راوړنه هم ده . داسې ډېر ځنګلونـه شـته ، چـې انسـانانو رامنځتـه کـړي دي . همدارنګه اور هغه ښکارنده ده ، چې يوخوا طبيعـي او بلخـوا بشريـ ځانګړنـه لري ، ځکه نو د ځنګل او اور مصنوعي بڼه د کولتوري يون ګامونه دي .

- حال منصور وايه ، چې سر يې په دار شو :

په پورتني متل کې پرته پېښه او تجربه ، فکر او موضوع د کولتـور برخـه ده . همدارنګه دار هغه پړی او وسيله ده ، چې انسانان پرې وژل کيږي ، د بشرـ او وګړو لاسته راوړنه ده ، چې په دې توګه کولتور ګرځي .

- حساب په مثقال ، بخشش په خروار :

حساب يا شمېرل ، هغه عمل دی ، چې بشر د ژوند په بهير کـې رامنځتـه کـړی دی . همدارنګـه ، مثقـال او خـروار د وزن واحدونـه او بخشـش ټـولې بشريـ لاسته راوړنې او کولتور دی . په متل کې پروت فکر او تجربه هـم د کولتـور مانيز اړخ دی .

- چاره ، چې د سرو زرو شي ، څوک يې په نس نه منډي :

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پورتني متل موضوع ، فکر او تجربه کولتـور او مـانيز اړخ دی . همدارنګـه چاړه او سره زر هغه ښکارندې دي ، چې زموږ او د بشر له خوا رامنځته شـوي او د بشر لاسته راوړنه ده ، څکه يې د کولتوري يون يو ګام بولو.

- چې خاوند يې ليتې خوري ، د سپو به يې څه حال وي (۱۱ : ۴۱) :

ليتې يو ډول خوراک دی ، چې زموږ وګړي يـې خـوري . دا خـوراک زمـوږ د ولس لاسته راوړنه ده ، څکه يې کولتور بولـو . پـه متـل کـې پـروت فکـر او تجربه د کولتور مانيزه برخه ده .

- چې سر وي ، خولۍ ډېرې دي :

په پورتني متل کې پـروت فکـر او تجربـه کولتـور دی . ورسره ، خـولۍ هغـه وسيله ده، چې زموږ ولس يې په سروي او خپله لاسته راوړنه يې ده . څکه يې د کولتوري يون يو ګام ګڼو .

- چې مالګه وخوري ، لوښی مه ماتوه :

په پورتني متل کې پروت فکر او تجربه زموږ د ولس د ژوند د بهير او کولتور برخه ده . بلخوا مالګه او لوښی هغه ښکارندې دي ، چې زمـوږ ولـس او بشر-رامنځته کړي، څکه يې د کولتوري يون يو ګام بولو .

- د بې عقلې ښځې ، تل کميس سوځي :

د تېر په څېـر بيـاهم ، د متـل فکـر ، موضـوع او تجربـه زمـوږ د خلکـو ده او کولتور دی . د دې ترخنګ کميس هغه بشري لاسته راوړنه ده ، چې موږ يې د ځان پټولو لپاره کاروو او اغوندو . داهم کولتور دی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د تبر خوله نیمخي نیولې ده :

په پورتني متل کې پروت فکر او تجربه د کولتور مانیز اړخ دی . همدارنګه تبر او نیمخی هغه وسیلې دي ، چې بشر رامنځته کړي او د کولتوري یون یو ګام دی .

- د پیشو نظر به کولپۍ وي (۱۱ : ٦۱) :

کولپۍ ، چې په دري ژبه کې یې (خمیردان) بولي ، زموږ او د بشر لاسته راوړنه ده او کولتور دی . همدارنګه د متل فکر او تجربه د کولتور مانیز اړخ دی .

- د تش ټوپکه ، دوه کسه ویرېږي :

ټوپک هغه وسیله ده ، چې ګولۍ پکې کارېږي او تر لرې واټن موخه ویشتلی شي . دا د انسان او بشر په وسیله رامنځته شوی دی ، ځکه یې کولتور بولو . د دې ترڅنګ د متل مانا ، فکر او تجربه د کولتور مانیز برخه ده .

- د خوریي خاوره ، د ماما له نغري ښه ده :

خوریی د خور زوی ته وایي او نغری هغه ځای دی ، چې اور پکې بلېږي . خوراک و څښاک پرې پخېږي خوریی او نغری دواړه د کولتوري یون ګامونه دي . په متل کې پروت فکر او تجربه هم د کولتور مانیز اړخ دی .

- د خطا یا ناغه وي ، یا توبه :

(c) ketabton.com: The Digital Library

ناغه زموږ د ولس دود او په ټوله کې کولتور دی . همدارنګه توبه هم زموږ د بشر او خلکو لاسته راوړنه او کولتور دی . په متل کې پروت فکر او تجربه هم د کولتور مانیز اړخ راښیي .

- د دوبي کور د اختر په ورځ ګوره :

د پورتني متل موضوع ، فکر او تجربه د کولتور مانیز اړخ دی . همدارنګه دوبي ، کور او اختر هم کولتور او د بشر لاسته راوړنه ده .

- د دېوال عمر ، له اخېړه پوښته :

دیوال د خټو ، سیمنټو او یا نورو موادو څخه جوړ هغه پدیده ده ، چې بشر د خپل ژوندانه په بهیر کې لاسته راوړې او کولتور دی . همدارنګه اخېړ هم همداسې بشري لاسته راوړنه ده او کولتور یې بولو . د متل فکر او تجربه هم د کولتور مانیز اړخ رغوي.

- د دې کلي خورزه ده ، په دې کلي واده ده :

په پورتني متل کې کلی ، خورزه او واده بشري لاسته راوړنه او کولتوري ګام دی . د دې ترڅنګ ، د متل مانا، فکر او تجربه هم کولتور دی .

- د ډول آواز ، له لرې ښه خوند کوي :

ډول هغه وسیله ده ، چې موسیقي تولیدوي او دا د بشر لاسته راوړنه او کولتور دی . همدارنګه د متل فکر او تجربه هم کولتور دی .

- د ډېرو امسا ، د یوه ګېډۍ :

امسا او ګېډۍ په پورتني متل کې راغلي ، چې دا د بشر لاسته راوړنه او کولتور دی . د دې ترڅنګ ، د متل تجربه او فکر هم کولتور دی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د سورناچي څه دي ، يو پو دی :

په پورتني متل کې پرته مانا ، فکر او تجربه د کولتـور مـانيز اړخ دی . ورسره سورناچي هغه چاته وايي ، چې سورنا يـا سـورنی غـږوي . دا د خلکـو او بشرـ لاسته راوړنه ده ، ځکه يې کولتور بولو .

- دښمن دې ، چې په شاتو مري ، په زهرو يې مه وژنه :

په پورتني متل کې دښمن ، شات او وژل د انسانانو او بشر لاسته راوړنه او د کولتوري يون يو گام دی . همدارنگه د متل فکر او تجربـه يـې هـم د کولتـور برخه ده .

- د کږې تورې ، کوږ چړتون وي :

فکر ، موضوع او تجربه بياهم په پورتني متل کـې د کولتـور مـانيز اړخ دی . همداسې توره او چړتون ، چـې د بشرـ او خلکـو لاسـته راوړنـه ده ، د کولتـور مادي اړخ بولو .

- د کبر کاسه نسکوره ده :

کبر او کاسه د خلکو او بشر لاسته راوړنه ده ، ځکه يې کولتور بولـو . د متـل فکر او تجربه بياهم کولتور او د کولتور مانيز اړخ دی .

- د لوی منگي اوبه خوږې وي :

په پورتني متل کې پروت فکر او تجربه زموږ د خلکو او بشر اړوند ده . دا يوه بشري لاسته راوړنه ده ، ځکه يې کولتور بولو . همدارنگه منگی هغـه وسـيله ده ، چې اوبه پکې ساتل کېږي ، داهم بشري لاسته راوړنه ده او کولتور دی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د نشت نه موزي ښه دی ، کټ پرې ډک وي :

کټ هغه وسیله ده ، چې مـوږ یـې د کښېناسـتلو او خـوب لپـاره کـاروو . دا وسیله په ګرمو سیمو کې ډېره کارېږي. کټ د خلکو او بشر لاسته راوړنه ده ، ځکه یې کولتور بولو، په متل کې نغښتی فکر او تجربه هم کولتور دی .

- د ننګرهار له تړپې، نه سړی سرتور ښه دی :

اوسنی ننګرهار ولایت ، چې د هېواد په ختـیځ کـې پـروت دی ، د بشرـ لاسـته راوړنه ده . ورسره ، ټوپۍ هم همداسې درواخله ، داهم بشرـ جـوړه کـړې ده . د متل فکر او کولتور بیاهم د کولتور مانیز اړخ دی .

- له واده نه وروسته ، سندرې څه په کار :

واده ، زموږ او د بشر دود او په ټوله کې کولتور دی . سـندرې هـم د بشرـ پـه وسیله رامنځته شوي او کولتور یې ګڼو . په متل کې پروت فکر او تجربه هم د کولتوري یون یو ګام دی .

- دوست ته تشه پیاله ، دښمن ته ډکه (۱۱ : ۷۸) :

فکر او تجربه بیاهم په پورتني متـل کـې د کولتـور مـانیز اړخ دی . دوسـت ، پیاله او دښمن ، زموږ او د بشر لاسته راوړنه ده ، چې داهم کولتور دی .

- دوه لوخ ، په حمام کې سره ښه ایسي :

حمام ، هغه ځای ته وایي ، چې په ژمي کـې ګرمـې اوبـه او پـه اوړي کـې هـم مناسبې اوبه لري او خلک یې د ځان وینځلو لپاره کـاروي . دا انسـانانو جـوړ

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړی ، د بشر لاسته راوړنه او کولتور دی . د متل فکر او تجربه هم کولتور دی .

- ډال چې ګرځوي ، ځان به ساتي :

ډال هغه وسیله ده ، چې په جګړه کې د توري او نورو وسلو پر وړاندې د ځان ساتنې او دفاع لپاره کارېږي. دا د بشر او انسانانو په وسیله رامنځته شوی او کولتور دی . ورسره ، د متل فکر او تجربه هم کولتور دی .

- ډمه ګډېدلی نه شوه ، ویل یې ځمکه کږه ده :

ډمه هغه ښځینه نڅاګره ده ، چې د خلکو په ودونو ، کوژدو او نورو خوښیو کې نڅېږي. دا چې یو انسان دې کار ته اوږه ورکړې ، پخپله د بشر او انسانانو لاسته راوړنه ده ، ځکه یې کولتور بولو . همداسې ګډېدل هم هغه عمل دی ، چې بشر او خلکو رامنځته کړی او کولتور دی . د متل فکر او تجربه بیاهم د کولتور مانیز اړخ دی.

- روپۍ که کوچنۍ ده ، کارونه غټ کوي :

روپۍ د بشري او انساني ژوند په بهیر او پړاوونو کې رامنځته شوې ده . پخوا به مال په مال تبادله کېده . کله چې پولي واحد او روپۍ منځته راغله ، اوس د روپیو او مال تبادله کېږي . روپۍ د بشر او انسانانو لاسته راوړنه او کولتور دی . د متل فکر او تجربه بیاهم کولتور او مانیز اړخ دی .

- زامن خوارہ دي ، غشي یې کاره دي :

غشی ، هغه وسیله ده ، چې په جګړو کې کارېږي او دښمن پرې ویشتل کېږي . په نورو کارونو کې هم کارېدای شي . دا انسان او بشر رامنځته کړی او کولتور دی . همدارنګه د متل فکر او تجربه هم د کولتور مانیز اړخ راښیي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

- زما غوړي ، ستا په کورتو لوېږي :

غـوړي او کـورت ، زمـوږ او د بشرـ پـه وسـيله رامنځتـه شـوي دي ، دواړه د خوړلو توکي دي . دا چې بشري لاسـته راوړنـه ده ، کولتـور يـې بولـو . د دې ترڅنګ ، د متل فکر او تجربه بياهم د کولتور مانيز اړخ دی .

- ژاولې چخونيا شوې ، نه د ستا شوې نه زما شوې :

ژاولې ، هغه ښکارنده ده ، چـې ژول کېـږي . تـر ډېـره يـې کوچنيـان او ښـځې کاروي . يو ډول خواږه او نور توکي لري . دا چې ژاولې د بشر لاسته راوړنـه ده ، ځکه يې د کولتوري يـون يـو ګـام بولـو . د متـل فکـر او تجربـه بيـاهم د کولتور مانيز اړخ دی .

- سخوندر ، د موږي په زور غورځي :

موږی ، هغه وسيله ده ، چې له لرګـي يـا اوسـپنې جـوړېږي او کـورنې ژوې ، لکه : غوا خوسی او پسونه ور پورې تړل کېږي . دا د بشر په وسيله رامنځتـه شوی او کولتور دی. د متل فکر او تجربه بياهم کولتور او مانيز اړخ دی .

- سر چې د شال وړ وي ، له کشميره ورته راځي :

شال ، يو ډول ستره لوپټه يا پټونی دی ، چې ښځې يې د ځان او سر پټولو لپاره کاروي. دا د بشر لاسته راوړنه او کولتور دی . د دې ترڅنګ ، د متل فکـر او تجربه هم د کولتور مانيز اړخ دی .

- سل د زرګر ، يو د ګګر (۱۱ : ۹۳) :

ګګر ، چې دري کې يې (اهنګر) بولي ، هغه شخص دی ، چې لـه اوسـپنو نـه بېلابېلې کرګري او نورې وسيلې جوړوي . زرګر ، هغـه شـخص دی ، چـې لـه

(c) ketabton.com: The Digital Library

زرو بېلابېل سینګاري وسیلې جوړوي . سل ، چې یو عدد دی ، د بشرـ لاسته راوړنه ده . زرګر ګګر او سل تېول د بشري ژوند لاسته راوړنې او کولتور دی . د متل فکر او تجربه بیاهم د کولتور مانیز اړخ دی .

- سلواغه ، هره ورځ په ځا کې نه لوېږي :

سلواغه هغه وسیله ده ، چې موږ پرې له څا اوبه راوباسو ، تر ډېره لـه ربړ نـه جوړېږي . همدارنګه څا په ځمکه کې کنل شوې هغه سوري ته وایو ، چې اوبه ترې اخلو. سلواغه او څا ، دواړه بشر او انسانانو رامنځتـه کـړي او د کولتـور مادي اړخ دی . د متل مانیز ، فکري اړخ او تجربه د کولتور مانیزه برخه ده .

- سود په لاس ، پیسې تر کاله :

د پورتني متل فکر او تجربه بیاهم د کولتـور مـانیزه برخـه ده . سـود ګټې تـه وایي او دا هغه ښکارنده ده ، چې څوک پیسې چاته ورکړي ، پیسې یـې ثـابتې او په خپل ځای وي او ګټه ترې اخـلي . دا د بشرـ لاسـته راوړنـه ، دود او پـه ټوله کې کولتور دی . همدارنګه پیسې یا روپۍ ، چـې وړانـدې مـو پـرې رڼـا واچوله ، د بشر او انسانانو لاسته راوړنه او کولتور دی . د کولتور مادي برخه ورته وایو .

- غلبېل ولاړ شو ، کوزې ته یې ویل ، په تا کې دوه سوري دي :

د پورتني متل مانیز اړخ ، فکر او تجربه د کولتور مانیزه برخه ده . غلبېـل هغـه وسیله ده ، چې زموږ بشر رامنځتـه کـړې ، پـه دې وسـیله بانـدې غلـې دانـې پاکوي ، بې ګټې دانې له ګټورو جلا کوي . دا د بشر لاسته راوړنـه ده ، ځکـه یې کولتور بولو ، هغه هم مادي اړخ یا برخـه . د دې ترڅنـګ ، کـوزه هـم هغـه وسیله ، چې د اوبو د ساتنې او لېږدونې لپاره کارېږي ، پخوا له ختـې او اوس

(c) ketabton.com: The Digital Library

له پلاستیک او نورو توکو جوړیږي . داهم د بشر ـ لاسته راوړنه ده او د کولتور مادي اړخ دی .

- غله څه غواړي ، د ځان مله غواړي :

غل ، هغه شخص ته وايي ، چې بې زياره او بې کړاوه ګټه په وړيا توګه لاسته راوړي . که څه هم غلا خپله يو کړاو دی ، خو غل هغه شوک دی ، چې د بل انسان ګټه ترې پټوي . غلا او غل د بشر لاسته راوړنه او کولتور دی . د غله ملتيا هم د بشر لاسته راوړنه او کولتور دی . د دې ترڅنګ ، د متل فکر او تجربه د کولتور مانيزه برخه ده .

- غوايي حلال نه دی ، ښانک په سر ګرځوي :

غوايي حلالول ، هغه عمل دی ، چې زموږ په ولس کې تاريخي او اسلامي ريښه لري . دا عمل د بشر لاسته راوړنه ده او کولتور دی . ښانک هم يوه وسيله او لوښی دی چې د بشر لاسته راوړنه ده او کولتور دی . د متل فکر او تجربه هم د کولتور مانيز اړخ دی .

- کېږدۍ ، پخپلو مراندو ولاړه ده :

د پورتني متل مانا ، موضوع او فکر کولتور او مانيز اړخ دی . کېږدۍ ، هغه وسيله ده چې خلک ترې د کوټې او ژوند تېرولو لپاره کار اخلي . تر ډېره يې کوچيان کاروي ځکه هغوی تل په سفر او لېږد کې وي . کېږدۍ د بشر لاسته راوړنه ده او کولتور دی.

- که کټوه خوټېږي ، خپلې شونډې ځټې (۱۱ : ۱۱۲) :

کټوه يو لوښی دی ، چې له ختو جوړېږي . په دې کې خوراکي اومه توکي پخېږي او ساتل کېږي . دا څيز زموږ د بشر ـ لاسته راوړنه ده ، ځکه يې

(c) ketabton.com: The Digital Library

کولتــور او د هغــې مــادي برخــه ګڼــو . د متــل فکــري او تجــربي اړخ بیــاهم د کولتور مانیز اړخ دی .

- لیونی ، په ژمي فالوده غواړي :

فالوده ، هغــه ســوړ خــوراک دی ، چــې د اوړي او ګرمــۍ پروخــت یــې خلــک خوري . بېلابېل خواږه توکي او نور ورسره ګډ وي . دا څیز یا خــواږه د انســان او بشر لاسته راوړنه او ماده ده ، ځکه یې د کولتور مادي برخه بولــو . د متــل فکر او تجربه بیاهم د کولتور مانیز اړخ دی .

- مردار ځړوکی اور نه اخلي :

د پورتني متل فکري او تجربي اړخ د کولتور مانیزه برخه ده . ځړوکــی ، چــې د لوپټې او پڼوڼي یو ډول دی ، هغه څادر دی ، چې ښځې یې د سر پټــوني لپــاره کاروي . څرنګه چې له ټوکر څخه جوړ دا څیز د بشر لاسته راوړنــه ده ، ځکــه یې د کولتور مادي برخه بولو .

- مرګ د ټوپک ښه دی ، نه د تلتک :

ټوپک باندې وړاندې وغړېدو ، داهم د کولتور مادي برخه ده . تلتک هم د بشر او انسانانو لاسته راوړنه ده او مادي کولتور دی . همدارنګه د متل فکــري او مانیز اړخ د کولتور مانیزه برخه ده .

- ناوې هی هی لري ، خو په زړه کې ګوړې ماتوي :

د پورتني متل مانیز اړخ ، فکر او تجربه زموږ د ژوند او کولتور مانیز اړخ دی . ناوې هغه پېغله ده ، چې یو نارینه ته ودېږي . د واده پــه لومړیــو کــې ورتــه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ناوې وايي . داهم د کولتوري يون يو گام دی . گوړه هغه خوږه ماده ده ، چې د گني له اوبو څخه لاسته راځي . گوړه هم زموږ او د بشر لاسته راوړنه ده ، ځکه يې کولتور بولو .

- مينځه ، چې توده شي ، هلته بيده شي :

مينځه يا وينځه ، هغه ښځه ده ، چې په يو کور يا دربار کې خدمت کوي . مينځه بشري لاسته راوړنه ده او کولتور دی . د متل فکري او مانيز اړخ د کولتور مانيز اړخ دی .

- نه گندم چوتې ، بېزاره يم له گتې (۱۱ : ۱۳۴) :

گنډل يو داسې عمل دی ، چې زموږ او د بشر د ژوند په بهير کې د اړتيا پر بنسټ رامنځته شوی او کولتور دی . چوتې يا څپلۍ هم د بشر يا انسانانو لاسته راوړنه ده ځکه يې کولتور بولو . د متل مانيز او فکري اړخ د کولتور مانيز اړخ دی .

- وگې د ملغلرو هميانۍ پيداکړه ، د نينو گمان يې پرې وکړ :

ملغلرې يو کانی او طبيعي ښکارنده ده ، چې بشر او انسان د خپلې گټې لپاره تر کار لاندې راوستی . هميانۍ هغه وسيله ده ، چې پخوانيو به پکې پيسې او نور ارزښناک څيزونه ساتل . نينې هم د بشر لاسته راوړنه ده . دا يو ډول خوراکي توکی دی ، چې د جوارو دانې په شگه يا مالگه کې سرې يا پخېږي او خوړل کېږي . تول ياد شوي څيزونه د کولتور مادي اړخ دی . همدارنگه د متل مانيز اړخ او فکر د کولتور مانيز اړخ دی .

- هوښياره مرغۍ ، په دوو لومو کې نښلي :

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومه ، له بېلابېلو توکو جوړه هغه وسیله ده ، چې مرغۍ پرې نیـول کېـږي . دا وسیله ښکاریان د ښکار لپاره کاروي . دا د بشر او خلکـو لاسـته راوړنـه ده ، چې د ژوند په بهیر کې یې رامنځته کړې او کولتور دی . د متل فکر او تجربه هم د کولتور مانیز اړخ دی .

- یا به تخت وي یا تابوت :

د پورتني متل فکري اړخ د کولتور مانیز برخه ده . تخت ، هغه وسیله ده ، چـې له لرګي او نورو توکو جوړېږي او د خوب او استراحت لپاره کارېږي . تـابوت هم له لرګیو او نورو توکو جوړېږي . په تابوت کې مړی ږدي او خاورو ته یې سپاري . تخت او تابوت دواړه بشري لاسته راوړنه ده او کولتور دی .

- یا به یې کولاله کړې ، یا به یې مالداره کړې :

کولال ، هغه شخص دی ، چې له خټو بېلابېل خټین لوښي او وسایل جوړوي . د دوی کار پخوا ډېر وو اوس د صنعت له پرمختګ سره لـږ شـوی ، کـولال او کولالي د بشر لاسته راوړنه ده ، ځکه یـې کولتـور بولـو . د متـل فکـري اړخ بیاهم کولتور او مانیزه برخه ده .

- یا د چلم سر ، یا د پلاو بېخ :

د پورتني متل فکري او تجربي اړخ د کولتور مانیز اړخ دی . چلم هغـه وسـیله ده، چې چرس ، بنګ او نور نشه یي توکي پکـې ځنبـل کېـږي . پـلاو یـو ډول خوراک دی ، چې له وریجو چمتـو کېـږي . چلـم او پـلاو دواړه د بشر ـ لاسـته راوړنه ده او کولتور دی .

- یارانه ډوبه جاله ده :

(c) ketabton.com: The Digital Library

یارانه ، د دوو انسانانو ترمنځ اړیکو ته وایـي ، کېـدای شي د بېلابېلـو موخـو لپاره وي . دا د بشر لاسته راوړنه ده او کولتـور دی . جالـه هـم د بشرـ لاسـته راوړنه او کولتور دی جاله هغه وسیله ده ، چې خلک پرې له سیندونو او اوبو اوړي ، د لېږد رالېږد لپاره کارېږي . داهم د خلکو په وسیله جوړه شوې ، ځکـه یې کولتور او د کولتور مادي اړخ بولو. د متل فکري اړخ د کولتور مانیز اړخ دی .

- یوه دړه اور نه کا ، دوه بنې کور :

په پورتني متل کې فکر او تجربه زمونږ د ژوند د بهیر یو رنګ او کولتـور دی . دړه ، د لرګي یوه برخه ده او بنه هغه ښځه ده ، چې مېړه یې بله ښځه لري ، یوه ښځه د بلې بنه کېږي . دړه او بنه د بشر لاسته راوړنه او کولتور دی .

۸ ـ د متلونو ژبني او ادبي ارزښتونه :

متلونه له لفظي او مانیزو ښکلاوو ډک دي . د متل ایجاز ، اختصار او په هغه کې د لوی مفهوم ځایول ، د هغه بلاغت او فصاحت همیشــه د ادب د تیـورۍ د محققینو پام ځانته اړولی دی .

د مانیزو ښکلاوو ، استعارو ، تشبیهاتو او نـورو ادبي خصوصـیاتو پـه څنـګ کـې متلونـه داسـې ژبنـې خصوصـیات هـم لـري ، چـې د ژبپوهـانو او لهجـه پېژندونکو خاصه لېوالتیا ورسره پیدا شوې ده .

متلونه د ژبې د ډېرو لهجو ساتندوی دي ، نو د لهجو د څېړونکو لپـاره پـه زړه پورې موضوع ده .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ژبپوهانو او د ژبنیو خواوو د څېړونکو او محققینو له خوا په هغو کې د ژبو لرغوني فورمونه او ژبنۍ خواوې څېړل کېږي (۷ : ۵۷) .

۸ ـ ۱ ـ متل د بېلابېلو ګړدودونو ساتندوی :

پښتو متلونه د پښتني ټولني او وګړو زېږنده ده ، دا چې پښتانه په بېلابېلو سیمو او ځمکو کې میشت دي او په بېلابېلو لهجو خبرې کوي ، نو متلونو کې هم دغه لهجې ساتل شوي دي . کله داسې هم کېږي ، چې یو متل په یو ځای کې په یوه لهجه او بل ځای کې په بله لهجه موجود دی ، لکه :

الف . د لودیز ګړدود متلونه :

- اسمون چې خومره کنېږي ، دومره نه ورېږي .
- اوبو وړی ، خلیو ته لوس چوي .
- ابا مه کسه ، خورجین یې کسه
- ووړه د میچنې ، زوی د خچنې .
- څرې یې ګتم ، دارې یې ختم (۲۲ : ۴۳ ـ ۴۵) .

ب . د ختیز ګړدود متلونه :

- چې ډېر شي ، نو ګنډېر شي .
- چې څه کرې ، هغه به ریبې .
- پردی کټ ، تر نیمو شپو وي .
- اختر څه پټ مېره نه دی .
- د ګور شپه په کور کېږي نه .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ج . د سویلي ګړدود متلونه :

- سپمولی ، سپو خوړلی .
- بړغ د ملا ، امین د کلي .
- سپی چې ښومره غاپي ، هومره نه تراپي (۱۱ : ۹۰) .

۸ ـ ۲ ـ متل د ژبنۍ ویپانګې ساتندوی :

متلونه د نورو ادبي ارزښتونو ترڅنګ ، داسې ویل شوي ، چې د ژبې د بېلابېلو سیمو قومونو او ګړدودونو کلمې او لغتونه یې خوندي کړي دي . موږ په قاموس لیکنه او نورو ګرامري څېړنو کې له دوی پراخه ګټه اخیستلای شو . په دې برخه کې ټول متلونه د پام وړ دي . لکه : په (زه چې ستا په منګ وم ، ونه د لونګ وم) متل کې د (منګ او لونګ) کلمې یې یوه بېلګه بللی شو .

۸ ـ ۳ ـ د متل بېلابېلې بڼې یا څېلونه :

یوه بله د پام وړ موضوع د متلونو بېلابېل شکلونه او بڼې دي ، چې په بېلابېلو ځایونو کې یې رنګ جلا دی او له یو بل سره څه ناڅه توپیر لري ، لکه :

ښځې سترې ښې دي ، نه زړه سترې / لاسونه سترې ښه دي ، نه زړه سترې .

پور چې څنډنی شي ، خندنی شي / پور چې څنډنی شي ، جنګنی شي .

۸ ـ ۴ ـ د متل سندریزه ځانګړنه :

متلونه زموږ د ولسي یا فولکلوریک ادب برخه ده ، که هغه منثور دي او که منظوم ټول د بلا ادبي ارزښتونو څخه ډک دي . ګڼ شمېر متلونه وزن او

(c) ketabton.com: The Digital Library

قافيه لري ، چې دغه ډول توکي د وينا د ښکلا او اغيز ډېروني لامل گرځي او دا بيا د ادب لپاره يو ارزښت دی .

متلونه د دې ترځنگ ، چې پياوړی مانيز اړخ لري ، په شکلي اړخ کې هم غوره جوړښت او ځانگړی سبک لري . جملې يې داسې دي ، چې ساده ، خو شاعرانه او هنري رنگ لري ، په جملو کې يې تر ډېره ښکلا ته پام شوی ، نه گرامري قانون ته . په دې مانا ، چې د دې کيسه کې نه دي ، چې مبتدا دې چېرته راشي او خبر دې چېرته يا فعل ، ضمير چېرته او قيد چېرته .

د (خوار په هندوستان هم خوار دی) متل که وگورو ، يوه بشپړه جمله ده ، خو ځانگړتيا يې په څه کې ده ؟

دلته د (خوار) کلمې تکرار دې منثورې جملې ته نږدې د نظم بڼه ورکړې ده او يو ډول قافيې ته ورته ځانگړتيا وربښي که دا جمله داسې راغلې وای ، چې (خوار په هندوستان هم هماغه شان دی / خوار په هندوستان هم هماغه ډول دی / خوار په هندوستان هم هماغه خوار دی / د دې ځای خوار او هندوستان يو دي / دلته خوار او هندوستان کې خوار يو شان دي) او داسې نورې بڼې ، چې د پورتني متل مانا خوندي کوي ، خو دا وروستنی يو هم هاغه خوند او رنگ نه لري ، چې لومړنی يا اصلي متل يې لري . ياد متل ښايي په ډېرو کتابونو کې د (منثورو متلونو) تر سرليک لاندې راغلي وي ، خو دا منثور متل يو ډول نظمي ، هنري او شعري ځانگړنه او جوړښت لري . د منظومو متلونو خبره ، خو بيا روښانه ده ، چې قافيه او سجع لري .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د متل ستر کمال او هنریت په همدې کې دی ، چې نه یواځې دا چـې مـانیز اړخ یې ډېر بنستیز او ژور دی ، بلکې دا ژوره مانا بیا په داسې شکل کې وړانـدې شوي ، چې هغه بیا جلا ښکلا او ځانګړی جوړښت لري . همداسې بل متل دی:

- خوار په خپله خواري ، نه شرمېږي :

په پورتني متل هم د منثور متل ګمان کېږي ، خو داسـې نـه ده . دلتـه ګـورو ، چې د (خوار) کلمه له (خواري) سره یو ډول هماهنګي رامنځته کـړې ، سـندریز او نظمي بڼه خپلوي . د متل او جملې لومړۍ برخه (خوار پـه خپلـه خـواري) د همدغو دوو کلمو له کبله، ځانګړې ښکلا لـري . بیـا د متـل دویمـه برخـه (نـه شرمېږي) کې د (شرمېږي) کلمې وروستۍ څرګنده (ي) د (خواري) د کلمې له وروستۍ څرګندې (ي)سره بله هماهنګي جوړوي ، چې په دې توګه (خـوار) لـه (خواري) او بیا (خواري) له (شرمېږي) سره د هماهنګۍ او موسیقیت په زنځـیر تړل کېږي .

د هر متل ژبه که وکتل شي ، یو ځانګړی هنریـت لـري . د متـل جملـې د ژبـې عادي جملې نه دي ، د کلمو ترمنځ یې ځانګړی تناسب او تړاو شته ، کلمې یـې داسې کارېدلي ، چې د یو او بلې ترمنځ غوره هماهنګي راشي .

- ګټې تر ګټو لاندې دي (۱۱ : ۱۱۴) :

پورتني متل وګورئ ! دوه کلمې (ګټې ، ګټو) چې اصلي بڼه یـې (ګټـه) ده او دلته په جلا ماناوو (فایده او ډبره) راغلي ، په متل کې یې داسـې هماهنګـي او موسیقیت رامنځته کړې ، چـې ځـانګړې ښـکلا وربښـي . کـه دلتـه د (ګټـو) پرځای (ډبره ، کاڼي او تیږه) راغلي وای ، مانا به یې بیا هم بدلون نه وای کړی ، خو بیا به یې ښکلا نـه وه . د دې ترڅنـګ د دوو مانـاوو یـو ځـای کېـدل پـه

(c) ketabton.com: The Digital Library

(ګټه) کلمه کې هم داسې ګونګتیا ده ، چې سړی شک کې اچوي او ژر په مانا پوهېدلای نه شي .

- د لښکر په اخر ځه ، د ماتې په سر (۱٦ : ۲۷۹) :

پورتنی متل هم د هر اړخیزې مانا ترڅنګ ، ښکلی شکل او ځانګړتیا لري . د متل لومړی برخه (د لښکر په اخر ځه) له دویمې برخې (د ماتې په سر) سره د (اخر) او (سر) په کلمه کې هماهنګي جوړوي او متل ته ادبي او هنري رنګ ورکوي . په یاد متل کې (اخر او سر) د قافیې کلمې او (ځه) ردیف دی ، چې له دویمې برخې لویدلی دی. بلخوا ، که هغه متلونه تر کتنې لاندې نیسو ، چې واضح منظوم دي ، هم بلا ادبي ارزښتونه لري لکه :

- سل روپۍ پور کړه ، د اختر شپه په کور کړه (۷ : ٦۰) :

پورتنی متل د یو بیت په بڼه راغلی ، د لومړي او دویم نیم بیتي هماهنګه برخه یا د قافیې کلمې (پور او کور) دي ، چې (کړه) ورپسې د ردیف په بڼه راغلی دی او د یو نظم ځانګړتیاوې لري . همدارنګه ، بل متل دی :

- دروغ وایه ، په شرع یې روغ وایه :

پورتنی متل هم ، چې د نثر ګمان پرې کېدای شي ، نظمي ځانګړتیا لري . د متل لومړۍ برخه (دروغ وایه) له دویمې برخې (په شرع یې روغ وایه) سره د (دروغ او روغ) په کلمو کې هماهنګي جوړوي او (وایه) یې ردیف دی .

بل متل دی :

- غل هم وایي خدایه ، مل هم وایي خدایه :

په پورتني متل کې ځانګړې موسیقیت ، هماهنګي او د قافیې کلمې موجودې دي . د متل لومړۍ (غل هم وایي خدایه) او دویمه برخه (مل هم وایي خدایه)

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې (غل او مل) د قافيې کلمې دي او (هم وايي خدايه) پـه دواړو کـې رديـف دی .

بل متل دی :

- د کاله کشر مه شې ، د کاروان مشر (۱۱ : ۷۱) :

پورتنی متل هم په لومړۍ او دويمه برخه کې هماهنګي او نظمي ځانګړتيا لـري . د لومړۍ (د کاله کشر مه شې) او دويمې برخې (د کاروان مشر) د (کشر ـ او مشر) کلمې د قافيې کلمې دي او (مه شې) رديف دی ، خـو لـه دويمـې برخـې غورځېدلی دی .

- ځونه چې خرګی ، هغونه يې بارګی :

د پورتني متل لومړۍ (ځونه چې خرګی) او دويمه برخه (هغونه يې بـارګی) لـه يو بل سره د (خرګـي او بـارګي) پـه کلمـو کـې هماهنګـي جـوړوي او دا دواړه کلمې يې قافيې دي.

۸ ـ ۵ ـ د متلونو کنايي ځانګړنې :

د متل ستر خصوصيت دادی ، چې هميشه کنايي مانـا افـاده کـوي ، کـه خپلـه اصله او حقيقي مانا افاده کړي هغه بيا متل نه دی ، لکه : (که غر لوړ دی ، پر سر يې لار ده) (د غله په ږيره خلی وي) ، (په يو ګل نه پسرلی کېـږي) . دلتـه يو متل هم په خپله لومړۍ مانا نه دی او نه د (لوړ غر ، په سر يې لاره) ، (غـل ، ږيره خلی) ، (ګل پسرلی) تر منځه ارتباط ملحوظ دی ، چې د متل حقيقي مانا ده ، بلکې دلته هر متل خاص کنـايي مفهـوم لـري چـې هـم اورېـدونکی پـرې پوهېږي او هم د ويونکي مطلب وي او هغه د متل کنايي مانا ده او کـه کنـايي مانا افاده نه کړي ، هغه متل نه شو بللی (۷ : ۵۳) .

(c) ketabton.com: The Digital Library

متل په عامه توګه د استعارې او کنايې په ژبه خبرې کوي ، کله چې يو څوک دا وايي چې (باز که هر څو خوار شي ، چنګښې نه خوري) نو هر څو که دغه خبره په لغوي مانا هم سمه ده ، خو نه د دغه متل کاروونکی دلته د (باز او چنګښې) ټکی د هغو د لغوي مانا لپاره کاروي او نه اورېدونکی دغه مانا ترې اخلي ، په دې متل کې د پښتونولۍ يو زرين اصل نغښتی دی . دلته له باز څخه مراد هغه مثالي انسان دی، چې د هر پښتانه زړه غوارې ، چې هغسې جوړ شي . دغسې انسان که هر څو پاتې راشي له داسې يوه شي څخه بيا هم ګټه نه پورته کوي ، چې د ده له شانه سره نه ښايي . همدغه راز که موږ ووايو (د بل سپی د ډوډۍ په زور خپلېږي) نو دلته هم (سپی او ډوډۍ) دوه داسې ټکي دي ، چې مجازي مانا ترې مراد ده او هر څوک ، چې يې واوري ، نو همدغه مجازي مانا ترې اخلي (٦ : ١٦٥) .

کله چې موږ په خپل ولس کې ، د متلونو کارونې ته ګورو ، نو د کنايې څرکونه پکې له ورايه روښانه دي . د بېلګې په توګه ، يو شخص ظلم کوي ، تيری کوي ، موږ د دې لپاره ، چې هغه د دې کار له بدو پايلو خبر کړو ، ورته وايو (مه کوه پر چا ، چې وبه شي پرتا) په دې مانا ، چې نن که ته له خلکو سره ظلم کوې ، سبا به پر تا کېږي . څرګنده ده ، چې پورتنی متل په يو خاص مورد کې کارول شوی ، شاليد کې يې کيسه ازمون او پېښه پرته ده . که ډله ييزه نه وي ، نو فردي او ذهني خو ده ، خو په نورو بېلابېلو مواردو کې يې کارونه کنايه ده .

يو بل متل دی :

- د خره مينه لغته ده :

(c) ketabton.com: The Digital Library

پورتنی متل هم خپل شالید ، کیسه او پېښه لري . چا پورتنی حالت لیدلی یا یې ذهن کې مجسم شوی او بیا یې ویلی ، خو موږ په بېلابېلو وختونو کې یاد متل کاروو :

کله ، چې یوه ناپوه او کم عقل انسان غواړي له یو بل شخص سره خپله مینه ثرگنده کړي ، نو خولې نه یې داسې کم عقله خبره ووځي ، د دې پر ځای ، چې هغه شخص سره خپله مینه ثرگنده کړي او هغه ته گټه ورسوي هغه ته زیان ور اړوي او هغه خپه کوي ، په دغه حالت کې متل کنایه کېږي .

بل متل دی :

- ړانده ته شپه او ورځ یوه ده :

پورتنی متل هم د تخلیق خپله ځانگړې پروسه لري ، خو موږ یې په بېلابېلو ځایونو او پېښو کې داسې کاروو:

یو شخص ته دوه بېلابېل څیزونه ، چې جلا ارزښت او قیمت لري ، ورښیو ، خو هغه د دې دواړو څیزونو په بېلابېلو ځانگړنو او توپیرونو نه پوهېږي ، دواړو ته ښه وایي او دواړه خوښوي . په داسې حال کې ، چې یو یې ښه او بل یې لږ ښه یا بد دی ، په دغسې حالت کې دا کنایه ده .

متل دی :

- د زرو قدر له زرگر سره وي :

د پورتني متل نږدې او له کلماتو راوتلې مانا داده ، چې د زرو په ارزښت او درنښت باندې زرگر پوهېږي ، ثرگنده ده ، چې قدر یې هم له هغه سره وي او هغه څوک، چې د زرو په ارزښت او قیمت نه پوهېږي ، قدر یې هم ورسره نشته ، خو موږ پورتنی متل په خپله ټولنه کې په بېلابېلو ځایونو کې کاروو :

(c) ketabton.com: The Digital Library

يو څوک غوښه نه خوري ، تل له ترکاريو او سبزيجاتو ګټه اخلي ، خو بل انسان ، چې د ترکارۍ خوړلو سره مينه نه لري دا کار يې نه خوښېږي ، په داسې حالت يا هغه شخص ته د قناعت لپاره وايو ، چې (د زړو قدر له زرګر سره وي) . په دې مانا ، هغه څوک ، چې ترکاري خوري ، په ګټه يې پوه دی . په دې حالت کې دا متل کنايه ګرځي د هغې مانا لپاره چې موږ په يو ځانګړې او جلا حالت کې ترې واخيستله .

- مار خوړلی ، له پړي هم وېرېږي :

د دې متل نږدې او له کلماتو راوتلې مانا همدا ده ، چې څوک مار خوړلی يا چيچلی وي ، بيا له پړي هم وېرېږي ، هغه چې مار نه دی ، خو مار ته ورته شکل او جوړښت لري . د ياد متل د کارونې بل ځای داسې دی:
يو سوداګر ، چې د کچالو په پېر او پلور کې يې زيان ليدلی ، کله چې ورته وايو ، دا ځل پياز واخله ، هغه د کچالو زيان ته په پام ، د پيازو له پېرلو هم ډډه کوي ، چې په دې کې به هم زيان وکړم ، په دغسې وخت کې موږ دا متل کاروو .
دلته د متل د کارونې د لومړني او دويم حالت ترمنځ ، مهالنۍ واټن شته ، چاپېريال هم توپير لري ، خو مانيز تړاو لري . ويونکی ياد متل په دويم حالت کې کاروي . دلته دويمه مانا ، موږ د خپل اړتيا پر بنسټ ترې اخلو ، چې په دې حالت کې متل کنايه کېږي .

- سپيان غپېږي ، کاروان تېرېږي :

پخوا به سوداګري ، پوځي او حکومتي انتقالات په کاروانونو کې کېدل . اوښان ، پيلان او نور ژوي به د موادو د انتقال لپاره کارېدل ، کله به چې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوم کلي او کور خواته تېرېدل ، نو سپيو به ورپسې غپل ، خو د سپيو غپـل د کاروان پر وړاندې کوم خنډ جوړولی نه شو او نـه يـې هغـه ودرولـی شـو . دا متل په لاندې کارونې سره کنايه کېږي :

يو څوک د ژوند په چارو کې ډېر بريالی او سوکاله دی ، ښه يـې ګټـي او ښـه يې څښي . خو د کلي او ګاونډ بدنيته وګړي د دې شخص پـه دې حالـت خـوښ نه دي . ده ته ستونزې جوړوي او دا شخص دې حالـت تـه ځـوربېږي . د ده يـو خواخوږی ده ته په دې متل سره قناعت ورکوي .

د پورتني متل لومړنی حالت د متل له کلمو ښکارېږي . په دويم ځـل اسـتعمال سره، چې د ټولنې بېلابېل وګړي يې په بېلابېلو حالتونو کې استعمالوي ، کنايـه کېږي ، چې په هر حالت کې يې استعمالوي د يوه مانيز تړاو له کبله کېږي .

- بې مېوې ونه څوک په ډبره نه ولي :

د دې متل ښکاره موخه دا ده ، هغه ونه چـې مېـوه نـه نيسي ، نـو د مېـوې د راغورځولو او شکلولو لپاره يې څوک په ډبره هم نه ولي . خـو مـوږ يـې کله کنايه کوو :

کله ، چې د يو چا خير ټولنې ته نه رسېږي او خلکو سره ښېګڼه نه کوي ، نو د چا تر نيوکې لاندې هم نه راځي . يا داسې چې يو څوک د خلکو خدمت کوي ، هغوی سره ښېګڼه کوي او بيا ځينې ور پورې بدې خبرې کوي يا پـرې نيوکـه کوي هغه ناکراره کېږي ، د قناعت لپاره يې پورته متل کارېږي .

- جنګ سوړ شو ، ميری تود شو :

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا متل هم خپله کیسه او شالید لري ، په یوې پېښــې پـورې تړلـې تحربـه ده ، چې د شخص نوم (میری) هم پکې راغلی دی ، خو موږ یې څه وخت کاروو او څه وخت دا متل کنایه کېږي ؟

کله ، چې په یوه غونډه یا مجلس کې د خبرو یا غونډې ګډونوال پـه جـوش او خروش او احساساتو کې خبرې وکـړي ، خـبرې خلاصـې شي او مجلـس سـوړ شي ، د ښې ارامتیا او پایلې ته تر رسېدو وروسـته یـو څـوک راجـګ شي او بیا احساساتي او ګرمې خبرې وکړي ، نو خلـک دا متـل کـاروي ، پـه دغسـې استعمال سره وایو ، چې دلته پورتنی متل کنایه شوی دی .

٨ ـ ٦ ـ په متلونو کې تشبیه :

د متلونو له بېلابېلو ښکلاوو څخه یو هم د تشـبیه ادبي صـنعت دی ، چـې پـه ځینو متلونو کې لیدل کېږي ، لکه :

- بده ماینه ، تنګه موچنه ده (١١ : ١٣) .

په پورتني متل کې بده ماینـه لـه تنګـې مـوچنې سره تشـبیه شـوې ده . تنګـه موچنه یې مشبه به او بـده ماینـه یـې مشـبه ده . د مشـبه او مشـبه بـه تـرمنځ ورتوالی یې (بدي او رنځول) دي .

- تربور ، د تربرمې موږی دی :

په پورتني متل کې تربور له د تربرمـې مـوږي سره تشـبیه شـوی دی . تربـور مشبه او د تربرمې موږی مشبه به دی . د دواړو ترمنځ ورتوالی په (زیان) کې دی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د بل ډوډۍ یا پور ده یا پېغور :

په یاد متل کې د بل ډوډۍ له پور او پېغور سره تشبېه شوې ده . د بل ډوډۍ مشبه پور او پېغور مشبه به دي . د دواړو یا ټولو ورتوالی په (بدوالي) کې دی .

- ښځه د تن جامه ده :

په پورتني متل کې ښځه له تن جامې سره تشبېه شوې ده . ښځه مشبه او د تن جامه مشبه به دی . د دواړو ورتوالی په (درنښت او پرده) کې دی .

۹ ـ د متلونو شالید :

متلونه ، دیوې پېښې ، کیسې او تجربې لنډیز ، پایله او نچوړ دی .

متلونه ، عادي ، ساده او ورځنۍ جملې نه دي ، لکه : کـه ووایـو (مـوږ ډوډۍ خورو) دا یوه عادي او ساده جمله ده مانا یې هم سیده او روښانه او د کـارونې یواځې یو ځای او مورد لري . هغه وخت یې کاروو ، کله چې ډوډۍ خورو .

(c) ketabton.com: The Digital Library

متل بیا داسې نه دی ، د متل مانا دومره سیده او څرګنده نه ده . د کارونې ځای یې کېدای شي ، په لومړني ځل کارونه کې جوت وي ، خو له هغې وروسته یې عاموالی موندلی او نورو بېلابېلو ځایونو کې کارېږي . کله چې ځینې متلونه اورو ، نو سمدستي مو یو اورېد بهیر فکر ته راځي .

متلونه شالید لري ، یا یې په شالید کې یوه کیسه او پېښه پرته ده یا تجربه . دا تر ډېره ډله ییزه بڼه لري ، ډېر وګړي پکې ګډون لري ، خو کله ناکله کېدای شي ، د یو وګړي او شخص تجربه وي . په دې مانا ، چې یو شخص خپله تجربه په یوه لنډه وینا کې رانغښتې وي او هغې د متل ځای خپل کړی وي . د ځینو پوهانو ویناوې چې متلونه شوي دي ، د همدې بېلګه کېدای شي . په متلونو کې همغاږه یې ملي ، عام او ولسي رنګ او دریځ لري ، چې ډله ییز وي ، په دې مانا چې په شالید کې یې داسې تجربه او ازمون پروت وي ، چې ولس پکې ګډون ولري ، همدا ډول متلونه خواږه او پاخه هم دي .

د متلونو شالیدونه بېلابېل رنګونه لري . ځینو کې د قرانکریم د ایتونو او ځینو کې د احادیثو مانا نغښتې ده . ځینې یې د پوهانو ویناوې او نور یې زموږ د ټولنې او خلکو کیسې او تجربې دي . هغه متلونه ، چې په بېلابېلو ژبو کې ګډ دي هم کیسې او تجربې لري ، خو د لومړنۍ سرچینې یا لومړنۍ ژبې ، چې دا متل پکې ویل شوی مالومول په کار وي ، چې دا یو ګران کار هم دی . د ځینو متلونو سره کېدای شي ، کیسې او تجربې هم یو بل ته لېږدېدلې وي او ځینو ته کېدای شي په هره ژبه کې جلا شالیدونه شتون ولري .

ګڼ شمېر متلونه ، چې زموږ په ژبه او ولس کې شته ، کیسې او پېښې یې هم خلکو ته مالومې دي . دا ډول شالیدونه ګڼو لیکوالو لیکلي او خوندي کړي

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې دي ، خو يو شمېر متلونه داسې دي ، چې پېښې او کيسې يې نه چا لـيکلې او نه خلکو کې شته . د دې لامل دا کېدای شي ، چې متـل ، خـو يـوه عامـه ، خوږه او لنډه جمله ده ذهن يې هم ښه خوندي کولای شي ، خو د متـل کيســه ، پېښه او تجربه بيا اوږده او دومره خوږه نه وي ، ځکه لـه خلکـو هيـرې شـوې دي . بلخوا د متلونو عاموالی ، د دې اړتيا نه پېښوي چې د متـل هـر ويـونکی دې اوريدونکي ته د متل کيسه او پېښه هم بيان کړي . همدارنګه دا چې اوس متل ، په داســې ځـايونو او مـواردو کـې کـاريږي ، چــې د متـل لـه اصـلي او لومړنۍ کارونې سره شکلي بدلون لري ، له دې کبله هم د شاليد ژوندي ســاتل او خوندي کېدل ګران وي .

د متلونو شاليدونه ، د هغوی مانا ته په کتو ، په بېلابېلو ډولونو ويشـل شـوي دي ، چې په راتلونکو سرليکونو کې يې لولو .

۱۰ ـ د متل د شاليد ديني اړخ :

د متلونو په منځ کې يو شمېر يې داسې دي ، چې تر شـا يــې د قرانکـريم د يـو آيت يا د حضرت محمد (ص) د ويناوو او حديثونو مانا پرتـه ده . دا ډول متلونـه هم په پښتو ژبه کې شته ، چې موږ يې دلته څو بېلګې ګورو :

- ښه چې دې ياد کړه ، نو دې برباد کړه .

د پورتني متل شاليد په لاندې ديني او شرعي بنسټ ولاړ دی .

لاتبطلو صدقتکم بالمن و والاذا (االقران) .

ژباړه : خپلې نيکۍ په منت او احسان سره مه باطلوئ .

افةُ الاحسان المن (الحديث) .

ژباړه : د نيکۍ آفت ، منت دی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د خدای بې حکمه یوه پاڼه لا نه خوري .

د پورتني متل شالید هم په لاندې دیني لاسوندونو ولاړ دی :

وما تسقُطُ من ورقةٍ الا يعملها (القران) .

ژباړه : داسې پاڼه نشته ، چې هغه راایله شي او خدای (ج) دې نه وي پرې خبر .

لا تَتَـحرَّک ورقةٍ الا باذن الله (الحديث) .

ژباړه : د الله ج له ارادې پرته یوه پاڼه خوځېدلای نه شي .

- خپلوان لړمان دي .

د پورتني متل بنسټ لاندې حدیث شریف دی :

الاقاربُ كالعقارب .

همدارنګه :

- حسد داسې نیکي خوري ، لکه بل اور چې لرګې خوري .

د پورتني متل شالید کې لاندې حدیث شریف پروت دی .

الحسدُ ياكلُ الحسنات كما ياكلُ النارُ الحطب .

ژباړه : حسد ، نیکۍ داسې خوري ، لکه اور چې لرګي خوري .

بل متل دی :

- حب د دنیا ، سر د خطا .

د پورتني متل په شالید کې لاندې حدیث شریف پروت دی .

حبُ الدنيا راس كلِ خطيـــةٍ .

ژباړه : له دنیا سره مینه ، د ټولو خطاوو سر دی .

بل متل دی :

(c) ketabton.com: The Digital Library

- چې په ځان کې یې ویني ، هغه یې په جهان کې ویني .

د پورتني متل شالید کې لاندې حدیث شریف پروت دی :

من رای في نفسه فقد رای في غيره .

ژباړه : څوک چې څه په ځان کې ویني ، په نورو کې یې ویني .

بل متل دی :

- شرم د ایمان پوښ دی .

پورتنی متل هم په لاندې بنسټ ولاړ دی :

حیاءُ المرءِ سترة .

همدارنگه :

- حیا نیم ایمان دی .

متل په لاندې حدیث شریف ولاړ دی .

الحیاءُ نصفُ الایمان . حیا نیم ایمان دی .

په همدې ډول لاندې متلونه :

- سپین ویښته د مرگ استازی دی .

رسول الموت الشیب . الحدیث

- مرگ د عالِم ، مرگ د عالَم .

موت العالم موت العالم . الحدیث

- شر د عالِم ، شر د عالَم .

شر العالم ، شر العالم . الحدیث

- د مسلمان زړه دخدای (ج) کور دی .

قلب المومنِ عرش اللهِ . الحدیث (۱۳ : ۴۳ ، ۴۴) .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۱ ـ د متل د شالید تاریخي اړخ :

په پښتو متلونو کې یو شمېر یې داسې شالیدونه لري ، چې تاریخي او واقعـي کیسې او پیښې دي . په دې ډول متلونو کـې د ځینـو پاچاهـانو ، اشخاصـو او ځایونو نومونه راغلي چې واقعیت ته یې نږدې کوي .

د دې ډول شالیدونو څو بېلګې دا دي :

- انصاف له حیوان سره هم په کار دی :

ویل کېږي د اوسني هلمند ولایت د بست کلا کې د نوشیروان عادل د پاچـاهۍ مرکز یا پلازمېنه وه . نوشیروان عادل یو ډېر عـدالت خوښـوونکی انسـان وو ، له هر چا سره به یې انصاف کاوو او د چا حق به یې نه په خپله خوړ او نـه یـې بل چاته اجازه ورکوله چې د چا حق وخوري یا ظلم پرې وکړي .

نوشیروان عـادل د دې لپـاره ، چـې خلـک وکـولای شي ، پـه اسـانۍ سره د ده دربار ته راشي او خپلې غوښتنې وړاندې کړي د بست کلا په باندې برخه کې پر یوه دېوال زنګ نصب کړی وو . هر چا به چې غوښتل نوشیروان وګوري او خپل عرض ورته وکړي ، دا زنګ به یې واهه ، بیا به د پاچا عسکر ورتلل او دا سړی به یې د پاچا دربار ته راووست او نوشیروان به یې عرض ته رسېده .

وایي یوه ورځ یو خر د کلا له څنګه تېرېده ، په زنګ پورې لګېدلی ، پاچا چې زنګ اورېدلی خپلو کسانو ته یې امر کړی ، چې عارض د ده حضور ته راولي . د پاچا کسانو ولېدل ، چې انسان نشته او خر پـه زنـګ پـورې لګېـدلی دی . پاچا ته یې دا خبره وکړه ، پاچا ورته وویل ، رایـې ولـه . حـتماً څـه خـبره شـته ،

(c) ketabton.com: The Digital Library

عسکرو خر د پاچا حضور ته راوست ، پاچا ولیدل ، چې خر ډېر ډنګر دی ، سمدلاسه یې امر وکړ ، چې د خره څښتن حاضر کړي. پاچا د خره څښتن ته مناسبه سزا ورکړه او توصیه یې ورته وکړه چې انصاف له هر چا سره په کار دی ، وروسته له هغه دا متل عام شو (۱۲ : ۲۱ ، ۱۳) .

- احمد د خسو د اوړو ، ککو د مرکو :

وايي دپروان په ولایت کې دوه ورونه ول ، يو احمدخان نومېده او بل يې ککو نومېده . احمدخان به خواري مزدوري کوله او په خپله کرونده کې به يې کار کاوه او د کور خرڅ به يې برابروه ، ککو په ځوانۍ کې د نسوارو جوړولو په کارځی کې کار کاوو ، له همدې کبله يې سترګې د وخت په تېرېدو سره ړندې شوي وې . ده به کاروبار نه کاوو یواځې به په کور ناست وو ، مېلمانه به چې راتلل ، ککو به ورسره ناست وو ، مجلس به يې ورسره کاوه او د کلي کور تېولي خبرې او مرکې به ککو ترسره کولې . مور به يې ويل ، چې شکر دوه زامن لرم احمد د خسو او د غلو ، ککو د مرکو ، یعنې احمدخان کور ته لرګي ، غله او نور خرڅ برابروي او ککو مرکې خلاصوي . وروسته بيا دا خبره متل شوه (۱۲ : ۱۴) .

- اوبه چې شي تر غاړې ، زوی او لور شي تر پښو لاندې :

روایتونه وايي د نوح (ع) د توپان په وخت کې يو سړی له توپان څخه د خلاصون لپاره له خپل زوی او لور سره د يوه لوړ غره سر ته وختل ، خو هلته هم اوبه ور ورسېدې . سړي لور او زوی راواخیستل او د يوې بلې جګې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځوکې سرته وختل ، خو هلته هم اوبه وروورسېدې ، نـو د ځـان د خلاصـون پـه خاطر يې زوی هم تر خپلو پښو لاندې واچاوه ، خو اوبه نورې هم ډېـرې شـوې او بيا د سرې تر غاړې ورسېدې . سړې د ځان د ژغورلو لپاره خپله گرانـه لـور هم تر خپلو پښو لاندې واچوله ، خو د توپان اوبه نورې هم ډېرې شوې او سړی له اولادونو سره يوځای غرق شو (۱۲ : ۱۵) .

۱۲ ـ د متل د شالید افسانوي اړخ :

د متلونو په شالید کې یو شمېر پېښې ، تجربې او کیسـې افسـانوي رنـگ لري ، چې لاندې يې څو بېلگې لولو:

- په گیدړې پورې خپل پوست اور دی :

یو وخت یوه گیدړه د کلي یوه کور ته ورغله ، چې چرگـان وخـوري ، خـو د کور خاوند پرې خبر شو . د هغه په نارو نور کلیوال هم خبر شول ، ټول کلیوال په گیدړې پسې راووتل . گیدړه مخکې کلیوال ورپسې ول ، نـږدې وو ، چـې گیدړه ونیسي ، خو گیدړې یو دم چیغې کړې :

اور دی ، اور دی !

د کلي خلکو فکر وکړ ، چې په کـلي کـې اور لگیـدلی ، بېرتـه وگرځېـدل او د کلي په لوري يې منډه کړه . گیدړه په روغو پښو ترې خلاصه شـوه ، کلیـوال ، چې کلي ته راورسېدل ، اور نه وو لگېدلی . له گېدړې څخه چا پوښتنه وکـړه ، چې ته خو تل وایې چې زه دروغ نه وایم ، ولـې دې دورغ وویـل ، چـې پـه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کلي کې اور لګيدلی ؟ ګيدړې ورته وويل : ما هېڅکله دروغ نـه دي ويـلي ، رښتيا هم اور وو . ورته يې وويل ، چې تا دروغ ويلي ، هيڅا هم اور ونه ليد ، کليوال چې بېرته کلي ته ورغلل اور نه وو لګيـدلي تـا هسـې چيغـې وهلـې . ګېدړې ورته وويل : ما دروغ نه دي ويلي ، ما هيڅکله دا نـه دي ويـلي ، چـې په کلي کې اور بل دی . ما ويلي چې اور دی او هغه اور زما په پوست دی په ما پسې مې خپل پوست اور دی ، کليوالو زما د پوست لپاره په ما پسې منډې وهلې چې ما ونيسي او له پوست څخه مې ګټه واخلي . نو ، ماته خپل پوسـت اور دی .له دغې پېښې وروسته ، دا متل وشو ، چې پـه ګيـدړې پـورې خپـل پوست اور دی .

، ۲۲ : ۱۲)

(۲۳

- نيکي سين هم نه وړي :

هسې وايي ، چې د يوې کوترې ځاله ديو داسې کمر په غاړه وه ، چـې پـه بـيخ کې يې سين بهيده . کوترې بـه تمامـه ورځ د خپلـو بچونـو لپـاره دانـې مـانې راټولولې . بچونې يې په ګېډه ښـه مـاړه او د دنيـا لـه هـره غمـه بېغمـه وو . د کوترې بچونو، چې لږ څـه سـترګې خلاصـې شـوې او شـاوخوا تـه يـې ليمـې وغړولې ، نو د مور دې عادت ته حيران شول چې هغې د دوی لـه خـوړو ځنـې ځو دانې هره ورځ سين ته اچولې . يوه ورځ يې بچونو ورڅخه د دې کـار وجـه وپوښتله ، هغې ورته وويل : بچو ! يواځې ځان ساتل او مـړول ضرور نـه دي ، بلکې نيکي کول هم ضرور دي . بچو يې په تعجـب سره پوښـتنه ځنـې وکـړه ، چې له اوبو سره نيکي کول څه مانا لري ؟ مور يې ورته وويل : نيکي له هر چا او له هر څه سره ښه ده .

(c) ketabton.com: The Digital Library

له دې خبرو څو ورځې وروسته يوه ورځ ، چې کوتره په ځاله کې نه وه ، يو مار د دوی ځالې ته راپورته شو بچونو يې د الوتلو کوښښ وکړ ، خو يو هم د الوتلو قابل نه ول ټول په سين کې ولوېدل ، په سين کې کبانو وپېژندل ، چې دوی د هغې مور بچوني دي چې هره ورځ به يې سين ته دانې رااچولې . کبانو ته د هغې نيکي سترګو ته ودرېده ، د کوترې بچوني يې ساحل ته راوايستل او له لاهو کيدو يې وژغورل .

ماښام چې کوترې دوی د سين په غاړه وموندل او د کبانو د نيکۍ کيسه يې واورېده نو بچيانو ته يې وويل :

اوس ، خو پوه شوئ بچيانو ، چې نيکي سين هم نه وړي (١٢ : ٥٧) .

١٣ ـ د متل د شاليد اخلاقي او ټولنيز اړخ :

د متلونو په شاليد کې د کيسو او تجربو لويه برخه ټولنيزه ، اخلاقي او نصيحت ډوله بڼه او محتوا لري ، لکه:

- د خره خښتن ته ورپېښه ده :

ويل کيږي د چا خر له بار سره په ختو کې لويدلی وو او په وياله کې بند پاتې وو ، د خره خښتن ، چې هر څومره زور وواهه ويې نه شو کولای ، چې خر له ختو وباسي . له يو بل لاروي يې مرسته وغوښته ، لاروی راغی خر يې تر غوږو ونيو ، خو د زړه زور يې نه کاوه . په دې منځ کې ډېر وخت تېر شو ، شپه رانږدې وه ، د خره خاوند وليدل ، چې لاروی هسې لګيا دی ، د زړه له اخلاصه مرسته نه کوي ، نو ورته يې وويل :

(c) ketabton.com: The Digital Library

وروه ! کور دې ودان ، ورځه ورځه ، چې په تا ناوخته کېږي . د خره څښتن تـه هسې هم ورپېښه ده . يعنې چې ماته خو راپېښه ده ، مجبور يـم خپـل کـار بـه کوم (۱۲ : ۹) .

- ته مې وزې وهه ، زه به دې روژې وهم :

وايي پخوا زمانو کې يو مالدار سړي روژې نه نيولې . چا ورته وويل ، چې روژې نيسه خدای (ج) به دې په مال کې هـم برکـت واچـوي ، هغـه وو چـې د روژې په مياشت کې يې په روژه نيولو پيل وکړ ، خو هغه کال د وزو ناروغي هم خپره شوه . ده ډېرې زياتې وزې درلودې ، هر سهار به ، چې له خوبه پاڅېده ، ليدل به يې ، چې څو وزې يې مړې شوې دي . دې سـړي هـم بېرتـه پـه روژه خوړلو پيل وکـړ ، چـې هـره ورځ بـه يـې وزې مـړې ولېـدلې ده بـه هـم ډوډۍ راوغوښته ، ډوډۍ به يې وخوړله او دا به يـې ويـل چـې خدايـه (ج) (تـه مـې وزې وهه ، زه به دې روژې وهم) د دې سړي ټولې وزې مردارې شوې او روژه يې هم ونه نيوله ، يعنې دوه تاوانه ورواوښتل ، له هغه وروسته دا خبره د متـل غوندې مشهوره شوه (۱۲ : ۱۰) .

- پکه ، چا په ورا نه پرېښوده ، دې د سر کجاوې غوښتې :

په زياترو کليوالو سيمو کې داسې دود دی ، چې د ناوې د راوړلو لپاره لومړی درې ورځې يا هم يوه ورځ دمخه خېښان د زوم له کوره د ناوې کور ته ځـي او بيا د واده په ورځ ورا د ناوې د راوستو لپاره ځي او بيا ناوې راوړي . پخوا به يې ناوې په ډولۍ او کجاوو کې راوړه .

(c) ketabton.com: The Digital Library

وايي په يوه واده کې يو پکه نجلۍ وه . دا تر نورو مغروره هم وه ، نو ويل يې ، چې زه له نورې ورا سره نه ځم ، زه له ناوې سره يوځای د مخې په ډولۍ کې کښېنم ، چا ورته وويل اوس هم خوشحاله اوسه ، چې مور دې له ورا سره پرېږدو ته لا خوشحاله نه يې او د سر کجاوې غواړې .

له هغه وروسته دا متل وشو .

دې ته نږدې بل متل هم شته :

پکې ورا دې راغله ، دې ويل گومان مې نه شي .

يا : ورا دې راغله پکې ، دې ويل گومان مې نه شي ادکې (١٢ : ١٨) .

۱۴ ـ د متل شالید ، له اصطلاح سره د توپير کرښه :

اوس نو دا خبره نږدې روښانه شوه ، چې متلونه شاليد لري او په هغه کې يوه کيسه پېښه او تجربه پرته وي په دې اړه مو ډېر څه ولوستل .

اصطلاح يا گړنه يو بل ژبنی واحد دی ، چې ډېر وخت يې له متل سره توپير ورکېږي د دې دواړو واحدونو د توپير په اړه ، لاندې خبرې لرو ، خو يوه خبره دلته يادوو چې هغه شاليد او په هغې کې پرته پېښه او تجربه چې مور د متل لپاره لرو ، په اصطلاح ، گړنه يا محاوره کې نشته . په دې مانا چې اصطلاح شاليد نه لري يا هاغسې پېښې او کيسې نه لري ، چې متل يې لري . داسې نه دې شوي ، چې چا د کومې اصطلاح کيسه يا تجربه اوربدلې وي . دا يو بل توپير دی ، چې مور يې د متل او اصطلاح په توپيرونو کې ډېرولای شو .

د متلونو او اصطلاحاتو په اړه ځينې نور بحثونه داسې دي :

(c) ketabton.com: The Digital Library

که د متلونو په اړه د پوهانو څرګندونو ته ځیر شو ، د متلونو په باره کې یواځې په ماناییزه او موضوعي اړخ ډېره څېړنه شوې ، جوليزه او ګرامري هغه یې ژوره څېړل شوی نه دی .

ژبه د انسانانو د ذهني ښکارندو (پدیدو) د څرګندونې یوه غوره وسیله ده ، له همدې امله کېدای شي ډېر ژبني واحدونه سره ورته دندې ترسره کړي ، نو له ماناییز او موضوعي پلوه د ژبنیو واحدونو ویشون ګرانه خبره ده ، ځکه ټول ژبني واحدونه د ذهني ښکارندو د څرګندونې کالبونه دي ، ګړېدونکي د دغه کالبونو په مرسته خپل ذهني توکي اورېدونکي ته وړاندې یا وراوروي . په هره توګه هڅه کوو د متلونو او اصطلاحاتو یا ګړنو (Idioms) ترمنځ د توپیر کرښه په لاندې څرګندونو سره پیاوړې کړو :

متلونه هغه ژبني واحدونه (غونډلې) دي ، چې د انساني ژوند د بېلابېلو اړخونو څرګندويي کوي . نږدې ټول هغه موضوعات ، چې انسانان یې په ذهنونو او فکرونو کې لري متلونه یې رانغاړي . متلونه یو نصیحت لرونکې وینا یا غونډله ده . پښتو متلونه بیا له ماناییز او منځپانګیز اړخه د پښتني چاپېریال انځورګري او څرګندونه ده . متلونه د جولې له مخې د غونډلې په څېر رغنده توکي لري . د وینا په دواړو ډولونو (نظم او نثر) کې شته . تل جوت او نه اوښتونکي دي ، خو کېدای شي په نظم او شعر کې یې رغنده توکي خپل ځای ونجوي او د نوي چاپیریال سره ځان سم کړي ، خو بیا هم هر رغنده توکی په هرځای کې ، چې وي ټولیزه مانا نه اغیزمنوي .

کله ناکله کېدای شي په متلونو کې ځینې توکي د ښکلا په موخه وغورځي . په دې مانا چې ځینې ګړونه او ویونه د متل د ویلو پروخت ونه ویل شي ، خو

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خپلمنځي پوهاوي پر وخت کومه نیمګړتیا نه پېښوي؛ اورېدونکی پرې پوهېږي ، لکه : زه په طمع (یم) ـ ته بې غمه (یې) . دلته د وزن ، قافیې او ښکلا لپاره (یم) او (یې) مرستیال کړونه غورځېدلي دي یا لکه : د کور ګټه ، د لاهور ګټه (ده) . دلته هم (ده) د ښکلا ، قافیې او وزن په موخه غورځول شوی دی .

که د متل لپاره یواځې یو شکل او جوله غوره شي ، چې د نورو ژبنیو واحدو سره غوڅ او جوت توپیر ولري نو د متل ، اصطلاح (Idiom) او نورو ژبنیو واحدونو ترمنځ ورته والی او ګډوالی به له منځه لاړ شي ، چې تر دې دمه یو کړکېچ دی .

ځینې شعري یا نظمي ډولونه (لنډۍ یا یو بیت) هم د متل تر سرلیک لاندې راوړل سوي ، چې فکر کوم متل ته د یو شکل ټاکنې په برخه کې لا خبره تیاره کوي . هر ژبنی واحد ، چې وګړي یې د خپلو خبرو او وینا په بهیر کې د وینا د ښکلا ، اغېز او پیاوړتیا لپاره کاروي ؛ متل بللی نه شو ، لکه : یو څوک چې د یوې موضوع د روښانتیا لپاره د قرانکریم یو ایات ، د حضرت محمد (ص) یوه وینا ، شعر، نکل ، د پوهانو ویناوې او نور څه وایي ، ټول یې متلونه نه دي ، کېدای شي له څو پړاوونو وروسته د متل د جولیزې او ماناییزې ځانګړتیا ، له راخپلولو وروسته یې متل وبولو.

ځینې متلونه ، چې وړاندې په نثري یا نظمي بڼه وو ، کېدای شي کوم شاعر په خپل شعر یا نظم کې کارولي وي ، چې غوړي لا غوړي کړي ، چې په بدیع کې ورته ارسال المثل وایي . دغه ډول شعرونه هم متلونه بللی نه شو ، بلکې په کار ده د متل آره بڼه تري واېستل شي . همدارنګه کېدای شي د ځینو

(c) ketabton.com: The Digital Library

متلونو آره بنه له منځه تللې وي او هغه بيت ، چې شاعر پکې هغه متل راوړی ، پاتې وي او د منظومو متلونو برخه ګرځېدلې وي .

لکه چې وړاندې مو وويل ، متلونه کېدای شي د وينا په دواړو ډولونو(نظم او نثر) کې شتون ولري ، يعنې کېدای شي منثور وي يا منظوم ، ځکه کـه متـل د پوهانو او ځېرکو وګړو د تجربو زېږنده وبولو ، نو دا بيا په دې پورې تړلـې ده ، چې د متل لومړنی ويونکی د يـوې ژبـې عـادي هغـه دی او کـه يـو شـاعر يـا شاعروزمه يا هم ناظم که خبره لا روښانه او څرګنده کړم ، داسې چې :

که د متل لومړنی ويونکی ناظم يا شاعر وو ، نو څرګنده ده ، چې متل يې هـم د نظم او شعر په بڼه دی او که عادي ويونکی ، متل يې هم عادي نـثر ، خـو بيـا هم متل د عادي او ورځنيو خبرو په څېر بللی نه شو، بلکې يو ځـانګړی جـوليز او ماناييز جوړښت لري . متلونه د پښتو لنډيو په څېر لنډ او کوچنی فـورم دی ، چې پراخ ماناييز جوړښت لري او يـوه سـتره پېښـه او کيسـه پـه ځـان کـې ځايوي .

متلونه د يوې پېښې يا کيسې نـه وروسـته ويـل شـوي ، يـوه اوږده او پراخـه موضوع پـه لنډ شکل کې ځايوي. له همدې کبله پرې پوهېدنه يو څه ستونزمنه وي . له بلې خوا متلونه ماناييز پراخوالی او جامعيت لري ، په دې مانا چې کـه د متل کيسې يا پېښې ته چې تر متل وړانـدې پېښـه شـوې وکتـل شي ، نـو ښايي متل تنګ او راټول کړي او پر هماغه ځانګړې موضـوع يـې وڅرخـوي ، خو د متل شکل او رغښت دا بريد ماتوي او داسې څېـره غـوره کـوي ، چـې د پراخو او ډېـرو موضـوعاتو د څرګنـدونې جوګـه شي او هرڅـوک يـې د خپلـې موضوع سره پـه تړاو کې ووايي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د متلونو پروړاندې اصطلاح یا ګړنه (Idiom) یــو داســې واحـد دی ، چــې دا د یوې غونډلې (Sentence) نه بلکې د یوه غونډ (Phrase) بڼه یـا جولـه لـري . همدارنګه له مانابیز پلوه هم نیمګړی وي . ګړنه د غونـډلې یـوه برخـه وي پـه داسې حال کې ، چې متل یوه بشپړه غونډله (جمله) وي . لکه چې وړاندې مو وویل د متل موضوع یو ډول نصیحت وي ، له دې اخوا څه نـه رااخلـي . خـو ګړنه بیا داسې تړلې او ناخپلواکه نه ده ټول ټـولنیز موضـوعات رانغـاړي ، نـه یواځې نصیحت ، وجیزې او وراشې (۱۹ : ۴۵) .

نن سبا زموږ د ژبې زیاترو لیکوالو اصطلاحات (ګړنې) او متلونه سره یو کړي دي او اصطلاحاتو هم د متلونو ځای نیولی دی او زیاترو لیکلي کتـابونو کـې په همدې ډول څېړل شوي دي . مګر که چېرې د خپلې ژبې په تـاریخ یـوه څـه وړاندې نظر واچوو او غور پرې وکړو ، نو دابه راتـه څرګنـده شي ، چـې پخـوا متلونه د اصطلاحاتو پـه څېر نه وو، بلکې د متل په دواړو برخو کـې بـــه یـوه څه همغږي موجوده وه ، لکه : ژرنده که د پـلارده ـ هـم پـه وار ده ، چـې ویـې غواړې په خوله ـ نو وبه یې خورې په څه ، چې څه کرې ـ هغه بـه رېبـې . خـو نن سبا اصطلاحات هم په متلونو ګډ شوي دي او د متلونو ځای یې نیـولی دی ، لکه : ترکاڼي د ببزو کار نه دی ، کوږ بار ترمنزله نه رسېږي او داسې نـور . دا ډول لفظي جوړښتونه پخوا اصطلاحات بلل کېـدل ، ځکـه چـې پـه دې ډول لفظي جوړښتونو کې لومړی دوه برخې نه شته او دویم دا چې همغږي په دوی کې هېڅ ارزښت نه لري ، چې په همدې اساس داهم اصـطلاحات بلـل کېـږي ، چې د ډېر استعمال له مخه اوس د متلونـو پـه چوکـاټ کـې راغـلي او مانـاییز ارزښتونه یې هم دومره زیات شوي ، چې د متلونو ځای یې نیـولی او د نـورو

(c) ketabton.com: The Digital Library

متلونو په شان پــه ژبه کې کارول کېږي ، خو کوم اصطلاحات چې دلته مــونږ تر بحث لاندې نیولي داهم د هغه نورو اصــطلاحاتو پــه شــان ارزښــت لــري او ویونکي په همدې غرض ترې کار اخلي .

البته زما داخبره ښایي سل په سـلو کــې اوس رښــتیا نــه اوسي ، ځکــه پــه دې اصطلاحاتو کې تراوسه ټولې د متل ځای ته نه دي ور رســېدلي او د همــدغې اصطلاح پــه شکل په کار وړل کېږي ، چې زموږ موخه او هــدف همدغــه ډول اصطلاحات دي ، چې بېلګې یې دادي :

لورپه لوټه اچول یا لور په لوټه تېره کول .

اوښ په بډه منډل یا اوښ په بډه وهل .

چې پورته دواړه اصطلاحات خپله مانا په مستقیمه توګه نه څرګندوي ، بلکــې پــه دویمه مجازي مانا سره کارول کېږي ، چې لــومړۍ یــې د (چــل ، فرېــب او غولولو) پــه مانا استعمالیږي او دویمه اصــطلاح یــې (پــه واقعیتونــو د ســترګو پټولو) مانا لري او هغه څوک چې نور غولوي او یا په ښکاره واقعیت ســترګې پټوي ، نو خلک دا دوه اصطلاحات د دلیل او ملامتولو لپاره پــه خپلــو خبرو کې ورته وایي (۱ : ۱۰۰) .

لکه څنګه چې یو بوټی د سترګو په رپ کې تنوره او څانګوره ونه نه جــوړېږي ، لومړی یو کوچنی زړی د خاورو لاندې کېږي ، ټــوکیږي ، زرغــونیږي او یــو وخت داسې راشي چې ګور سیورۍ او خوږې مېوې ورکونکې ونه ترې جــوړه شي . همدغه شان پښتو ژبه له پخوا نه داسې ارته پراخه ، خوږه ، کره او پــوره نه وه ، بلکې دې د خپل پرمختګ په ترخ کې ګڼ شمېر کلونه او پړاوونه ترشا پریښي دي . د دنیا ټولې ژبې په خپلو لومړیو پړاوونو کې لنډې او تنګې وې ،

(c) ketabton.com: The Digital Library

خو زما په فکر د پښتو لمن د نورو ډېرو ژبو په نسبت زياته نيشت نيمگړې وه . دا ځکه پښتنو د زابل او سليمان په غرونو کې د شپونکيتوب ژوند تېراوه . په ورشوگانو کې يې د قبيلوي ټولگو په شکل شپې سبا کولې ، علم او پوهه يې لږه او ضرورتونه يې د گوتو په شمېر ول . په دغه ساده چاپېريال کې ورته د لږو او ساده لفظونو اړتيا پېښېده ، خو د وخت په تېرېدو سره کله ، چې پښتانه له غرونو کوز شول ، په بېلابېلو جغرافيايي سيمو کې خواره او مېشت شول ، د مختلفو علاقايي موسمونو او ضرورتونو سره مخامخ شول ، د نورو علاقو د نيولو سره د ټولنيز ژوند د تودو سړو نه خبر شول ، نو ژوند او پوهه يې مخ ته لاړه او دغه شان د تمدن په لور يې دمه گير گامونه واخيستل . د تهذيب او ژبې تړون هيڅکله ماتېداى نه شي . د تهذيبي ارتقا سره ژبې هم خپله پانگه پراخه او مهذبه کړه . متلونه ، محاورې او ښکلي ښکلي اصطلاحات پکې وزېږېدل . کله چې د غوره راتلونکې لپاره خلکو د ژوند د پېښو څخه پايله اخيستنه پيل کړه ، نو متل په وجود کې راغى ، چې د عقل او پوهې عکاسي کوي ، دغه شان د غوره پيغام رسونې په لړ کې چې د خوږو ، پستو ، جامعو لنډو او اغېزناکو جملو اړتيا پېښه شوه ، نو محاورې سترگې وغړولې ، چې د کولتوري معيار عکاسي کوي . محاوره د يو شمېر لفظونو داسې ښايسته ترتيب و ترکيب دى چې د اصلي ماناوو په ځاى مستعار مطلب په ډېر مهذب او موثر ډول ښکاره کوي . محاوره هم ، لکه د متل د فولکلوري ادب توکى دى . د دې زېږوونکى يو شخص نه بلکې ټول ولس دى (۱۴ : ۴) .

که زه وليکم ، چې پلانى په اصطلاح شاعر دى ، خلک مې له خبرې دا مانا اخلي چې زه دغه سړى شاعر نه گڼم او يا په بله ژبه زه دلته د (شاعر) کلمه په

(c) ketabton.com: The Digital Library

اصلي مانا نه استعمالوم . موږ د علمي اصطلاحاتو ترکیب هم لـرو ؛ يـوه کلمـه چې په یوه علم کې خاصه مانا ولري ، د هغه علم اصطلاح ګڼل کېږي . سنت په لغت کې دود ته وايو ، خو په اسلامي پوهنو کې خپله بېله مانا لـري . د کیمیـا په اصطلاحاتو کې اوبه هغه مرکب ته وايي ، چې په یوه مالیکول کـې يـې يـو اتوم اکسیجن او دوه اتومه هایدروجن شامل وي مګر هغه څه چې موږ څښـو او اوبه يې بولو ، ممکن یوه اندازه کلـورین پکـې حـل وي يـا د نـور عنـاصرو مرکبات پکې وي ، چې د کیمیا علم يې بیا يواځې اوبه نه بولي .

د (علمي اصطلاح) او هغې کلمې ترمنځ ، چې وروسته له (په اصـطلاح) څخـه يې راوړه مشترک ټکي دا دي چې کلمه مو په خاصه مانا او بله مانـا اسـتعمال کړه . که ووايو چې : لرګی مات شو . دلته (مات) په اصـلي مانـا راغلـی دی ، مګر په دې بله جمله کې راغلی (مات) چې له لغوي او مستقيمې مانا پرته بله مانا ښندي اصطلاح بولو : پلانی مات سړی دی . دلته وايو چې (مات) پکې په اصطلاحي مانا راغلی دی .

یو داسې عبارت ، چې د خپلو رغنده کلمو له مستقیمو ماناوو بېله ، مجازي او استعاري مانا لري اصطلاح بللای شو . موږ وايـو : پلانـی لـور پـه لوټـه تـیره کوي . دلته د رغنده کلمو خپلې مسـتقيمې او لغـوي مانـاوې نـورې دي ، خـو دغه کلمې په شريکه ، پـه مجـازي او غيرمسـتقيمه ژبـه ، د پلمـې کولـو مانـا ښندي .

غیرمستقيمه ، ضمني او مجازي ماناوې په استعاره کې هم وي ، مګر اسـتعاره ځکه اصطلاح نه بولو ، چې د هغه شاعر خپله اختراع ده او ټولنه له کلمې هغـه مانا نه اخلي چې شاعر په شعر کې راوړې ده . شاعر معشوقه سروه بولي ، خو

(c) ketabton.com: The Digital Library

خلک دا کلمه په دې مانا نه استعمالوي ؛ خلک يواځې يـو ډول ونـې تـه سروه وايي .

اصطلاح د عادي ژبې برخه ده او د ژبې د نورو عادي کلمـو غونـدې د هغـې د مانا په اړه په ټولنه کې اتفاق لازم دی . د کيميا د پوهانو ټولنه د اوبو د مانا په اړه توافق سره لري ، پښتني ټـولنې پـه دې اتفـاق کـړی دی ، چـې لـه (سـپين سترګی) څخه د سترګو له سپين والي ببخي ببله بله مانا واخـلي ، خـو پـه دې باندې ټولنې اتفاق نه دی کړی ، چې سروه به دنګې معشوقې ته وايي . يو بـل شاعر ممکن د دنګـې معشـوقې لپـاره د (چنـار) کلمـه راوړي او (سروه) هغـه څوک وبولي ، چې د زمانې سرې تودې وربانديې اثر ونه لري .

څرنګه چې هنري ژبه تصويري ، مجازي او غيرمستقيم بيـان تـه مايلـه ده ، نـو شاعر او د هنري نثر ليکوال ممکن تر نورو ليکونکو د اصطلاحاتو راوړلو تـه ډېر اهميت ورکړي . زمـوږ ځينـې ليکـوال د اصـطلاحاتو د راوړلـو پـه خـاطر ستايل شوي دي ، خو موږ داسې ليکوال هم لرو ، چې اصـطلاحاتو يـې نـثر او هنر ته صدمه رسولې ده .

اصطلاح ، متل او بل هر توکي که يواځې په دې نيت نثر يا شعر ته ورداخلېږي ، چې ښايسته دی او د ليکنې ښايست به ورسره زيات شي ، دا تېروتنه ده . يوه کلمه يا عبارت يواځې هغه وخت د ليکنې ښايست زيـاتوي، چـې د مقصـد پـه رسولو کې تر مترادفو کلمو يا عبارتونو ښه برخه واخلي او د آهنګ او مانا پـه لحاظ د کلام له نورو اجزاوو سره لا ښه تناسب ولري .

حمزه شينواری فرمايي :

نن چې مې ډېر په زړه اوربېږي د اختر مخه ده

(c) ketabton.com: The Digital Library

زړه ته د تېرو خاطراتو د لښکر مخه ده

په اختر او خوشحالیو کې د یار او دوست یـادول د ادبیـاتو یـو نسـبتا عـام موتیف دی خو همدا تکراري مفهوم دلته خوند راکوي او د خوند لویه وجه یې په بیت کې راغلې اصطلاح ده . (په زړه اورېـدل) بـاران رایـادوي ، بـاران پـه ځمکه او په لویه ساحه کې اوري او یوه پرانیستې ساحه مو سترګو ته دروي . باران پسرلی او د ګلونو د غوړېدو موسم رایادولای شي . د ګلونـو او پسرلـي ورځې د اختر غوندې زړه غوښتونکي وختونه دي . باران رحمت دی ، د لښکر غـږي د زیـاتوالي پـه وجـه د بـاران لـه څـاڅکو سره تشـبیه کـولای شـو . پـه (اورېږي) کې د (رې) توری شته ، چې د بیت په نورو کلمو کې تکرارېـږي او د کلام موسیقي پیاوړې کوي . باران اوښکې رایادولای شي ، چې د بېلتانه په وخت کې له سترګو تویېږي .

که د دې اصطلاح په ځای شاعر ویلي وای :

دا نن چې ډېر ډېر رایادېږې د اختر مخه ده .

یا : نن چې مې ډېر په زړه کې ګرځې د اختر مخه ده .

د بیت ښکلا به کمه شوې وه . (په زړه کې تېرېدل) یا (پـه زړه کـې ګرځېـدل) هم اصطلاحات دي ، خو د دې بیت ښکلا ورسره نه زیـاتېږي ، ځکـه هغـه نـور تناسبات چې په دې بیت کې یې په زړه اورېدل لري ، نه لري .

په لنډیو کې اورو :

په زړه مې ته پلمې مې نورې

کلي کې ګرځم ماشومان کرارومه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دلته له زړه څخه د بکس غونډې یو ظرف جوړ شوی دی . هغه شی ، چې په بکس کې ساتو ، نور يې نه ويني او د يو راز غونډې ساتل کېږي . د اشنا ياد هم دلته يو راز دی ، چې معشوقه يې د پټ ساتلو لپاره د ماشومانو کرارول پلمه کوي .

که (په زړه) اصطلاح بې (کې) تصور کړو ، داسې تصویر مو سترګو ته درېږي ، چې يو شی د بل شي له پاسه ايښی دی . هغه څه چې په بل شي يې ږدو ، ممکن تر لاندیني شي وړکی وي ، د لوی او کوچني رابطه د لنډۍ په دویمه جمله کې په بل ډول یاده شوې ده . له دې درکه هم راغلې اصطلاح د لنډۍ د توکونو ترمنځ تناسبات پیاوړي کړي دي .

دا لنډۍ که داسې پیل شوې وای چې : مقصد مې ته پلمې مې نوري ، نو مطلب به همدا اوسنی مطلب وو مګر د تصویر او تناسب په لحاظ به مو تاوان کړی وو .

د استاد حمزه شینواري په دې بیت کې د (سرتیټېدلو) اصطلاح د بیت له نورو توکونو سره د تناسب په خاطر د بیت ښکلا زیاته کړې ده :

ما کوز ورته لېمه کړه زما سر نه ټیټېده

شاید چې په الفت کې هم افغان پاتې کېدم

اصطلاح او هغه کلمه چې مجازي او غیرمستقیمه مانا ښندي ، زموږ سترګو ته انځور دروي . که د شاعر مقصد له دغه انځور سره سمون وخوري ، کامیابي ده او کنه صرف دې ته زړه ښه کول دي ، چې شاعر اصطلاح راوړې ده ، په هنري لحاظ اهمیت نه لري . ځینې کسان کله کله د یو چا په تعریف کې وايي ، چې په خپل شعر یا نثر کې يې ولسي اصطلاحات خوندي کړي دي . په

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه ډول تعریف کې ابهام موجود دی . که منظور ورڅخه دا وي چې د قاموس لیکونکي او لغت ټولونکي کار یې اسانه کړی دی ، خبره سمه ده ، خو که د لیکوال یا شاعر دا اقدام د کلام ښایست گڼي ، خبره یې صرف هغه وخت سمه بللای شو ، چې دغه اصطلاحات د کلام له نورو اجزاوو سره د نویو تناسباتو سبب شوی وي . په شعرونو کې د اصطلاحاتو د هنري اغېز مطالعه یو جالب بحث دی . زموږ ځینو لیکوالو او محققانو د یو شمیر دیوانونو او ټولگو اصطلاحات راایستلي دي ، خو د هغو د هنري اغېز په اړه لا مطالعه نه ده شوې ، البته دا بحث هم سم نه دی سپړل شوی ، چې اصطلاح باید څه ته ووایو او څنگه یې تعریف کړو ؟ ایا د انگرېزي ایدیم ته اصطلاح ووایو ، محاوره ووایو او که یې د ځینو لیکوالو غوندې گړنه وبولو ؟ ایا په محاوره او اصطلاح کې فرق وکړو او اصطلاح یواځې د علمي هغو لپاره وکاروو او د خلکو د ژبې اصطلاحات ، محاورې وبولو ؟ پروفیسر قلندر مومند مرحوم به ویل چې محاوره د خلکو په ژبه کې وي او اصطلاحات د علم له څانگو سره تعلق لري . داکتر زیار په خپل کتاب (د خوشحال ادبي پښتو) کې (گړنې) ته په لیندۍ کې یو ځای (محاروه) او بل ځای (Idiom) لیکلی دی . ما په دې مقاله کې د اکثرو نورو لیکوالو غوندې د ایدیم لپاره د اصطلاح کلمه غوره وبلله (۱۷ : ۱۵۰) .

(c) ketabton.com: The Digital Library

اخځونه :

۱. الکوزی ، جانداد او شېرزاد ، محمد اقا . پښتوغونډله پوهـه (۱۳۸٦) .کابـل صمیم ادبي ټولنه .

۲ . جاج پښتونزوی ، حبیـب الله . د فولکلـور تاریخچـه (۱۳۸۷) . ننگرهـار ، د ختیزې سیمې لیکوالو او ژورنالېستانو خپلواکه ټولنه .

۳ . حبیبـي ، عبـدالحی . د پښـتو د نـوي ادب لارې (۱۳۸٦) . پېښـور ، مـیهن خپرندویه ټولنه .

۴ . خاورې ، غوټۍ . د پښتو شفاهي ادبیات (۱۳٦٦) .کابل ، پښتو ټولنه .

۵ . خیالي ، لعل بادشاه . د پښتو متلونو تهـذیبي او لسـاني مطالعـه (۲۰۱۲) . مردان د ادبي دوستانو مرکه ، پښتو نوې ادبي ټولنه ، پښتو لیکونکي .

٦. درانی ، درویش . د پښتني ژوند کړه وړه (۲۰۱۴) . کوټه ، صحاف نشراتي موسسه.

۷. دوسـت شـینواری ، محمـد دوسـت . د پښـتو دولسيـ ادب لارې (۱۳۸۵) . پېښـور دانش خپرندویه ټولنه .

۸ . رښتین ، صدیق الله . د پښتو ادب تاریخ (۱۳۷۷) .

۹. زاهد مشوانی ، عبدالقیوم . زاهـد پښـتو ـ پښـتو سـیند (۱۳۸۵) . پېښـور ، دانش خپرندویه ټولنه .

۱۰. زغم ، احمدشاه . متلونه او اندونه (۱۳۹۰) فرهنگ مردم (فصلنامه) ، کابل ارگان نشراتي وزارت اطلاعات و فرهنگ ، دوره پنجم نشراتي ، سال هجـدهم ، شماره دوم زمستان ۱۳۹۰ ، شماره مسلسل ۳۵ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۱. ژواک ، محمد دین . پښتو متلونه (۱۳۸۲) . پېښور ، الازهر خپرندویه ټولنه .
۱۲. سحر ، علم گل . خبري له خبرو پیداکېږي (۱۳۸۷) . پېښور ، دانش خپرندویه ټولنه .
۱۳. شینواری ، موسی خان . د متلونو قیصې (۱۹۹۵) . پېښور ، ماسټرز پرنټرز .
۱۴. عامر ، عبدالکریم . پښتو محاورې (۲۰۱۱) . لورلایي ، پښتو څېړنه .
۱۵. عمید ، حسن . فرهنگ عمید (سه جلدي ، جلداول) (۱۳۸۱) . تهران ، موسسه انتشارات امیرکبیر .
۱۶. غریبیار، سیداگل . ولسي- مرغلرې (۱۳۸۴) . پېښور، دانش خپرندویه ټولنه .
۱۷. غضنفر ، اسدالله . جادوگر هنر . جلال اباد ، مومند خپرندویه ټولنه ، ۱۳۹۳.
۱۸. فولکلور (مقالې) . د لال پاچا ازمون په زیار (۱۳۸۹) . ننگرهار ، د ختیزې سیمې لیکوالو او ژورنالېستانو خپلواکه ټولنه .
۱۹. کډوال ، شاه محمود . گړنې ، څرگندنې او نومونې (۱۳۹۱) . جلال اباد ، مومند خپرندویه ټولنه .
۲۰. لیوال ، فدامحمد . پښتو متلونه (۱۳۹۰) . کوټه ، صدیق خپرندویه ټولنه .
۲۱. محمد رفیع . د ماشومانو گل غونچه (۱۳۸۰) . پېښور ، د اریک د گرځنده کتابتونو اداره .
۲۲. منگل ، علی محمد . د ولسي ادب لهجه سوتل (۱۳۹۰) .
۲۳. وسیم یوسفزی ، فرهاد علی . د متلونو په لار (۲۰۱۴) .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۴. وفا ، محمد داود . د فولکلور پېژندنې لارښود (۱۳۹۳) . جلال اباد ، مومند خپرندویه ټولنه .

۲۵. Hornby A.S.Oxford Advanced Learner's Dictionary (۲۰۱۰) ۷ed. Oxford, Oxford University Press.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مننه او کور ودانی

د افغانستان ملي تحریک له هېواد پال او فرهنګپال شخصیت ښاغلي (احمدالله علیزی) څخه د زړه له تله مننه کوي چې د دې اثر چاپ ته یې اوږه ورکړه. ملي تحریک ویاړي چې د علمي اثارو د چاپ لړۍ یې پیل کړې ده. دا لړۍ به دوام لري. موږ له ټولو درنو هېوادوالو څخه په خورا درنښت هیله کوو چې په خپل معنوي او مادي وس د کتابونو د چاپ دا لړۍ لا پسې وغځوي.

یو ځل بیا د دې اثر له لیکوال او چاپوونکي څخه د زړه له تله مننه کوو چې د دې اثر د لیکلو او چاپولو جوګه شول.

په فرهنګي مینه

د افغانستان ملي تحریک

(c) ketabton.com: The Digital Library

شاه محمود کډوال

د خپرونو لړ: ۱۱۳

د افغانستان ملي تحریک
www.melitahrik.com

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library